

ՅԱՅՅԱԿԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՏՎԱՅՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԿԱՄ

ՎԵՐԱԺԴՐՈՎՐԱՎԱՐԵՑՄԱՆ

ԳԼՈՒԽԾ

2014

BRUGGEL 161

Բոնապետությունը հայութնիքը չի փոկի	265
Հայաստանի քաղաքական ուժերի ընդհանուր բնութագիրը (Անդրադարձ անցյալին)	266
Կատաղի պայքար հողմաղացների դեմ	272
Ժողովրդավարության հեռանկարը Հայաստանում	278
Չրոյի ճգոտող ժողովրդավարական պրոգրեսիան	285
Ժողովրդավարության մանկական հիվանդությունը	288
Դաշնակները կրկին պետք են	291
Չգուշացեք ներքին արևաթողությունից	296
Շկայացած պետականության տվյալները	297
Իշխանության լեգիտիմության վերականգնման հրամայականը	301
Հիմարների հայկական նավը (Երկրորդ ընթերցմամբ)	309
Գործող նախագահի անձը վտանգված է	311
Համազգային անհեթեթության եջերից կամ աշխարհաղաքականության, բոյսկառտական պետականաշինության եւ այլի առնչությամբ	314

ՀՅԱԾ

Աշխարհի մեկ առանձին վերջորած երկրում անբարոյականության եւ մարդկային ստորին կրծերի շահարկման հեղիեղուկ հետքի վրա բնականոն զարգացման հեռանկարներ երաշխավորող պետականության կայացման հերթական փորձը գլխովին տապալվեց՝ փլատակների տակն առնելով նորօրյա այն կուրքը, որ հորջորջվում էր ժողովրդավարություն։ Ազատականության արեմտյան ընկալման այլասերված տարբերակի եւ արեւյան բռնապետության գերադրական նկրտումների խաչասերումից ծնվեց հրեց՝ հայաստանյան տիպի ժողովրդավարությունը, որ անսանձել է դարձել անզամ նորա ստուտու այլերի համար։ «Այսպես պետականությունն չի կայանում, պարունայք», սա է եղել մեր նախազգուշացումը տարիներ շարունակ, իսկ այսօր արդեն՝ դատավճիրը այն համակարգի, որ հայ հասարակության է մատուցվում իբրև կայացած պետականություն՝ իր եւլուսամբ իշխան հիշեցնելով «հաղթանակած սոցիալիզմի դրախտը»։

Իրականում, հակաժողովրդավարության հաղթարշավը երկրում սկսվել է ջատ ավելի շուտ՝ արտահայտվելով ինչպես իշխանությունների, այնպես էլ քաղաքական կուսակցությունների կաղապարացման, նրանց ներսում անհանդուժողության աճի, անբարեհույնների նկատմամբ զտումների կիրառման եւ այլ ձեւերով։ Բռնապետության միտումի դրսեւորումները Հայաստանում ոչ միայն իշխող ընտրախափի, այլև քաղաքական բոլոր ուժերի գաղափարական ճգնաժամի եւ ստեղծագործ բարենորոգչական մտքի բացակայության արդյունքն են։ Իրավիճակը, ազգային շահերն ու ազգային անվտանգությունը պահանջում են, որպեսզի հանրապետությունում վերականգնվի բազմաբեւո քաղաքական դաշտ՝ ուժեղ իշխանության կողքին ազդեցիկ ընդդիմության առկայության մողելով։ Իսկ այն ուժեղը, որոնք եւս կկիրառեն «մեր դեմ իսար չկա» տիբրահիւակ մեթոդը, պատասխանատվություն կրեն թե սեփական եւ թե ազգային իղձերի գերեզմանափորի դերը ստանձնելու համար։

ԲՌՆԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՉԻ ՓՐԿԻ

Հայկական պետականության կառուցյան առաջին փուլը Հանուում՝ իր սրահաբանական ավարտին։ Այս, ինչ առաջարկեց Հայաստանի պաշտպանության նախարարը՝ Գերագոյն խորհրդի նախաշրջանում՝՝ Հայաստանի նորը նախարարի իշխանությունների երկամյա քաղաքականության արամաբանական եղբայրական է:

Մոտ մեկ տարի առաջ, անդրագագառական քաղաքական գարգարակոր տարբերակներին եւ Համեմատելով մեր քաղաքական ինտիրներն ու դրանց լուծման Համար առաջադրվող ուղիները Միջն Արեւելի այլ ժողովուրդների պատմական փորձի հետ, մենք նախազգուշացնում՝ Ենք, որ նորաստեղծ պետական իշխանությունների եւ քաղաքական կուսակցությունների մնակցությունը Հանգեցնելու են ազգային ինտիրների քաղաքական ձևատվմանը, պետականության ճիշճամին եւ իրեւ վերջնական Հետեւանք՝ բռնապետության որեւէ տարատեսակի Հաստատմանը Հանրապետությունում։ Միաժամանակ, մենք այլ ժողովուրդների օրինակով բազմից ցոյց ենք տվել որ բռնապետության Հաստատման ճանապարհով ազգային ուժերը Համախմբելու, պատերազմը Հայոթական ավարտի Հանգեցնելու եւ ազգային ինտիրները լուծելու հոգերը Համազգային խարկանք են, եւ նման քայլը ծառայելու է սոսկ տվյալ փուլով իշխող վարչակարգի իշխանության երկարաձգմանը։ Եեփական քաղաքական մնկարության պատճառով երկիրն ու ժողովուրդն աղեստ եղին Հասյրած իշխանությունները, տուրք տարով պատերազմական Հաստերիա բարձրացնող քաղաքական կուսակցությունների սպառնալից ճնշմանը, ուղղում են գիմել վերջին ՀուսաՀատ միջոցին՝ ռազմական կամ կիսառազմական դիկտատորայի։ Ըստ որում, մենք չենք բացառում, որ ներկա քաղաքական ուժերի մի մասը, որը ստեղծված իրավիճակից գուրս գալու քաղաքական լուծումներ չընենալով, կողմնակից է «Համազգային Հերոսամարտի» սանձազերծմանը, կազմականի իշխանությունների նման քայլը՝ ընդունելով բռնապետական վարչակարգի կազմի մեջ։ Այս փուլում, երբ միջազգային բոլոր ասյաններում՝ եւ քաղաքական բոլոր ուղղություններով Հայաստանը պարտություն է կրել ռազմական դիկտատորայի Հաստատումը եւ խուճապով թելագործով ՀուսաՀատական պատերազմը ոչ միայն չեն կանաչ սպասվող արշավիրքը, այլև ներքին պատժիչ մարմիններին եւ ռազմաճականներին ապարաբուն կը լաբերէն Հազարավոր մարդկանց։ Ուստի, կարծում ենք, որ Հայունիքի պաշտպանության ուղղված բոլոր գործողությունները պեսք է իրականացվեն գործող օ-

* 1992 թ. Հունիսին Հայաստանի պաշտպանության նախարարը Վազգեն Սարգսյանն էր։

րենսակրության սահմաններում՝ պահպանելով կուսակցությունների բնականոն գործունեությունը եւ Հայկական պետականության մեջ ժողովրդավարության միակ եւ վերջին արտահայտությունը՝ պատահ մասնվր։ Միայն ժողովրդավարական ինստիտուտների պահպանումը, խոսքի ազատությունն ու օրենքի սահմաններում քաղաքական ուժերի փոխարաբերությունները կարող են երաշխավորել, որ Հանրապետության իշխանությունները կամ՝ առանձին կուսակցություններ իրենց Հուսահատական մոլուցի մեջ չեն անցնի այն առավելագույն սահմանը, որից Հետո վարժեք պետականության պահպանման եւ ազգային ինստիտուտները լուծելու հույսերը վերջնականապես կոչնչացվեն:

Ապօրվա իրավիճակը կանխատեսվել էր, բայց ցավիք Հայաստանի և ափյուռքի հասարակություննը, քաղաքական կուսակցություններն անշրաժեցած զգմունքուն չցուցաբերեցին իրադարձությունների զարգացման նման ընթացքը կանխելու համար: Վոաջիկայում՝ բացառված չեն Է ավելի ծանր փորձաւթյուններ եւ կորուստներ, որ կատ ոչ միայն Լեռնային Ղարաբաղը, այլև Հայաստանի Հանրապետությունը: Բայց վա այս մեծ գինն է, որ կվճարեն Հայրենիքն ու ժողովրդու սեփական արասների, անհոգության եւ անշատության պատճառով: Պայքարն սկսվել է ոչ այսօր, ոչ 88-ին եւ ոչ Էլ Հարյուր տարի առաջ: Այն Հազարամյակի պատմություն ունի եւ դեռ շարունակություն է ունենալու: Հայ ժողովրդի գարավոր «Թջնամիներն» ու «բարեկամները» ուզում են օգտվել մեր ազգային եւ քաղաքական մորի թերացումների Հետեւանկով ստեղծված ծանր իրավիճակից եւ վերջանական լուծում տալ Հայկական Հարցին: Ուրեմն, չպեսք է թույլ տալ որպեսզի որեւէ վարչակարգի կամ կուսակցության անկումը նշանափորվի ողջ ժողովրդի անդառնապի մայրամուտով:

25.06.92

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՈԼԵԹԱԳԻՐԸ

(ԱՆՐԱԿՐՈ ԱՅՑԱՎԻՆ)

Ուսկեսպի ճիշտ ըմբռնենք Հայաստանում քաղաքական պայքարին մասնակցող ուժերի սերկայիս իրավիճակը, անհրաժեշտ է ընդգրկուն Հայացք դյել 1988-92 թվ. իրադարձությունների ընթացքի եւ նրանց զարգացման միտումի վրա: Այսօր արդեն կասկածի տեղիվ չի տալիս այն փաստը, որ 1988 թվականի փետրվարին սկիզբ առած շարժումը եւ

Դուք դեկապատումը խիստ սարերային, սկսողական բնույթը էր կրում; մեր ժողովուի սպազմին-քաղաքական մնացի կողմից նախապատրաստված գիտակցական գործուղարձուն չէր եւ, ինչպես Հաստուկ է Արեւելքին, այսպային խնդիրների (այլ ժողովարքների մնաց գա կարող է լինել կրոնական խնդիրը) գործի ներքո միավորել էր բազմաշերտ և տարրեր՝ նպատակներ Հետախառող Հասարակական Հոսանքները: Հարժման մեջ խորհրդային կարգերի դեմ ուղղված սոցիալական բոլորի գերակայությունն էր, որ մի կողմից արագ եւ վյուրին գարձրեց իշխանության փոփոխությունը, այսինքն Հեղափոխությունը (աս Համապատասխանում էր նաև խորհրդային Համակարգի վիրավելուն ժամանակի միտումին), մյուս կողմից Հետին պան մեջց ազգային-ազատագրական պայքարին ու նրա կողմից Հետախառողով՝ նպատակները: Հարժման մեջ Հեղափոխության եւ ազգային-ազատագրական պայքարի շաշերի ու նպատակների սննդուստափելի Հակասության բախտումը լուծվեց Հօգուած Հեղափոխության ոչ միայն այն պատճառով, որ շարժման վրաւս էր կանոնած խորհրդային Համակարգի ընդերքում՝ ձեւավորված երիտասարդու սցըլախու՝ գենոկրատական ուժը (այլ ոչ թե ազգային խնդիրների Հանդուցալուծման պայքարին՝ նախապատրաստված ընտառապատճենիվ), այլև այն պատճառով, որ Հրապարակը ողողած ժողովուի գերակշռող մեծամասնությունն, այնուամենայնիվ իր բուն գրանցության ալիքի ուժը Հիմնականում՝ ուղղվել էր ամրող կարգերի, կենցալային - սոցիալական անհեթեթության դեմ: Խակ ազգային գաղափարն ավելի շուտ առաջադրված ինտիմներին վեշտյուն Հաղորդվելու ծառայությանն էր կոչված: Սա է առանցքային պատճառը, որ իշխանության փոփոխությունից Հետո Հրապարակի Հիմնական գանուգածն իր առաքելությունը կատարված Համարեց (ավելի ընտունված է ասել որ նա Հոգինեց)՝ արդեն խոկ երկրորդական պան մըլքած ազգային խնդիրների Հանդուցալուծմանը տրամադրելով իր կարողությունների եւ ներուժի աննշան փշրանքները: Հայաստանում՝ Հասարակության իրական մասնատումը տեղի է ունեցել ոչ երեկ, եւ ոչ էլ վերջին երկու տարվա ընթացքում՝ այլ Հենց փեսավարյան ցոյցերի առաջն օրերին, երբ Հրապարակում՝ Հավաքվածների գերակշռող մասի Համար առաջնայինը փոփոխություններն ին Հանդուցալուծման ներուժը՝ խոկ շատ ավելի նոր, բայց կայուն Հաստածի կողմից շարժման ընկալվում՝ էր ուղիղ խմաստով՝ իբրև պայքար ազգային խնդիրի Հանդուցալուծման Համար: Որ այս երկուամ շաշերը երկար ժամանակի ընթացքում՝ (մինչեւ Հեղափոխության Հաղթմանակը) Հաճախ գորգարիխությում էին, եւ որ առաջնը արկրունավեսորեն շահագրծում՝ էր երկրորդի մղումները՝ օբյեկտիվ էին, եւ այդ փուլում՝ Հեղափոխական ընտրախամբի կողմից գործուղվարժությունների տակարգայի ընտրաթյան մեջ արմեսափ վկայությունն էս:

Իրավիճակն արմատապես փոխվեց, երբ Հեղափոխության Հայթմանակից Հետո ազգային ինտիրին առաջնություն տվող Հասովածը գիտակցեց, թե ազգային ինտիրում՝ ինչ անվերականգնելի զուհաբերությունների եւ ուղղակի վասների պատճառ դարձավ իշխանության փոփոխության ընթացքը եւ որ Հայթմանակած Հեղափոխության ընտախավ, ի Հայիվ ազգային-ազատագրական պայքարի սառեցման, գագար ու Հանգստություն է ուզում՝ ձեռք բերված իշխանությունը խաղաղ պայմաններում տնօրինելու Համար: Վերջինս իր Հերթին պատասխանատվություն չափահանջող ըստիմությունից անցներև իշխանության բարձունքին, արտագ կողմորոշվեց, որ Հեղափոխության ընթացքում՝ անինա շահարկված ազգային ինտիրի ծանրությունը կարող է վասնգել իր ձեռքբերումները, եւ որքերեց Հարավորության սահմաններում՝ նրանից տարածատվելու ուրվան: Այս անցումային փուլի Հակասությունները մեղմելու Համար ընտրվեց Հեղափոխության ու ազգային ինտիրի միջեւ լիսվին տեղափորվող նպատակ-իրեալը՝ պետականության կառուցումը, որ մի կողմից պետք է վասներ Հանուն իշխանության գրավինան եւ պահպանան ազգային ինտիրը զուհաբերելու Հարավոր մեղադրանքները՝ մյուս կողմից ծանրակշիռ արդարացուցիչ Հանգամանք լիսներ ազգային ինտիրների սառեցման Համար: Թե ինչու պետականության կառուցման իրեալը չկարողացավ կատարել երկու բենեների Հաշտեցման առաքելությունը, այլ ժամանակի ընթացքում՝ ինչպես եւ Հեղափոխության գաղափարը, Հակակշիռ դարձավ ազգային ինտիրների Հանգուցալուծմանը՝ պետք է վասրել պետականության կառուցման նպատակ-իրեալի ձեւավորման ընթացքի եւ դրաբարատառների մեջ:

Նախ Հեղափոխության, ազգային ինտիրի եւ պետականության կառուցման գաղափարներն այդպես էլ չմիալրության մեջ ընդհանուր Համակարգի մեջ այլ ընդհակառակն, Հաճախ Հակագրվում էին միյանց Հիմնականությունների այս կամ այն անտրամաբանական քայլն արդարացնելու նպատակով: Երկրորդ՝ ոչնչով շարդարացված փորձ արվեց պետականության կառուցումը ներկայացնելու իրեւ ամեն ինչից վեր կանգնած մի վերացական գաղափար, որն իր արմաններով կապված չէր ժողովրդի առօրյայի, օրեցօր ավելի արնածոր դարձող ազգային ինտիրի, եւ ընդհակառակես շրջապատող իրողությունների Հետ: Զանգվածային գիտակցության մեջ պետականության կառուցման գաղափարն սկսեց ընկալվել իրեւ ամենակուլ մի հրեշ՝ որ շոշափելի ոչնչ չուալով Հանդերձ, անվերջանալի զուհաբերություններ եր պահանջում՝ ազգային ինտիրում՝ Հետեւղական զիջողականությունից մինչեւ կենցաղային պարզունակ պահանջներից Հրաժարումը: Մի խոսքով, երբ շուրջ բոլորն ամեն ինչ քայլացըլում եւ փոշիանում է, երբ ամենասոլորական ինտիրներն

անուան՝ անկուծելի են գառնում, սովորական մարդու գժկար է սրանկերացնել առավել եւս Հավատալ թե ինքը մանակցում՝ է կառուցուղական ինչու ընմացքի, որքան էլ նրան փորձում՝ են Համոզել դրանուամ: Երբորդ, եւ արան ածանցվում՝ են առաջն երկուակ՝ պետականությունների կառուցման կապատակ-իրեալի առաջարկում ազգային մուափոր ընտրախամի կոմիլի նախապատրաստված գրգորությունների եւ իրականանայի կրնկրետ նպատակների Հասակ ծրագիր չէր, այլ Հապճեա, սակայիկական նպատակներով քաղաքական սեղմանին նետված Հերթական մի գաղափար, որ Հասրավորություն էր տափս առժամանակ ձերբագաստել արմատական ինտիրներից եւ խուսանավել Հայթմանակած Հեղափոխության ու ազգային ինտիրի արմատական միյանց Հակասող սահմանների միջեւ: Այս թե ինչու նախնական փուլում՝ պետականության կառուցման գաղափարն հակասես առաջնային ընդունած ժողովրդի մի զգայի Հասպածն անխուսափելորեն վերագրանումը՝ ավելի իրական ու շոշափելի ազգային ինտիրին, եւ այս վերագրանքը Հայաստանում՝ ակնկալվելի ներքաղաքական փոփոխությունների հիմքն է դառնապու:

Այս, որ Հսկայա շարժման ընթացքում՝ Հեղափոխության, պետականության եւ ազգային ինտիրներն այսպես կոչտ ձեւով Հակագրի միյանց՝ մեր քաղաքական մուրի թուլության եւ արմատական փոփոխություններին պատրաստ չկնքու ցավափի արտահայտությունն է: Մենք արդեմ Հպանցիկ անդրագագարձել ենք Հանկարծահաս պատասխանատվության ծանրությանը ընախապատրաստված մարդու (կամ՝ մարդկանց խմբի)՝ միթեսային իրավիճակով պայմանավորված Համարժեք դրսեւորմանը, որի հիմքում ընկած է «ընթացիկ պահի գոյատեւմնան սկզբունքը», ինչ ըստ Հոգեբան Շարաւուի՝ մարդու լիակատար Հրաժարումն է կյանքում որևէ ուղղվածությունից: Այսինքն վարդ ու գործելակերպ, որ չի կատարակում ոչ անցյալի վրա հիմներով եւ ոչ էլ նպատակամիզվածությամբ գեափի ապագան, այլ կապված է «մաքուր» արտապատմական (պատմական ընթացքից դուրս) իրականության Հետ: Հանրապետությունում՝ խորհրդային Համակարգի հիմքերը քանադու ոչնչի Համար պատասխանատվություն չկրող ընդիմությունից անցներով կառուցությական աշխատանք պատասխանատվության կարգավիճակին, Հայթմանակած Հեղափոխության ընտրախամի կանոնեց այն պարզ ճշմարտության առջեւ, որ իր ուժերից վեր է (քանիփ պատրաստված չէր եւ Համապատասխան կարողություններ չուներ, իսկ իշխանությունը եւ Հետեւաբար պատասխանատվությունն ուրիշների Հետ կիսել չէր ուզում) ստեղծագործ, կառուցողական աշխատանք տամնել միանգամից երեք ուղղություններով՝ արմատական վերագրի մեջ՝ իրականացնել Համապատասխանությունում, Համարժեք Հեւնային

Ղարաբաղի Հիմնաժարյը, ներկայացնել եւ պաշտպանել պատմական անցյալից ժառանգած ինսփրիները: Ուստի, Հանկարծաւաս պատասխանատվության սթրեսի ազդեցության տակ Հայոցնախած նոր իշխանությունը նախընտրեց ամենասպարզ ճանապարհը՝ առավել չափույթ նվազագույնին Հայոցնել եւ նեղացնել այն ինսփրիների շրջանակը, որի Համար ինքը կարող է եւ ուզում՝ է պատասխանատու վիճել մնացալը իբրեւ խանգարող ավերութ բեռ տարանջատել իրենից՝ միջոցների միջեւ խորականություն չինելով:

Առաջին քայլով իշխանությունը թոփափեց իր ուսերից պատմական անցյալի բերք, Երկրորդ քայլով ձգում էր Հարավորին չափով չեղայցնել զարաքաղաքն գործնի ազգեցությունն իր վրա եւ Համապատասխանաբար իր պատաժանաստվությունը նրա նկատմամբ, իսկ իբրեւ գերխնիքի, որին ուղղաւ էր իր աշխատանքները եւ որի Համար իբր թե վարժեք պատաժանաստվություն էր կրում, ներկայացրեց պետականության կառուցման գաղափարը: Քաղաքական ընտրության այս ուղին գոյցեւ Հաջողություն բերեր իշխանություններին, եթե Հարցերի Հանգույցարտման պարզ ճանապարհի ընտրության բացիվ չլարակեր նաեւ պետականության կառուցման ընթացքը: Նոր իշխանությունը ծառացած ինտիրների լուծման պատաժանաստվությունը բոլոր Հարավոր միջոցներով բարեւով էր ստորին օղակների վրա, որոնք իրենց Հերթին այն իշեցնում էին մինչեւ վերջ, այսինքն՝ առանձին մարդու մակարդակին: Տարանշատման ընթացքը դուրս եկավ նրա Հեղյանակների վերահսկողությունից եւ ընդգրկեց կյանքի բոլոր որդուները, սահմաններում՝ պաշտպանության կազմակերպումից մինչեւ սոցիալական ոլորտի ինտիրները: Պետությունը միայն Հախումն ձեւով կազմակերպչական աշխատանքի եւ միջանության փորձեր է ձեռնարկում՝ առավել սուր բնույթ ստացող ճնշաժամային ինտիրներում, որ իշարկե չի կարող կանխել արագինթաց փուլումը: Ոչ աղետի գոտին, ոչ սահմանասերձ շրջանները, ոչ Հանրապետության սահմանությունը կամ շարքային քաղաքացին չեն կարող իրենց առջեւ ծառացած բարդ ինտիրներում ակնկալել պետության Հարավոր աջակցությունը, բացառությամբ առանձին, ավելի շուտ ցուցաբարական քայլերի: Յուրաքանչյուրն ինքն է տեսնում՝ իր գիլի ճարրը, իր միջոցներով, Հարավլորության իր սահմաններում, օրինականության եւ բարոյականության տեղական կամ՝ անձնական չափանիշներում: Փաստորեն պետությունը գոյություն ունի ինքն իրեն, առանց Երկրի, իսկ Երկիրը նույն կերպ գլուխը պահում է պետությունից անկախ: Եթե մինչեւ այժմ՝ այս իրավիճակը կարծեն թե բավարարում էր բոլորին, կամ Հիմնական զանգվածն (պետական ապարատի աշխատանքի արդյունքից ոչ ոք ակնկալիք չունի), ուստի ոչ ոք ոչինչ չի պահանջ

ֆում, եւ նա Հանգիստ շարունակում՝ է ինքնանապատակ աշխատել տեղական իշխանություններն ու անտեսական կառուցյները Հագեստում՝ են պիտուական իշխանության բայց ակայտությամբ ընձեռնալիք անսահմանափակ արգանությունից, առանձին քաղաքայիները սեփական բնապըներին սրբած ինքնագրսեւորման բավականությունն են վայերսում), ապա կամաց-կամաց, բայց Հետեւողականորեն բոլոր օլակներում՝ եւ աստիճաններում՝ Հատունանուում՝ է ուժեղ եւ որեւէ բանի ընդունակ պետության առկայության պահանջը: Այսնայտ է գտանում, որ Համատարած ապակենարդացման եւ տարանջատման ընթացքը Հարփածում՝ բոլորի շահերին եւ սպառնում՝ է Հասարակության գորոթյան իսկ:

Ապահով էրկու Հիմնական տեղաշարժերն են, որ պայմանավորելու են ևս Ներքաղաքական պայքարը և անփոսափեխ փոփոխությունները Հանրապետությունում: Առաջնորդ միա ու ազգուն չստացած եւ շշափեխ արդյունք չտված պետականության կատուցման գաղափարի մեջ Հասախարշակ զանգվածի աստիճանային վերադարձն է վուանգավոր, բայց եւ ամենօրյա շշափեխ ու Հոգեհարազար ազգային ինսպրին, երկրորդը ուժեղ եւ գործնական օժանդակության ընդունակ իշխանության պահանջն է, որ Հաստենանում՝ է բոլոր մակարդակներում՝ անհատից մինչեւ իշխանության ապարատ: Պարզ ձեռով ասած սահ Հասարակիթյան Ներսում Հաստենացող ավտորիտար իշխանության պահանջարկն է ապահանականության վերածննդի նոր ալիքի գալափարի ներքո: Քանի որ Հանրապետությունում՝ այսօր ամենակավանեկերպված ուժը ոչ թե կոսակցություններն են կամ ժողովորդը, այլ պետական ապարատը, ինքնակառավարման իր մեխանիզմներով (այդ մեջում՝ նաև վերահսկողությունը շահութաբեր տնտեսական օլյակների նկատմամբ), Համապատասխան ջականներով քարոզչության միջոցներով՝ ոստիկանությամբ ու զինված ջոկաններով եւ քանի որ ստեղծված իրավիճակն ու ակնկալելիք փոփոխությունները սպառնում են նախ եւ առաջ ապարատին, նրա կորմից վերահսկող տնտեսական օլյակների իշխանությանը, գիրքին եւ արտոնություններին, ապա նա է, որ առանցքային գեր է խաղաղությունը քաղաքական պայքարում: Եւ ձգտելով կանխել ներքեւից Հաստենացող ընդլայնումը, Էնթարկելով արտաքին ուժերի պահանջներին՝ փորձելու է կանխագործել իրավարձությունների գարգացումը եւ իրականացնել իշխանության գոփություն: Սա, բնականաբար, ժամանակի մեջ տեղավորվությանը է, որի ամբողջական սպառնավիճն այսօր գրեթե անընդունելի է, ինչը խիստ դժվարացնում է այն կանխարգելելու հարավորությունը:

ԿԱՏԱՎԻ ՊԱՅՔԱՐ ՀՈՂՄԱՂՑՆԵՐԻ ԴԵՄ

«Ճշմարտության մեկ խոսքն ապէի ծանր է,
բան մասպալ ովզ աշխարհ»
ՀԱՄԱՐՄԱԿՅԱՅՆ ԶԱՅՐԱՑՈՒՑԻՉ ՃԾՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

«Հայ եւ տեսարաններ»; Զանգվածներին կառավարելու հին Հուոմեական մեթոդն առայօր չի կորցրել իր նշանակությունը եւ շարունակում է մնալ այս կամ այն վարչակարգի Հարատեղության հիմքը: Նորանկախ պետություններում «Հայի» պակասը ստիպում է զինական շետադրություն անել «տեսարանների» վրա, ինչը պետք է Հսարավորությունն տա երկարաձեկը վարչակարգի իշխանությունն այնքան ժամանակ, քանի ուր զգացմունքային «տեսարաններին» ի վիճակի են փոխատուցելու ինչպես «Հայի» պակասը, այնպես էլ Հասարակության մյուս պահանջները: Այսպես, Լիտվյում Սեյմի ընտրություններից առաջ սոցիալ-գեներալիկատական ուժերի ակնկալիությունը հաղթանակը կանխելու Համար խաղարկվեց «նախկին վարչապես Պրոնակենելի ՊԱԿ-ի գործակալ լինելու խաղաքարտը, «տեսարան», որ կազմակերպիչների կարծիքով ընտրությունի աջրում պետք է ըլովեր ազգային-գեներալիկատական իշխանության քաղաքական անձեռնահասությունն ու անկարությունը: Լիտվյում՝ դա չդուծեց: Իշխանությունը փոխվեց, եւ «Սայուտիսլ» խայտառակ պարտություն կրեց՝ ես մեկ անգամ՝ ապացուցելով, որ քիչ թե շատ առողջ Հասարակության մեջ ամբոխալարական կարգախոսներով պաշտպանվությունի դիլէտանտիվի բացահայտման Համար տամայինակներով խաղարկվող որբերգություն պետք չէ:

«Ստի ոտը կարծ է», բայց ոչ ամենուրեք: Խպճակառավարությոց զուրկի, չափասարակշուլած Հասարակություններում, որ պատմական ճակատագրի բերումնով ծառացած հիմնաւորյակը դուրս են «Հայի» խնդրի շրջանակներից եւ շատ ապէի ընտրություն են ու ցավոտ, «տեսարանների» արդյունավետությունն անհամեմատ մեծ է, ուստիեւ՝ շահաբեր: Նորաստեղծ Հայկական պետականության մեջ արդեն խաղարկվել են երեք մեծ «տեսարաններ», եւ երեքն էլ առավելագույն Հաջողությամբ ծառայել իրենց նպատակին: Արաշինը՝ «նախագահական ընտրություններին նախտուած ամիսներին խաղարկված «Լեւոն - Վազգեն» քաղաքական դրաման էր, որ ընտրություններից շատ առաջ կամխորշեց ներկային նախագահի Հաղթանակը: Երկրորդը՝ Հալույանի եւ Մարտակերտի արյունալի իրադարձություններից Հետո ձեռնարկված լայնածավալ Հարձակումն էր ընտրիմության վրա, ի գեմն, վարչակարգի կարծիքով՝ ամենավտանգալիր ուժի՝ Դաշնակցության, որի Հիմքում՝ ընկած էին գլխավոր դերակատարի դերն ստանձնած Հանրապետության «նախագահի

մերկացումները: Իրականում, դա ոչ այլ ինչ էր, քան վարչակարգի գլխակորույս խոճապը եւ վախը, որ այս մեկը կարող էր չմարսալիք Բայց մարտից, նաև՝ Հաջող առեսարամիկ» չնորվկիլ: Եւ ի վերջո, այսօր խողարկվում է Երրորդ տեսարանը՝ կապված ներփառվարկան, սոյիադալական պայմանը կանխելու խնդրի հետ, ուր առանցքային դերն ստանձնել է Աշոտ Բէյանն իր ծայրաշեղ խաղաղապաշտությամբ: Հերթական անգամ՝ Երացող կաթայից գործիքին գուրա թունելու Հրաշամի սոլությունը մեքելով մի երրորդ կողմի վրա, ուր եւ կապառի Հասարակության ներսում՝ կուսակված վրուվմունքի Էնդրիան: Դասելով մանկով եւ Հեռախոսավանդերից եկող արձագանքներից՝ Հասարակությունը կուլ տվեց առաջադրված խայծը, եւ իրագործական ներդ կպարգանան նախատեսված ուղղությամբ:

Մենք արգեն անսպատառձել ենք ծայրաշեղ խաղաղապաշտության քաղաքական մասնկությանը եւ գոնում ենք, որ խաղաղության անհրաժեշտության գաղափարին ավելի մեծ, վարկաբեկիչ Հարված Հասյնել Հարավոր չէր, քան դա արեց, գուցեւու լավագույն մըսմերից գրոված, Աշոտ Բէյանը: Բայց «բլեմանիվն» իր բոլոր ածանցյաներուով Հանգերձ, իրավիճակից բխող Հետեւանք է, իսկ այն, որ Հասարակական միավը մեծ իրավճակից բխող Հետեւանք է, եղավ Հաշվելարդար տեսնելու Հետեւանքի Հետ, շշշափելով այն ճանձ պատճառները՝ եւս մեկ անգամ՝ փաստում է մեր Հասարակության մեջ արգեն ախուր ավանդույթ գարձած երեւոյթը՝ Հոխորու ու կատաղի պայքարը Ըոլընզայների վեմ, ուր մենք դրսեւրում ենք մեր լավագույն Հասկանիները՝ անկառավարելի զգացմունքայնություն, ինքնանուաց, գրանով իսկ խիստ վերացական Հայրենասիրություն եւ իշարկե ագրեսիվություն, որի շիկայման աստիճանը կոչված է մթագնելու տրամաբանությունը: Խարկանք է, երբ ասում են, թե պատերազմող երկրում՝ խաղաղապաշտության գաղափարին անգամ՝ իրենց ծայրաշեղ դրսեւրումներով՝ նվազագույնը՝ գալականություն: Բարդ, այսինքն զգարգացման բնական ընթացք ունեցող Հասարակություններում տեղ ունեն ցանկացած գաղափարախոսություններ եւ շարժումներ, որոնք Հաճախ ուղղված են տվյալ երկրի պետականության հիմքերի եւ քաղաքական շահերի վեճ: Իսրայելում՝ արգեն շուրջ երեք տասնամյակ առկա են ծայրաշեղ խաղաղապաշտությանը Հարող Հոսանքները: Ավելին, կան կրոնական Հոսանքներ, որոնք ընդանրապես չեն ճանաչում՝ իսրայել պետության աշխատանք եւ Հասարական աշխատանք են տանում՝ իրենց Հայրենից գնացած կառավագանելությունը եւ որպես գովածանություն կառավագանելու վեճը կառավագանելու մասին:

* «Աշոտ Բէյանը 1992-ի Հոկտեմբերին սեփական նախաձեռնությամբ գնացէլ էր Բայրութի շնորհական գեղասարակությանը ՀՅ պատգամնավորների դիմումը եւ անմիջան բանակցություններու վերաբերությամբ վարչի շուրջ որ Հայ Հասարակության կողմից գնացած կառավագանելությունը եւ որպես գովածանություն կառավագանելու մասին:

‘Նակիցների շրջանում «անօրինական» պետովթյունը մերժելու գաղափարի տարածման ուղղությամբ։ Իրայէլի խաղաղապաշտները բազմից խախտել են իրենց երկրի օրենքները՝ բլյանսական տարբերակով երկխոսովյան մեջ մննելով արաքների հետ, եւ պաշտպանում են արաբներին առավելագույն պիծումներ կասարելու տեսակեար։ Գերմանիայի ֆեդերալ տարածքներում՝ գործում՝ են անջատողական գաղափարախոսովյուն քարոզող կազմակերպություններ, որոնք պայքարում են իրենց տարածքների լիակատար ինքնիշխանության Համար՝ ընդգեմ՝ գերմանական միացյալ պետովյան։ Բայց այս բոլորով Հանգերձ, իրայէլը ցայսօր չի Հանճանվել պաղեսատնիցների ողորմածությանը, իսկ Գերմանիան չի անդամանաւովել առանձին փոքր պետովյունների։ Այս, նրանց մասին գործում՝ են իրենց երկներում՝ քննադատում՝ կամ՝ պաշտպանում; բայց խաղաղապաշտովյան կամ՝ անջատողականության առկայությունը չի գիտարկվում՝ իբրև Համազգային նշանակովյան ինսդիր, կամ՝ առավել եւս ողբերգություն։

Հայաստանում՝ անշուշտ իրավիճակն այլ է։ Յուրաքանչյոր խոպք, միաք, տեսակետ կամ՝ գործողություն, որ գուրս է զանգվածների քարացած տրամաբանության կաղապարներից, Հասարակական պայմանն է առաջացնում; որ ոչ թե նրա ուժի, այլ թուղության արտահայտությունն է։ Ուժեղ պետովյուն ունեցող Հասարակությունն անձրաժեշտ տարածություն է տրամադրում՝ ցանկացած, անգամ՝ ամենավասարելու այլախուզության Համար, եւ Հասարակությունը դրանում՝ իր Համար մանաբեր սպառնալիք չի տեսնում; թեեւ չի զանում Հակածարված տալ իր անվտանգությանն սպառնացող ուժերին։ Մեր պայմաններում՝ երբ պետովյունը սոսկ գեկորատիվ երեւոյթ է, իսկ Հասարակությունը զորկ է Հոգեքարոյական եւ գաղափարական միավորիչ առանցքից եւ ուստի բացարձակորեն անպաշտպան որեւէ խելացնոր գաղափարական Համակարգի սպառնալիքի առջեւ, ինքնապաշտպանության միակ հսարալորությունը մնում է ապերեկվ ժխտողականությունը։ Ոչ քննարկում, ոչ հիմնավորված քննադատություն, այլ կոպիտ, ուժային մերժում, սա թերզարգացած Հասարակությունների բնորոշ Հատկանիշն է։ Մի կողմից դատանում է թեկուցել անհեռանկարացին, ոչնչ չխոստացող, բայց կայուն միակարծության Հաստատման, որ պարզունակացնում է էթնոսը՝ նրան Հասցնելով մինչեւ ցնորային (խմերային) պիճակի, մյուս կողմից՝ նրա պաշտպանունակությունը Հատում է դրյական մակարդակի, որի գեպումնա կարող է վարակվել եթե ոչ Հապեալ ձեւակերպված բլյանսական խաղաղապաշտությամբ, ապա ցանկացած այլ փոքրինչ ավելի մշակված եւ պատշաճ ձեւով մատոցված օսարածին եւ կործանարար ունեւ գաղափարով։ Ուստի վտանգը ոչ թե ինքնին «բլյանիզմ» է, այլ

պետականության եւ գաղափարական ազգային առանցքի բայցակայության պայմաններում՝ նմանողակ եւ գոյց շատ ավելի աղեստաբեր գաղափարներուով կաթվածաշար լինելով՝ Հասարակության պատրաստականությունը։ Այդպէս արդեն եղավ գարասկզբն, բոլշեվիկյան վարակի անհամատեալ արագնմայ տարածման ժամանակ, իսկ այսօր գոյա առաջն ախտանշանները կրծական աղմանդների անարդել տարածումն է Հայ Հասարակության մեջ։ Իրական աղեստ, որ այսօր արդեն օբյեկտիվ իրականությունն է, պետականության եւ այն կառուցելու հետանկարի բայցակայությունն է, քանզի այսօրվա Խշանանությունները որոնք գեռեւս շրջա տարի դեկանալու են Երկիրը, անընդունակ են իրականացնելու այդ գերինսփրը։ Սա է մեր այսօրվա հմանարայը, եւ դրան են արդեն ածանցվում կործանարար պատերազմի, անտեսական փլուզման, սոցիական աղեստի եւ բոլոր այլ խնդիրները։

Եթե մի կողմ թույնով ամենագուգու Հայենասիրությունը, ղարաբաղյաների եւ աղաստամարտիկների անոնից խոսելու ու նրանց թիկունքում՝ ազգի եւ Հայրենիքի շահերի մասին Հոփորտապու արաստավոր պրականին, ապա կկանանենք միեւնույն գաժանն Շմարտության առջեւ։ պետականության բայցակայության պայմաններում՝ պատերազմը կործանարար է։ Այսէտի երկարածգման Հասարակությունը գեռ չի նշանակում, որ մենք կանխում ենք այն։ Այսօրվա իրավարձությունները մեզ տանում են նոյն բլյանսական վերջարանին, բայց այլ ավելի բնական Համապատ ճանապարհով, ուր վերջարանին հաշութելու միտքը կթելադրի ոչ թե գիտակցությամբ, այլ օբյեկտիվ իրականության ծանրության տակ։ Եւ այս տեսանկունից մեծ Հարցական է, թե ո՞վ է ավելի յնորված Հանգույցը մեկ Հարվածով կորեւու Հավակնությունն ունեցող բլյաննը, թե Երկրի գահավիժումը կանանեցնելու անընդունակ քաղաքաբետ պատգամանական զանգվածը, որն իր անկարողությամբ միայն աշխացում է ներկա վարչակարգին՝ մինչեւ վերջ Հասցնելու նորանկախ Հայաստանն ու նրա ժողովրդին ֆիզիկական եւ Հոգեքարտյական ոչնչացմանն ենթարկու ընթացքը։ Գուցե «բլյանիզմ» Հոգեքույժների սնօրինությանը Հանճանելու պատրաստ գործիչներն աշխատանքային կամ՝ տեսական փաստարկներ ունեն, որոնք կէերքն պատերազմի կործանարարության գաղափարը։ Ոչ չընէն։ Նրանց միակ սրանին արագածանությունն իրավարձությունների ընթացքն եւ ընդհանուր Հոսանքին ենթարկվելով՝ պատգինից մեզ փաթաթված ուղին շարունակելու նախանձելի Հաստակամությունն է, որ նրանց Հասարակությունն է տալիս պահպանելու պատգամալիրական մանաբաները, Հասարակական գիրքը եւ Հեղափոխության Հաղթանակից քաղած մյուս արտանությունները։ Իսկ որ իրենց անձեռնաստության հիմքի վրա ձեւալիրազման բարդացում է աղեստ պատերազմության աղականական

աբսուրդն ի վիճակի չի լինելու գիմնասալ պաստմնովյան փորձովյանը, դա նրանց քիչ է անհանգստացնում: Այս ներքաղաքական փշովյոնը, որ նախագահը Հպարտովյամբ քաղաքական կայունովյոնն է անվանում; իսկ մենք՝ անկարողովյան եւ մոռավոր ամլովյան ճաշիճ, այսօր ձեռնոտու է բոլոր նրանց, ովքեր ճեւացնում են, թե իշխանովյոնն են կամ ընտիմովյոնն, մոռավորականովյոնն կամ՝ զինվորականովյոնն, ովքեր վախենում են պատուել իրենց շարացած գործերի կոտակումից առաջացած նաև վածքի թաղանթը, քանի կիսեղվեն նրա գարշաճութից:

Վմինակը առաջ «Արարա-իսրայելյան Հակամարտովյան դասերը» Հովածում* մենք նախագուշացնում ենք, որ պատերազմը Լեռնային Ղարաբաղը կարող է վերաճել Հայաստանի եւ սիյուռքի Հայովյան մի ստվար Հատվածի ազգային մնափառովյոնը գոհացնելու կոչված խորհրդանիշի, թեեւ իրականում նրանց ծառայովյոնը Լեռնային Ղարաբաղի Հիմնահարցի Հայանապատ Հանգուցալուծնան գործում ցուցադրական քայլերից այն կողմէ չի անցնելու: Այսօր սա ոչ թե տշաճ մոռավությոն է, այլ իրողովյոն: Հեղափոխական վերնախավը շահարկեց ԼՂՀ ինսդիրը իշխանովյոնը գրավելու Համար, իսկ այժմ ծառայեցնում է այն ամեն վնով պահպանելու նպատակին: Ըստդիմությոնը շահարկում է ազգային ինսդիրը բուռն քաղաքական պայքարի տապալորովյոնն ապահովելու Համար: Իսկ Հասարակովյոնը քողարկվում է ԼՂՀ ինսդիր՝ ցածրապետն ընազներին սուրբ տված իր կեցովյոնն արդարացնելու Համար: Իրականում՝ օրեցօր խորանում է մաշաբեր ճաշիճը, որից բուրս գալու ուղղովյամբ նպատակային քայլեր ոչ չի անում: Ժամանակն աշխատում է նրանց օգախն, ովքեր Հայ ժողովրդի ազգային անվտանգությունն ու քաղաքական ապագան տեսնում են անդիմովյան եւ իր գարավոր Հակառակորդ - Հարեւանին անխոս Հպատակնելու մեջ: Այս նպատակին Համենելու Համար պեսք է խափանել պետականովյան կառուցումը, իսկ ժողովրդի ինքնովյան գիտակցովյոնը խեղել երկարատեւ եւ հյուծի պատերազմի արյան ու տառապանքի մեջ: Պետականովյամբ չպաշտպանված ղարաբաղյան պատերազմն այնպիսի մի դաս կլինի այս ժողովրդի Համար, որ նա երկար ժամանակ կարսափի ազգային Հավակնություններից: Պատերազմն օբյեկտիվ իրականովյամբ պարտադրված իրողովյոն է, բայց որպեսզի նա չինի օբյեկտիվորեն կործանարար, այն պեսք է զուգորդվի լիարժեք պետականովյան շնորհարությամբ, այլապես իրավիճակից ճնշող ճնորային գաղափարները մաս առ մաս կրչնացնեն մեր Հասարակովյոնը, եւ ոչ մի ամբոխվարական ճիշ կամ Հոխորատանք այդ ընթացքը չի կանփի:

Մահմանադրական բոլոր Հասարակոր միջոցներով վարշակարգը եւ

Դուս քաղաքականովյոնը փոխելու խնդիրն այժմ՝ օրակարգի կարեւորագոյն խնդիրն է: Այսպես, եթե իշխող վերնախավը կավարախ Հայուսանի կենասապահովման բոլոր խողովակները (Հայ, Եվկատրահներու դիա, ճանապարհներ) թուղթիայի Հետ կապելու իր Հետեւողական բաղադրականությոնը այլևս անփառան կլինի քննարկել ճիշտ է արգայի ծայրահետո խաղաղապաշտովյոնը կամ մեկ այլ Համանանման գաղափար, թե՞ ոչ: Եւ նրանք, ովքեր միտումնավոր ուղղում են Հասարակովյան ցասամը ոչ թե «Գլշանիվմերը» Ֆող պատճառի, այլ Հետեւանփի վրա, սննդաժեշտ ժամանակն են շահում թողքական գրկախանության մեջ «Հայկական գրախաղը» կերպովների Համար: Ինքնին Համանավի է, որ այդ դրախտում չի լինելու ոչ Ղարաբաղի խնդիր, եւ ոչ էլ Ղարաբաղը: Մեր ժողովովի ազգային այրերը մեկ անգամ՝ արդեմ փորձեցին ինքնաւաստանման գոյապայքարի գժվարին ճանապարհը փոխարինել Բյուզանդիայի ելքայրական գրկում անվտանգություն եւ բարեկեցություն ապահովելու գրուրին տարբերակով՝ Հազարամյա անփոյությունից վերակենտրոնացած ժողովուրդը գրեթե նույնը կրկնեց գարասկզբին՝ փորձելով բախս ու երջանկություն գանել խորհրդային ժողովուրդների մեծ ընտանիքում: Երկու գեազում էլ վերջական արյունավը ողբերգական ելապի: Այժմ՝ խորհրդային գրկախանությունից մնացած փշրանգների ապագան ուղղում են վստահել անմիջական Հարեւանի եւ միջազգային Հանդության ողորմածությանը: Ողորմածություն, որ կոչված է փոխարինելու լիարժեք պիտականության կառուցմանը, ինքնուրույն քաղաքականության եւ քաղաքական մորթի ճեւալիրանմը, ռեֆորմացիայի ու ազգային վերանոդի իրականացմանը՝ ձեռք բերելիք փոքրիկ, բայց սեփական եւ դրանով իսկ պատմականորեն արժեքավորված քաղաքակրթությանը: Այսինքն միջոցաւասմեր, որոնք խորթ են ստեղծագործական - կատուցողական տաղմանից զորք կրկնական իրավականության վերնախավին:

Պատմական ընթացքի կրկնությանը դիմնավայելու կոչված ուժերը թույլ են եւ Հավասարապես անընդունակ, իսկ Հասարակությունը ժամանակ Հակառակում է օտարի ողորմածությամբ Հանգիստ ու բարեկեցություն ստանալու Հերթական խաթկանքին՝ ուժերն ու կարողությունները ապառելով «Գլշանիվմեր» նման Հողմաղացների դեմ՝ կատաղի պայքարում:

ԺՈՂՈՎՐԴԻՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Եթե գորաշովյան սերեադոյլայի վերջն տարիներին մնակովյան կբնադրունն անընդհան հանդես էր գալիս ազգային ծայրամասերում՝ քաղաքական զարգացումների հետեւյց վազողի գերում, անգամ՝ ամենաբիրա ուժի կիրառմանը՝ չկարողանալով կանխել դրանք, ապա Բորիս Եցինի իշխանության տարիներին տեղի է ունենում՝ տրամադրության Հակատակը: Պետական խնդիշխանության բոլոր Հատկանիշներն ունեցող նորակազմ՝ անկախ պետությունների Հայացքն ուղղված է Մոսկվա՝ այնանդից արձակվող Հրանմանների կատարման եւ քաղաքական միմուլրափի փոփոխությանը Համապատասխան շարժվելու պատրաստակամությամբ: Այս տեսակետից, Մոսկվայում՝ Հոկտեմբերյան իրադարձությունների՝ նկատմանը՝ նախակին Հանրապետությունների վերաբերուն պացառություն չեղավ: Բորիս Եցինի գործողությունների անվերապահ պաշտպանի գերում Հանդես եկան տրամագծորւն տարբեր քաղաքական խմբի ունեցող Հանրապետական առաջնորդները՝ կունումենկատուրայից սերած Ըստկետից եւ Ալիեւից մինչեւ ժողովրդավարի Համբավ վայելող Տեր-Պետրոսյանն ու Ալիեւը: Ալեյն, Հանրապետությունների դեկալիարդից յուրաքանչյուրն իր պարագը Համարեց օգտագործել լարդիմության նկատմանը Բորիս Եցինի «Հայթմանակը» Մոսկվայում՝ սեփական իշխանությունն ասկանանդելու եւ տեղական ընդդիմությանն ամելորդ անդամություն Համար:

Հայաստանի կառավարմեա մամուլի ու Հեռուստատեսության Հրապարակումներից կարելի է ենթադրել, թե նախագահ Տեր-Պետրոսյանն ու նրա վարչակարգն անհճական Հայթմանակ էին տարել մուսկովյան պայքարում: Որոշ առումն լու գա Համապատասխանում է իրականությանը, քանի տեղական դիմունքների կարծիքով Տեր-Պետրոսյանի իշխանությունը Հայաստանում մասաման է այնքան ժամանակ, քանի գետ Մոսկվայում Հաստատուն են Բորիս Եցինի գիրքերը: Նախագահն ինքը բազմից կրկնել է, որ Հայ-ռուսական Հարաբերությունների պատմության մեջ երբեք այնպիսի ջերմ Հարաբերություններ չեն արձանագրվել ինչպիսիք առկա են այսօր, նախագահներ Եցինի եւ Տեր-Պետրոսյանի միջև: Հազիվ թե Հայաստանում որեւէ մեկը գետը լիներ կամ՝ դժուռ նման փաստից, եթե այն չօգտագործվեր ընդդիմությանն աշաբեկելու նպատակով: Իրականում, սակայն, վարչակարգի կողմից նման կանխարդել մեմորների կիրառումը, կարծում ենք, ավելորդություն է,

* Խոսքը գտնամ է 1993 թ. սեպտեմբերի 21-ին խորհրդարանը ցրելով Եցինի Հրանմանակից Հաստ աելի ունեցած ընաձարձնն մասին, երբ Հոկտեմբերի 4-ին բանակը սկսեց գնասակոծել խորհրդարանի շենքը, որտեղ խաղբուղանովի գլամուրությամբ բարիկադել էին ընդդիմությունները:

քանիվ ընդդիմությունը Հայաստանում վարուց արդեն անհայլահարելի ճնաժամամ է ապրում: Ըստամին, այն ոչ միայն մոցակցություն չի կավճանաւ Տեր-Պետրոսյանի վարչակարգին եւ նրա քաղաքական Հեմաքը Համապատային շարժմանը, այլև ծառայում է վերջին ներիս ժողովրդավարական խիջնին՝ պահպանելով բազմակուսակցական ուսուության եւ քաղաքական այլակարծության պատրանքը:

Քաղաքական ընդդիմությունը Հայաստանում ի սկզբանե բաժանված էր երկու ճամփարի: Վրացինը ախյուսքի ալմանդական կուսակցություններն են՝ ՀՅԴ-ը, որոնք կոմնախառական վարչակարգի տապալումից հետո վերաբարձան Հայրենիք եւ սկզբանական շրջանում բուռն գործունեություն ծավալեցին՝ եսպէս նպաստելով խորհրդային Համակարգի կաղապարների Հայթմահարմանը եւ բազմակուսակցական ուսուության սաղմերի ձեւավորմանը: Նրանց շնորհիլ էր, որ Հայաստանը խորհրդային միավենորդությունից չնկապ ՀՀ-ական միակենարունության գիրկը, քանիվ այդ փուլում Հն կոմնախառական ուժերի մի մասն արդեն «գենմիլուսացել» էր, մյուսը բարցազրված էր եւ անդամաբույժ, իսկ մնացած տեղական կուսակցություններն ու կազմակերպություններն ընդգամենը ածանցվում էին ՀՀ-ին: ԻԱԿ-ի և ՀՅԴ-ի շնորհիլ էր նաեւ, որ Հայաստանում ձեւավորվեց լայնամակ մասնութ բացառելով պետական մասնութ մենիշխանությունը: Միաժամանակ, Հն այդ փուլում արագ արգյունքների Համար անհրաժեշտությունից թերագրված շատագույղականությունը պայմանագրեց նշված կուսակցությունների ներկա խոր ճնաժամամի՞ց: ԻԱԿ-ը և ՀՅԴ-ի աելում իրենց գործողությունն արագ կազմակերպելու Համար ստիպված էին իրենց շարքերը Համարել մասամբ՝ նախկին կունումենկատուրայի կարգերով, մասամբ՝ էլ ՀՀ-ից օտարված ռենեգատիվ առկա նշանակ որոնք, ինչպես ցույց տվեց ժամանակը, կայուն Հեմաք շլաքրձան այդ կուսակցությունների Համար: Նոյն մեխանիզմը գործարկվեց նաեւ խորհրդարանում՝ կուսակցական պատրամանվարական խմբակցությունների ձեւավորմանն ժամանակ: Ժամանակին իրավունք չունենալով մասնակցել խորհրդարանական ընտրություններին՝ նրանք ստիպված էին պատրամանվուների «որաց» կատարել արդեն ընտրվածների շարքերից, նոյն եղանակով: Դա Հարաբերությունն ավելց «քաղաքակիրթ» տեսք տալ խորհրդարանին, ինչը լիովին բավարարում էր նախագահ Տեր-Պետրոսյանին եւ նրա կողմանկիցներին, սակայն միաժամանակ շշափելի վասա Հասցեց այս կուսակցությունների խիջնին:

Ըստդիմության երկրորդ ճամփարը տեղական ծագում ունեցող կուսակցություններն են, որոնց անդամների քանակն ու ավելցությունը զանգվածների շրջանում հիմք է տալիս որակելու նրանց իրեն «գրագանի»

կուսակցություններ, առանց լրտջ ախճակալիքների եւ Հեռանկարի: Թերեւս բացառություն է կազմով՝ 1993-ին գործունեությունը վերականգնած կոմինհիստական կուսակցությունը, որ մեծաքանակ պատգամավորական խմբակցություն կազմեց նախկին Համակիրներից: Խաչպես նախկին խորհրդային այլ Հանրապետություններում կոմինհիստաները Հայաստանում մեկ միանական ընդհանուր միջուն չեն կազմում: Նրանց առավել ապրեցիկ մասն արագ սերտաճեց նոր վարչակարգի Հետ կամ անմիջական ճանապարհով՝ օգտագործելով Հին կապերն ու նորամուխ գենոկրատաների կոմինհիստական անցյալը, ստանձնելով բարձր պետական պաշտոններ, պահպանելով շահովի աղյուսների վրա Հակոբությունը, կամ՝ էլ անմիջականորեն՝ նոր վարչակարգի առաջին շարքերը մղելով կուսակցության երիտասարդ ուղերձին՝ նախկին կոմինհիստական ակտուատաներին: Իսկ երկրորդական եւ երրորդական դիրքեր գրաված գաղափարական նվիրյաները փորձեցին ժամանակակից տեսք տալ կոմինհիստական գաղափարաներին եւ ստեղծեցին Հայաստանի Դեմկրատական կուսակցությունը: Չափ ավելի ոչ երբ շուկայական կամվածից ժողովորդը կարտասատ էր ապրում առ Հին ժամանակները, Հայաստանում գրանցվեց նոր կոմինհիստական կուսակցությունը, ուր սակայն շնորհակալություններից ոչ մեկը: Քաղաքական շրջանակներում շրջուղ շշուկները Հայաստանում են, որ Հայաստանում կոմինհիստական շարժման վրա վերահսկողության Համար անզիջում պայքար է պատմանախկին կուսակցության երկու թեւերի միջև: Մեկը Կարեն Դեմիրջյանի թեւն է, որ ապրեցիկ դիրքեր է գրավել Հայաստանում, մյուսը՝ Դեմիրջյանին Հաջորդած կոմիուսի առաջին քարտուղար Սուրեն Հարությունյանի թեւն է, որ խստորեն Հետապնդվել է ժողովրդավարների կողմից, եւ որի վերնախալի այժմ՝ կենտրոնացած է Մոռկվայում՝ ապրեցիկ կապեր պահպանելով ռուսական «իսմերթլշմենթի» Հետ:

Հոկտեմբերյան իրադարձությունները Մոռկվայում՝ նորաստեղծ Հայկական կոմիուսի աստեղային ժամն էր, որ սակայն չափազանց կարծ տեւեց: Մոռկվայում կարմրա-գաղանագոյնների խուսկության ձախողումից Հետո նրանց Հայ Համակիրների շարքերում խուճապ է առաջացել ինչը վկայում է, որ այսաել քաղաքականությունը վատ են Հասկանում: Նախ, անկախ այն բանից, թե ինչ իշխանություն կինի Մոռկվայում, Հանրապետական կոմիուսներին Մոռկվան դիտարկելու է իրեւ բնական գաշնակիյների, որովհետեւ նրանք պաշտպանում են գվասավոր գաղափարը՝ կայրության վերականաբնումը: Երկրորդ, եթե անգամ Հարց ծագեր Հայաստանում իշխանությունը կոմինհիստաներին Հանձնելու վերաբերյալ ապա այն ոչ մի պարագայում չէր արսի ներկայիս կոմիուսի ղեկավարներին, այլ՝ իրական լծակներին աիրապետող դեմիրջյանականնե-

րին: Այսինքն՝ լավագույն գեաքում կիտակեր իշխանության ֆասադը, իսկ բյուրոկրատական ապարատն ու անտեսական արքաները կմնային առյուղը: Սա Հայաստանի քաղաքական Համակարգի իրական վիճակն է, որ վերաբերում՝ է ոչ միայն կոմիուսի իշխալիստներին, այլև մյուս քաղաքական կուսակցություններին: Խավը՝ նախագահ Տեր-Պետրոսյանը, Հայապարակայնորին Հայտարարել է, որ եթե իշխանությունը Հանձնելու խորի ծագի, ապա նա կփերագասի կոմինհիստաներին «գաշնակցականների նման բախտակինդիրներից»: Այս գեաքում գաշնակցականների Հայապարական անվանման մեջ Հայկացվում էր ողջ լնոդիմությունը, որովհետեւ Տեր-Պետրոսյանը նրանց բոլորին Հավասարապես անընդունակ եւ բախտակինդիր է Համարում:

Եթե Ռուսաստանի նախագահ եղավ անյնելու քաղաքական պայքարի լրտջ փորձությունների միջով՝ Երկրի բազմաշերտ ընդունելու վրա վերահսկողություն Հասաւատելու եւ Հասզանդ խորհրդարան ունենալու ճանապարհն, ապա նախագահ Տեր-Պետրոսյանն այդ Հարցերը լուծեց կարճ ժամանակամիջոցում՝ եւ առաջ մեծ յնպեսների: Ի տարրելություն Բորիս Ելյոնի, Տեր-Պետրոսյանն իշխանության անյնելուց Հետո իր ձեռքում կենարնացրեց Երկրի հիմնական սահմանական Հպատակությունները՝ կարստային կոմիուսի մասնակիցների ճանապարհում: Նա Հին գիրեկտորական կորպուսը փոխարինեց Հիմնականում ոչ ձեռնաւս, բայց իր իշխանությանը նվիրված մարդկանցով: Եւ այսօր ՀՀ-ում եւ նախագահի շրջապատում՝ գոյություն ունեցող լրավածությունը կապված է նախագահական կուսակցության աւամել ծայրաշեղական ուժերի այն պահանջների Հետ, որպեսզի սնատեսական բոլոր լծակներն անխտիր Հանձնելին իրենց կուսակցության կողմանիցներին: Այսպիսով՝ նախագահ Տեր-Պետրոսյանն ի սկզբանե պրկեց ընդունելությանը քիննասասանաւսական Հսարապոր աջակցությունից գիրեկտորական կորպուսի կողմից, այսինքն՝ արդյունավետ քաղաքական գործունեության Համար անհրաժեշտ Հետապնդությանից: Խաչ վերաբերում՝ է ազատ ձեռներեցությանն ու նրանց կողմից քաղաքական ուժերին Հսարապոր աջակցությանը, ապա գործարար միջավայրը Հայաստանում ոչշի-ուշով վերահսկում է նախագահի Համակիրների գիմավարած վերահսկիչ - պատմիչ կատուցիների կողմից, որոնք օրենսդրական եւ սնատեսական լիակատար քառակայացած գործունեություն, որ կհակասի իրենց շահերին: Պատմահական չէ, որ Հայաստանում բարգավաճում են Հիմնականում այն սնատեսական օլակները, որոնք կամ Հիմնադրամագած են կառավարական շրջանակների աջակցությամբ, կամ՝ անհասերտ փոխարաբերությունների մեջ են նրանց Հետ:

Հայաստանի իշխանությանների նման քաղաքականությունը գրր-

գեց ընդդիմությանը ոչ ստանդարտ լոծումների: Այսպէս, «պրազանի» կուսակցությունների՝ Քրիստոնեա-գեներատական կուսակցությունը, Ազգային խնդրագումը միավորումը, Սահմանադրական իրավունք միությունը, Հանրապետական կուսակցությունը, սերու Հարաբերություններ են Հաստատել Արեւադյան Երապետի եւ ԱՅՆ գաղափարակից շրջանակների Հետ, եւ փաստորեն ֆինանսապես ստուգվում են նրանց կողմից, թեեւ այդ մասին բարձրաձայն արտահայտվելու ընդունված չէ: Հայաստանի Կոմիտասի կարիքներին անտարբեր չեն Մովկայում, առանձնապես այսուղեղ կենսարնացած նախկին Հայկական կուստունկացությունից շրջանակներում: Եւ չնայած այս ամենը Հակասում է Հայաստանի օրենքներին, Խշամնությունները որեւէ վերաբերմունք չեն ցուցաբերում: Միմյանց նեղություն չպատճառելու լուր Համաձայնությունը Հավանաբար երկու կողմերին ել լիովին բավարարում է: ՌԱԿ-ը եւ ՀՅԴ այդ Հարցում կարծես թե ապելի բարվոր վիճակում են, քանզի տասնամյակների աշխատանքով Հղվածած կառուցյներ ունեն այցուռքում, որոնք կարող են Հոգակ նրանց կարիքները Հայրենիքում: Որոշ առումով, այդպես ել արվում է, սակայն ակնհայտ է, որ նվիրատվություններից ձեւավորող սպառման բազմաթիվ Հասցեներ ունեցող եւ ազգային կառուցյների կողմից վերաշւկվող այդ ֆինանսական միջոցներն այլեւս չեն կարող մրցունակ լինել այն անսահմանափակ, շվերաշւկվող եւ կայուն ինքնավերաբարագրություն ունեցող միջոցների Հետ, որ սնորինում են Խշամնությունները եւ նրանց քաղաքականությունը պաշտպանող շրջանակները: Եթե անսպամ ավանդական կուսակցությունները առուեցնեն ավյուղում իրականացվող բոլոր ծրագրերն ու ծախսերը նորաստեղծ պետականության կարիքների համար, ինչը գործականում անհնար է, միեւնույն է նրանց ներդրումները քաղաքական պայքարում չեն Հավասարակշու Խշամնությունների միջոցներին (նաևթամթերքների, մնադի եւ առաջն անհրաժեշտության այլ ապրանքների կիսաստվերային սպեկուլատիվ առեւտուր ֆանտաստիկ բարձր գներով, որ վերածվելու է պետության կողմից եւ, իւարկե, բազմամիշարդանոց ուսուական փոխառությունները):

Օրեցօր վասթարացող ֆինանսական վիճակն առաջ է բերում խնդիրներ, որոնք Հարցականի տակ են դնում ընդդիմադիր մամուլի ապագան Հայաստանում: Եթե բովանդակության տեսակետից այն գեռ դիմնում է մրցակցությանը եւ պահպանում առաջն դիզերը, սպա ֆինանսական Հարցերում այն արդեն էապես զիջում է կոմերցիոն կառուցյների կողմից Հանրապետությունը ուրուղ գեղին մամուլին: Երկրում ամեւամիս մնակի նման աճող նորամոր մամուլի օրգանների մի մասն անհետանում է նոյնքան աննկատ, ողքան աննկատ Հայունվել էր,

քանափի որեւէ նոր արժեքավոր խոսք չի բերում: Մասում եւ իրենց գիրքերն են ամիապնտում՝ Հիմնականում այն օրգանները, ում՝ թիկունքում՝ կանգնած են Հզոր կոմերցիոն կառուցյները: Ի սարբերություն ընդդիմագիր մամուլի, նորաստեղծ մամուլը ուժին աշխատանք է սամուռն երկրում ձեւավորված նոր իրազմուններին Հասարակությանը Համակերպելու ուղղությամբ: Մամուլի Համատարած գոայինստայններ ու խրախանացմանը գալիք է ավելանալու Հարձակողական իշխանականության հոսանքը, որ պաշտպանված է մեծ ֆինանսներով եւ առաջնորդվում է: «Հայաստանի Հանրապետություն» պաշտոնաթերթի կողմից: Ի վերջո, դա Հանգեցնելու է նրան, որ ընդդիմադիր մամուլում անհամեաս ցածր վարձատրվող լրագրողական եւ տեխնիկական կազմն անցնելու է բարձր վճարումների ապահովող եւ Համաձայնուղական դիզերի վրա գոնվող մամուլը Հայաստանի պայմաններում: Ուր բարձրորակ մամագետների շրջանակը նեղ է, դա լորջ խնդիր է: Ծոդքիմադիր մամուլի ճգնաժամի խորացմանը նպաստում է նաև ֆինանսավորող կոստակցությունների քաղաքական կաղաքարացումը: Սա ատավել ցայտուն է ՀՅԴ մամուլի օրգանների օրինակում: ՀՅԴ կենտրոնական օրգաններում՝ «Երկիր» օրաթերթում եւ «Ազգատանարա» շաբաթաթերթում՝ նախկինում՝ տեղ արվող ազատ խորի շրջանակները Հետեւողականուրեն նեղայցվում են՝ փոխարինվելով կուսակցական լրագրողների գոգմանիկ նույնությունը: Անառարկելիութեն գոգմանատիկ եւ միակողմնահի է նաև ակնհայտորեն կուսական «Գոլոս Արմենիի» օրաթերթը: Նման վունդից ապահովված չէ նաև ՌԱԿ-ի «Ազգ» օրաթերթը, որ առաջմ Հավատարիմ է մասում՝ նախկինում որդեգրած ազատական սկզբունքներին, բայց փոխարենն ատիպված է հասել կրծանել տպաքանակը: Դժվար է միանշամակրեն ասել, կապված է արդյոք առաջին փաստը Երկրորդի Հետ, բայց «Ազգ» ստիպված եղավ տպաքանակի շշակելի կրծանում՝ կատարել եւ նրա ֆինանսական Հեռակալիքն անմիտիթար է թվում: Սակայն ատավել բարդ խնդիրը ՀՅԴ եւ ՌԱԿ-ը ունեն իրենց ներտում եւ Հասկապես խորհրդարական պատգամավորական խմբակցությունների Հետ Հարաբերություններում: Եթե Կալմիկայի նախագահի կողմից իր Հանրապետության Գերագոյն խորհրդի պատգամավորներին «գնելու» փաստը Հայանի գարձավ բոլորին, ապա Համանման երեւությը Հայաստանում լուսպելի է մասնիկած եւ տաքուացված է: Հայաստանի նախագահը չի ցուել Գերագոյն խորհրդի եւ ֆինանսական աջակցություն ցուց չի առանա ընդդիմադիր պատգամավորներին: Պարզապես Խշամությունները չեն խանգարում Հայ օրենսդրին սեփական կոմերցիոն կառուցյներն ունենալ եւ վաստակել ավելին, քան նրանց քան երեսուն դրամը աշխատավարձն է: Իսկ թե ինչով են փոխառությունը պատգամավորներն

իրենց բիզնեսի ապահովության գիմայ, կարելի է միայն կուաշել: Չնայած ըստանեկան խնդիրները գաղտնիության անանցանելի քողով պատելու համար ջանքերին՝ դրանք թաքրնելն օրըստօրե ավելի դժվար է լրացնուու:

Ըստգիմության գեմ՝ պայքարում նախագահ Տեր-Փետրոսյանը Հաջողությամբ է կիրառում՝ նաև Լեռնային Ղարաբաղի Հակամարտության խնդիրը: Ռազմաճականներում՝ լրավածության կամ՝ ռազմական անհաջողությունների դեպքում՝ ընդգիմության ձայնը խեղչվում է «Հայրենիքը վտանգված է», «Քրամիճակը ծանրացնելու փորձերն ազգային դաշտանությունն է», «այս ծանր պաշին ազգային միասնականությունն է պեսք»՝ կառավարական կարգախոնների ճշման ներքո: Խոկ առավել ազգեցիկ կուսակցությունները՝ ՀՅԴ եւ ՌԱԿ-ը, առիալված են միշտ Հաշվի նատել այս կոչերի հետ, քանի այլուրքում՝ ուր ավանդականորեն կինտրոնացած է նրանց Հասարակական Հետքը, խիստ զգացմոնքային վերաբերունք են ցուցաբերում՝ նման իրավիճակների նկատմամբ: Եւ ընդհակառակն, եմեն ռազմաճականներում՝ Հաջողություններ են դրանցված; ապա ընդգիմության ձայնը կրկին լրեցվում է իշխանությունների կողմից գրուվող ազգայնական աղմուկում: Փակ շրջանակ, ուր Հաղթողի եւ տանուլ տիվոյի տեղերը երեք չեն փոխվում:

Հայաստանում՝ նոր սահմանադրության ընդունման փորձում՝ ընդգիմությունը կարծես թե վերջին փորձն է անում իրավիճակը շուկերու ուղղությամբ: Մինչեւ գաղափարախոսական լուրջ տարածայնությունները ունեցող ընդգիմությունը վեց կուսակցություններն, այսուամենայնիվ, կարողացան միավորվել եւ մշակել մեկ ընդհանուր սահմանադրական նախագիծ, որ պեսք է միցի նախագահական տարբերակի հետ: Սա խասպես լուրջ քայլ է ընդգիմության կողմից, քանի կուսակցություններն անջատա-անջատ Հավիլ թե կարողանային Հակակշռել նախագահական տարբերակին: Վնտամենայնիվ դիտարկումները ցույց են տալիս, որ շատ քիչ են Հաջողության Համանելու ընդգիմության շանսերը: Եմեն սահմանադրական վեճերն ըստմանան ոչ Հօգուստ նախագահի եւ նրա Համախոչների, ապա վերջններիս ձեռքում՝ բավարար լծակներ կան ցանկացած պահին այն կասեցնելու կամ՝ այլ ուղղություն տալու համար: Դա կարող է արվել ամենատարբեր մեթոդներով՝ ուր Լեռնային Ղարաբաղի շրջան ռազմական իրավիճակի խաղարկումն ամենափորձած եւ անպիես տարբերակն է դիտվում: Եւ հետո, ակնհայտ է, որ նախկին խորհրդային Հանրապետություններն իր վերահսկողության տակ պահող Ռասաստանը շահագրգության է այդ երկրներում՝ փորձ ունենալ ուժեղ իշխանությամբ օժտված անհասների եւ ոչ թե իրապես ժողովրդակարական վարչակարգերի հետ: Խոկ Հայաստանի նախագահը

բազմիցս ապացուցել է, որ իրենից ավելի Հարմար կառավալարիչ Ոյսասաստանն այստեղ Հավիլ թե ձեռք բերի: Եմեն Հաշվի առնենք նաև Ոյսասաստանում՝ զարգացում՝ ապրու ավտորիսարիզվի միատառիք, ապա ակնհայտ է գառնուու: որ Մոակվան ջանք չի խնայելու Տեր-Փետրոսյանի իշխանությունը պահպանելու, որի Հաղթաւարումը Հայկական ընդգիմության ուժերից առավելքան վեր է:

11.12.93

ԶՐՈՅԻ ԶԳՑՈՂ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊՐՈԳՐԵՍԻՑԻ

«Գնացե՞ք, Հայոնեք Հուոմի ժողովությն ուրախայի լուրը, որ ես նրան եմ վերաբարձում՝ երկար սպասաւած ապաստություններ՝ գրանից բխող ողջ պատասխանատվությամբ Համուկեռք»՝ կարծես թե մոտավորապես այդպես է Հուոմը Կալիգուլայի աղջոյնը Հուոմեացիներին, Համենայնդեպս, Քայլյուի մաստոցմամբ: «Վզատությունը պատասխանատվություն է պահանջում» արտաշայտությունն այն աստիճան ծեծված է եւ բանալ որ ցանկացած մարդու իրավունք է տափս չգիտակցել նրանում խառացված ինսկառությունը: Ըստ որում՝ պատասխանատվությունից խոսափելու սովորության ուժով մարդկանցից յուրաքանչյուրը պատրաստ է ձեւանակը որ Հենց ինքն է առավելապես ձանձրացել տրիսիալ ճշմարտություններից, այսինքն ինչ իր համար է, որ գրանք այլեւս ոչ մի արժեք չեն ներկայացնուու:

Եվի եւ բովանդակության ներուաշնակության անհրաժեշտության հրամայականը նոյնպես այլեւս կրթեր չի բորբոքում, այլ ավելի շուտ ջղանայնում է, քանի նախորդի նման տեղակրտվում է ամենք դա արդեն լեկ ենք եւ նշանակում է դիտենք» մոտածողական բանաձեւի շրջանակներում: Եվ հետո, Հայ Հասարակությանը, ողջ ցանկությամբ Համուկեռք, միամինների շարքը դժվար է դասել: Հաղպարամյաններով միմյանց վրա կիտված առարկայական գործոնների շերտն այնքան մեծ է, որ կրավրի արդարացնելու ամենաանտրամաբանական զարգացումն անդամ; ուր մնաց թե ապաստության ու պատասխանատվության, ձեւի եւ էռթյան ավանդական գարձած անհամապատասխանելիությունը: Եվ Հոգ չէ, որ նման իրականությունը պերմանենա ինքնաբաղբաւամնն ու Հասարակական օրգանիզմի պարզունակացնն հիմք է դարձել: Կարեւորն այն է, որ գետ Հասարակություն կա ապդումն կազմներու ու խաղալ Հերթական շուն ասենք Հաղթանակած ժողովրդակարգության պայմաններում՝ նախագահական ընտրության անցկացումը:

թեեւ այսօր Հայաստանին մոտ եւ Հեռու Հարեւանության շրջանում ժողովրդավարեցման գործընթացիներում՝ առավելապես Հաջողածի դափնեապակի Հավակնորդներ շատ կան, սակայն կարծում ենք, որ առաջին մրցանակն ըստ արժանավոյն պետք է Հատկացվի Հայաստանին, քանզի դժվար է գտնել մեկ այլ ուրիշ երկիր, որը ժողովրդավարության Հետեւողական պրոդրեսիան զուգամիտաված լինի գործեթե բացարձակ զրոյի Համար քաղաքական գաղտնություն:

Հայ Հասարակությունը թե՛ Հայրենիքում եւ թե՛ սիյուռքում այնքան բուռն էր ձգտում ազատության, որ ընթացքում խսպառ մոռացության մասնեց ազատության պարուագիր ուղեկցորդ պատասխանավությունը: Ավանդականների եւ Հայոց բառի բուռն, բայց չափազանց Հախուռն վերագրածը երկիր բառիս ուղղակի իմաստով փոշիացրեց նրանց ուժերը՝ մի պարագայում՝ արձանագրելով չափազանց ինքնակարեւորման եւ գերջության վասարկարությունը, իսկ մյուս պարագայում՝ մանաստելով անվերջ քանակության միավորների, որոնք տարբեր լեզուներով ռասմակար-ազատականի անոնքը կրելու պատիվն ունեն: Իսկ երրորդը, որ իր պատմության փառապանծ էջերով սկիզբ էր գրել երկարութամայա կուսակցականության այս շիրաշիոթին, միանդամենու, առանց փարանման որգեգրեց օգտակարը Հաճելիի հետ զուգակցելու սկզբունք եւ Պուշչան փողոցի թնօւութի խորից իր կարելիի չափ նպաստում է եթե՛ ոչ պետականության կամ քաղաքական դաշտի կայացմանը, ապա անկամած մնաւական ռեֆորմների գլխավոր պատվար՝ մանավոր սեկտորի բարդավաճմանը:

Կանխատեսել թե քանի տարի կապահանջմի, որպեսզի այս ուժերը, կամ նրանցից գոնե մեկը վերագրանսա լիարժեք քաղաքական գործունեության բախտագուշակության է նման: Բախտագուշակությունից Հեռու է սակայն արձանագրումն այն փաստի, որ մայր Հույսի սերված կուսակցությունները եւս Հեռու են քաղաքական կենանակությունից: Այլայնական անցյալի կամ Հասղամանակած Հեղափոխության ընտրախամար պառակտումից նույնու առած ուժերից եւ ոչ մեկը կազմակերպչական, կառուցվածքային կամ առավել եւս գաղափարական աճ չեն ցուցաբերել: ԸստՀակատակն, նրանց մի մասը խորհրդարանական ընտրություններում լիակատար ձախողումից Հետո մասնվեց մոռացության, իսկ մյուսն արեւի սակ քիչ թե՛ շատ արժանապոր տեղ ստանալու ակնկալիքով «պաշտպան կանգնեց պետականությանը»՝ յուրաքանչյուրն իր շարքերից ժառանգություն թողնելով մեկական կուսակցությունն, որոնք եւ կոչված են ներկայացնելու ընդդիմության թե՛ քանակական, թե՛ որակական տեսակետից առցատիկ ներկապանակը:

Իշարկե, Հայաստանն ունի նաև ընդդիմության սեփական

անսպարտելի արմագանի ի գեմն կոմոնիասների եւ ռուսական պահանողականության ու կայսերապետության Հարթարշավի վրա գրավ լինող խանամբույսի: Հասարակական ազգեցրությունից եւ, որ առավել կարեւոր է, գաղափարախոսական, քաղաքական-մնաւեսական իրական պլատֆորմից զարկ այս ուժերը լավագույն գեպօրում ընդունակ կլինեն ստանձնելու ռուսական սրբական ձիու գերը՝ ներկա ընտրախամի առավել անսպառնքային Հատվածի հետ վիճարկելով Հայրենիքը Հերթմական անգամ օտարին կտակելու իրավունքը:

Նման իրողություններում՝ նախագահական ընտրությունները Հասարակության լայն շրջանակների Համար ընտրությունն է առանց այլինսպանիքի Հարավորության: Մի կողմից, եթե՛ ռուսաստումնական ընտրությունների արդյունքում՝ արտաքին միջամատության գործուն ազգակներ չեն առեղջուում, ապա ժողովրդուր ստիպված է լինելու ընտրել ներկա նախագահի եւ վարորդ պարագայում դաստիպված միջամատության գաղափարական վարագույն մասնակածի միջնորդը: Թե՛կամածուներ, որոնց գաղափարները քարտուղար կոչված տապագիր օրգաններն իսկ իրենց շորջ Հազիկ մի քանի Հազար ընթերցող են Հավաքում, ուր մնաց թե նախագահին միջակցություն կազմելու հայների քանակ: Մյուս կողմից, եթե՛ Զյուգանոսի Հաղթանակը բացարձակեցնում է կոմոնիասների իշխանությունը Մոսկվայում, եւ ներկա իշխանությունների գեն՝ ռեալ ընդդիմության դերում Հանդես են գալիս տեղական կոմոնիասները, ապա Տեր-Պետրոսյան - կոմոնիասներ երկնադրանքը ժողովրդի մի ստվար Հատվածի համար ավելի շատ փակուղի է դառնուում, քան ապագայի ճանապարհություն:

Որ որոշ ազգեցիկ ուժեր շահագրգուված են պարզունակացնել նախագահական ընտրությունները մինչեւ Տեր-Պետրոսյան - կոմոնիասներ երկնադրանքի աստիճանը՝ վկայում է նաև այսպես կոչված գումարային ցենզի սահմանումը: Գույքեն նշված գումարները Հանդապետության բնակիչների մի մասի Համար մեծ ծախս չեն ներկայացնում, սակայն արդար քանինքով Հայը վաստակող Հայ քաղաքական գործի Համար դա ամեն պարագայում՝ շշափելի գումար է ընտրությունների կանխատեսելի ապագայի քամնեն Հանձնավելու Համար: Հայաստանի պայմաններում՝ ըստ եռմեյն, նման շրայլություն կարող են լուց տալ կամ նրանք, ովքեր տարիների ընթացքում՝ Հաջողությամբ մասնակցել են ազգային Հարբառության վերաբաշխման գործին եւ կամ նրանք, ովքեր վարկավորուում են օտար ուժերի կողմից: Այլայնականի բայց կայսերական գործուն կամ քանակի Համարված ենք, որ Հայ ժողովրդի մի ստվար Հատված չեր ցանկանա իր ձայնը տալ ոչ մեկ եւ ոչ էլ մյուս կողմին:

Վերը նշված ընդգամենք Համառուս անդրադար է նախատեսվող

նախագահական ընսրություններին, ինչը մեզ Համար, ինչպես արդեն՝ նըշել ենք նախորդ Հրապարակումներում՝ առավելապես կարեւորվում է արտապին Հարաբերություններում՝ նախեւառաջ Լեռնային Ղարաբաղի ինտրումներին ծայրաշեղությունների Համար պատասխանատվություն չկրելու ինպիս:

Իրավիճակը, ազգային շահերն ու ազգային անվտանգությունը պահպանում են, որպեսպի Հանրապետությունում՝ վերականգնի բազմաբեւու քաղաքական գաղափար՝ ուժեղ իշխանության կողքին ազգեցիկ ընդդիմության առևտության մոդելով։ Նախագահ Տեր-Պետրոսյանը պեսք է թերութելու մեկը, բայց Հաղթելու ունալ Հարաբերություններ ունեցող միջակից ունենա: Գրգծն, որ մոտ ապագայում՝ իրադարձությունների դարպայման Համաստեսառում՝ կծառայի նաև ներկա նախագահի շահերին, եթե վիճակված է, որ Հենց նա զեկավարի երկիրը Հաջորդ Հսկամյակում։ Իսկ այս ուժերը, որոնք նախագահահական ընտրապայքարում են և կիրառեն «մեր գեղ խաղ չկա» տիրահռչակ մեթոդը, պատասխանատվություն կրեն թե՛ սեփական եւ թե՛ ազգային իշերի գերեզմանափորի գերը ստանձնելու Համար։

Քաղաքական եւ միջազգային Հետապոտությունների Հայկական կենսորնը, առաջնորդվելով «գաղափարներն են, որ պեսք է առաջնորդներ ծնեն» եւ ոչ Հակառակը սկզբունքով, սկիզբ է գնում այլընտրանքայինն նախընտրական պլատֆորմի ձեւավորման գործնմասային Համագործակցության մեջ գաղտ առաջնորդություն բոլոր այն կուսակցական շահերից վեր կանգնած պեսական Հաստատություններին, Հասարակական-քաղաքական ուժերին, քաղաքական գործիչներին, լայն Հասարակայնությանն ու անհատ քաղաքայիններին, որոնք նախանձամնութիր են Սահմանադրությամբ պաշտպանված իրենց ընտրական իրավունքի Համար եւ Հավասում են, որ միայն մոքի գեներացիան կարող է ձեւավորել Համազգային ինտելեկտուալ ընտրախամակ՝ ազգային եւ պետական շահերի գերակայության ընդհանրական գիտակցությամբ։

30.04.96

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԻՎՈՒԹՈՒՅՆՆԸ

Համայնակարական Համակարգի անկումից հետո ձեւավորված առեւելուուական ժողովականությունների ներքին եւ արտապին քաղաքական գաղափարումների ուսումնասիրությունը հիմք է տալիս խոսելու այնպիսի առանձնահամությունների մասին, որոնք ընդհանրացնում են առաջն Հայացից այլքան տարբեր երկրները։ Մասնակեսների գե-

րակշուող մեծամասնությունը Համամիտ է, որ արեւելաեւրոպական ժողովրդավարությունների գլխավոր ընդհանրացնող առանձնահամությունը, որ նրանց տարբերակում է վարչա-Հրամայական Համայնավարական Համակարգին առավելապոյն Հավասարիմ՝ մասաց, ավտորիտար վարչակարգերից՝ ներքին եւ արտապին ամևանդությունության գերբարձր աստիճանն է։ Իրեւ միակ բայցառություն արգարացիորեն առանձնացվում է Զեխիան, որ իր բոլոր ինտիրներով Հանգեր, գրող, Հումնիստ եւ նախակին այլախում նախագահ Վայցավ Համելի ստեղծագործ եւ խնասուն զեկավարության ներքո առայժմ՝ խոսափել է մյուս ժողովրդավարություններին Հաստոկ արանափորմացիայից։ Մասաց բոլոր արեւելաեւրոպական երկրները եւ նախակին խորհրդային այն Հանրապետությունները, որ Համայնավարական վարչակարգերին փոխարինել են ազգային - ժողովրդավարական ուժերը՝ կամ՝ արդեն արանափորմացիել են, կամ գտնվում են քաղաքական գաղափարն Հենց այդ փուլու։

Որդեն 1992 թ. արեւելաեւրոպական Հետապոտություններով զբաղվող մասնագետները թե Արեւմուտքում եւ թե Եսխորհրդագային տարածքում աշազնակում են իրական բարենորդությական նախասկզբի բացակայության ու գաղափարական վակուումի մասին, որ Հաստոկ էր նորաստեղծ ժողովրդավարություններին։ Իրենց երկրներից դուրս ուղղված մակերեսային ազգայնականության շարքումը, որ շատերին Հանգեցրեց երկարատես ազգամիջան Հակամարտությունների, ինչպեսեւ կանխատեսվում էր, բավարար չեղալ նոր ժողովրդավարական ընտրախամակի իշխանության Հարատեսության պահանջման Համար։ Այդ ընտրախամակը ուշ կարողություն եւ Հավանաբար ոչ էլ ցանկություն ունենա ազգայնականության ալիքի վրա արթնացած իրենց ժողովրդավարությունների ազգային ինքնագիտակցությունը ծառայեցնելու լիարժեք ազգային պետությունների կերտման գործին, որի Համար թշնամնութել կամ՝ մեկ կամ մի քանի Հարեւանների նկատմամբ անշոշու բավարար գործն չէր, այլ անհրաժեշտ էր գաղափարական եւ Հոգեւոր բարենորդությական Հենք ստեղծել ազգային առաջնմասայից Համար, ինչին նոր ազգային ընտրախամակի ընդունակ չգտնվեցին։

Որոշ ժամանակ այդ ընտրախամակի տօնաւ նայրաշեղ աղատականության գրոշի ներքո այսպես կոչված շուկայական բարեփոխումների իրականացումն էր, որ չնայած շոշափելուն թուզացրեց նրանց երկրների ստանսական Հենքը, սակայն, միաժամանակ, նպաստեց նախակումը ինտուստրիալ գաղափարաց Հասարակությունների պարզունակացմանը ու ալերեյացմանը, ինչն էապես Հեշտացնում էր նրանց կառավարումն անդադար, բայց իշխանատենչ ընտրախամակի կողմից։ Սակայն, երբ Արեւմուտքին ինքը ճանաչեց շոկային թերապիայի ուղ Հուշավու-

րությունը զարդացման որոշակի մակարդակով անստեղությամբ երկրների Համար, բարենորոգումների նպաստակահարմարության կամ՝ աննպատակահարմարության խնդիրն ինքնին գործ է կազմ օրակարգից՝ ասպարեցից Հանելով՝ նաեւ դիմակայությունը բարենորոգումների կողմանակիցների եւ Հակառակորդների միջեւ: Բայց քանդված անստեղության եւ սոցիալական աղեսից բացի այս գուլը ժառանգություն թողեց նաեւ դիմակայության կիսաական անհրաժեշտակայան ալմանգոյմը: Դա խորպային Հետեւանքը ունեցավ քանզի Հեղափոխականության ալիքի վրա իշխանության եկած նոր ընտրախավերին Հարաբորություն սովոր պահանձել իրենց նախընտրելի գործեակերպը՝ մարտնչող Հեղափոխականությունը:

Ծովային բարենորոգության փոխից Հետո, երբ Արեւմուտքը լրջորեն կասկածի ենթարկեց նաեւ նոր ընտրախավերի մյուս Հիմնարար տօնում vivendi-ն ժողովրդավարության ընդհանուր չափանիշների վրայությունը, նրանց ոչինչ չեր մնում, քան արհեստականորեն բորբքել ժողովրդական լայն զանգվածների շրջանում արդեն արժեվորված ազգայնականությունը, լրացնելով այն բռնապետական իշխանության Հաստատմանն ուղղված գործողություններով:

Երազպային Համերաշխության Համեմատաբար բարձր աստիճանը, որ Հասուուկ էր նոր ժողովրդավարություններին իշխանության առաջն փուլում, այժմ՝ փոխվում է ներազպային ռեակցիայի, նախկինում միայն գուրա ուղղված թշնամնքն ու ագրեսիվությունը սարածելով նաեւ ներքաղաքական կյանքում: Այս առումով բավական Հասկանշական է բավիրան երկրների Հատվիայի եւ Հստոնիայի օրինակը: Խորհրդային իշխանության եւ մոնկույն կենսորոնի գեն՝ պայքարի առաջն փուլում լաւ տիշ եւ էստոնացի ազգայնականների Հետ կողք-կողքի պայքարի մեջ էին ներդրակիւմ ոչ միայն այսպես կոչված բնիկ ռուսները, որոնք վերջին երկու Հարյուր տարում սերնդեւ-սերունդ ապրում էին այդ երկրներում, այլև «միդրանանների» առավել առաջադիմական մասը: Եվ եթե էժմիկական զունանն ուղղված քաղաքացիության մասին օրենքների նախնական տարբերակները թե՛ Հատվիայում եւ թե՛ Հստոնիայում Հիմնականում ուղղված եին խորհրդային բանակի նախկին ծառայողների եւ ինդուստրալիզացիայի վերջին ալիքի միդրանանների գեն՝ ապա Հետափա տարբերակներն ու ընդունված օրենքները եւ առանձնապես դրանք լրացնող առանձին Հրաշանգներ խիստ նեղացնում են լիարժեք քաղաքացիության իրավունքի Հավակույնների թիվը: Այսօր արդեն անգամ ազգային ընտրիմագիր քաղաքական ուժերն այդ երկրներում բողոքում են իշխանությունների բռնապետական նկրտումների գեն, ինչը բնականաբար սկսել է տարածել նաեւ Հասարակության ազգային տեսակետից «մաքուր» Հատվածի վրա:

Գոյության իմաստի ֆրուստրացիայի, ագրեսիվության եւ թշնա-

մանքի ներս ուղղելու դասական օրինակ է նաեւ Հայաստանը, որ սուսակելու կամ՝ այլազգի ներքին գործոնի բացակայության պարագայում ժողովրդավարական բռնատիրության ալիքը միանալիք բռն Հայ Հասարակությանը: Ըստ որում, ճշմարտության գեմ՝ մեղմնչում՝ են նրանք, ով Հայաստանում ժողովրդավարության հմիքների խարիսխման սկիզբ Համարում է 1994 թվականի գեկանեմիեցան Հրամանագիրը:^{*} Իրականում, Հակածողակարության Հայֆարշապլ երկրում՝ սկսել է շատ ավելի շուռ՝ արտահայտվելով ինչպես իշխանությունների, այսպէս ել քաղաքական կուսակցությունների կատապարագմանն, նրանց ներսում անհանուրժության աճի, անդարեւույնների նկատմանը զտումների կիրառման եւ այլ ձեւերով: Բռնապետության միասումի դրսեւրումները Հայաստանում՝ ոչ միայն իշխող ընտրախավայի, այլև քաղաքական բոլոր ուժերի գաղափարական ճգնաժամամբ եւ ստեղծագործ բարենորոգչական մաքի բացակայության արվանիքն են: Իրագարձությունների գարգացումը ցոյց է տափա, որ քաղաքական ներկասանկումներիկայացված քաղաքական ուժերից ոչ մեկն անհրաժեշտ եղակացությունների չի Հանգում, իսկ քաղաքական եւ Հասարակական մաքի գարգացման ու կատուցողական գործունեության փոխարինումը խորպով կամ՝ գործով դրսեւրովով ուժային դիմակայությամբ խորացնում է Հայկական ժողովրդավարության մանկական հիվանդությունը, որն արդեն ներս ընկած կարմիռուի նման ռեալ սպառնալիք է նոր ձեւավորվող օրգանիզմի Համար:

02.08.95

ԱՀԸԱՎԿՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՊԵՏՔ ԵՆ**

ՀՀ նախագահի 1995 թ. նախամանողայ ելոյթը եւ ՀՅԴ կուսակցության կասեցումն էական ուղենիշ էր նորանկախ երկրի քաղաքական ընթացքում: Հետափա ներքին զարգացումներն ապացուցեցին, որ Հնապակոր քաղաքական ուժի գործունեության արգելում էական փոփոխություն շնորհեց Հանդապետության կյանքում, անգամ՝ խորհրդառական ընտրություններում: Որքան էլ ընտրությունները թերի կամ՝ կիսասարդար Համարվեն, միայն մեկ գաշնակցական թեկնածու Հավաքեց ԱԺ աթոռին ախրանալու Համար անհրաժեշտ քվեների քանակությունը: ՀՅ Դաշնակցությունն իր 105-այս ավանդություններով Համստերձ, անկախացման 6 տարիների ընթացքում՝ չկարտացացավ ապացուցել իր անդիմական նկատմանը իշխանությունների վրա իշխանության գաշտում եւ արագորեն նաև նշնչեց:

* Հայաստանում՝ ՀՅԴ գործունեությունն արգելելու մասին:

** Հոգվածը ստորագրված է Ալասի Եսպրանի Համաձեղնակայիշյանի:

Սակայն ՀՀ նախագահի դատապարտող ելույթը եւ նրան Հետեւող «պրոների» դատավարություններն ունեին կարեւոր մեթոդաբանական արժեք. ապացուցելով եւուամայնավարական «ժողովրդավարական» ընտրախավերի ամենամողությունը, նրանք նախագետ Հանդիսացան Վրաստանում, Ռէկրախնայում, Ռումինիայում եւ այլուր կուսակցությունների արգելելու եւ իշխանական մկաններ ցուցադրելու Համար: Այսուհետեւ, քաղաքական կանքը թեւակրիւց մի փուլ որտեղ ժողովրդավարությունն իմաստակիր էր միայն Համաշխարհային բանկին, **ՄԱՀ-ին եւ այլ ներարկող ամստուններին ազատությունների գրանցան Համոզմունք՝ ներշնչելու Համար, մինչդեռ ներքին կիրարկման Համար շրջանառության մեջ մնավ մի յորօրինակ «առաստովուեալիզմ», որ նորանկախ երկրների իշխանավորներին թույլ էր տախիս ձերբավաստվել ժամանակակից տարբեր բարույժներից եւ Համապատասխան լրջմությամբ ձեռնամուխ լինել Համապային ու Համանարդկային ինսդիրների լուծմանը:**

Իսկ ի՞նչ էր անում այս ընթացքում **ՀՅ Դաշնակցությունը**: Որոշ սպիտան, կիմաքսային երսլին Հետո, կուսակցությունն անցալ ներհայեցման փուլին, որն ավարտվեց Հերթական Համագումարով: Իսկ Հյամաստում վերականգնվելու ձեւերից կուսակցության նոր զեկավարությունն, ըստ Հովհանն, ինչեղով Հայրենիքի Հանգետ մեղավորության ինչ-որ ներքին խորը զգացումից, ընտրեց իշխանությունների Հետ սեպարատ բանակցությունների եւ ինսդրագրերի ուղին: Արտաքին նշանները ցույց են տալիս, որ եթե կարեւորագոյնը Համարդում է Հյամաստումը գործելու իրավունք սատանալիք, ապա շուտով նախագահական ընտրություններից կամ թեկնածուների գրանցումն ավարտվելուց Հետո, նրանց Հավանաբար նման իրավունք կտրվի: Վերջին վերապահումներն ավելի շատ պայմանավորված են Հայրենի իշխանությունների գերազանցովարութելու սովորությամբ, որնք, ամենայն Հավանականությամբ կիսումին «ապատահական», սակայն որոշակի ժողովրդականությունն վայելով նախագահական թեկնածուների ի Հայոց գալուց: Նման նպատակը, որպես կողմանի, Հետապնդումը է նաեւ որոշ անվանի դաշնակցականների նկատմամբ այժմ՝ ընթացող գասավարությունների ձգձմանը:

Մինչդեռ իշխանությունների Հետ ՀՅԴ սիրախաղը գնալով լրջանում է, գրեթե սեւելծելով երկխոսության պատրանք: Այս շարքում արժե հիշել փետրվարյան ապստամբության տարեդարձի առթիվ կայացած **ՀՀ-ՀՅԴ Համատեղ միջոցաւման** մասին աեղեկատվությունը: Պարզ է, որ **ՀՀ-ն**, որքան էլ ժամանակականից է եւ իշխանությունների Համարելով կեցվածք ընդունող բայց առանց վերին օրչության չեր Հանգսի օրենքից գուրս Հայտարարված քաղաքական ուժի Հետ Համագործակցել կամ թեկուցել Համատեղ Համերգի ու ճառերի տեղեկատվության պատաս-

խանասատվություն ստանձնել: Իսկ **ՀՀ-Ը «Հայք» պաշտոնաթերթում՝ Դաշնակցության 26-րդ լուսահոգականությունը հրապարակումը եւ նրանց մասապայմանը՝ որպես գալումնի գաստաթղթեր ու աեղեկությունների արտադրությունը, ոչ միայն «ճարապիկ» լրագրութական հարանք էր, այլև իշխանական մասնավոր բայցահայտ արտամադրությամբ ամենամաղթությունի Համբավակը վայելով ընդունակիրին:**

ՀՅ Դաշնակցությունը շարունակեց ապացուցել իր բարեկամության ամրանալումն իշխանությունների Հետ նաեւ ավելի շոշափելի միջոցներով: «Հյամաստան» Համաշայեկան Հիմնագրամի ամենակրուգ երախը Հայրուր-Հազարավալով դրագանների նետումը ներկա պայմաններում՝ երբ ամեն ոք բարփի մասին ինչ գիտի, արդեն ոչ այլքան անշահամարդի Հայրենականության արտամադրություն էր, որքան որոշ ծառայությունների գննան չեք:

Հյարենիքում՝ ՀՅԴ պաշտոնական բացակայության ամիսներին Հասարակության վերաբերմնավքը, կամ՝ ավելի շուտ, անսարբելությունն այս կուսակցության նկատմանքը ապացուցեց, որ նա անքան էլ կարեւոր գեր չի խաղում երկրությունը կարուց հայտնությունների Հետ սեպարատ բանակցությունների մասին ինչու ամառն ինչու ամառն ամառն ապատությունների մասին, որոնց վերաբերմուն ավելի մասնագիտություն եւ անկորմնասպահ կլասարեն կուսակցության պատասխանառու կամ վերաբերման մարմնները: Մինչդեռ Հայ Հասարակության Համար ավելի կարեւոր է ըլքնենել թե ինչու են իշխանությունները եւ կանչում՝ արտաքալսծ կուսակցությանը: Եթե անկախության աւանձն տարիներին որոշ պատրանքներ կային ավյուղքի, այդ միջամատ նաև կուսակցական կառուցյների ֆինանսական միջոյները Հայրենիքին ծառայեցնելու վերաբերյալ ապա Հետապայում՝ այդ շուշերը միայն քմիջական էին առաջացնում: Ավելին, այժմ՝ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների շայլության պայմաններում, նրանց տրամադրած Հայրուր միջաների կողմից իրավունքով լրբինավք, քանի որ այլքան քաղաքականության մեջ սորելսկեր չկամ, եւ մեծավ մասամբ Հասականում են, որ **ԱՄՆ կամ Արտենատինան որոշումներն ընդունում են իրենց երկրի շահերից եներսվ այլ ոչ թե ճաշկերպությունների արդյունքում:**

Մինչդեռ, եթե ներկա իշխանություններն ինչ-որ կուսակցության կամ առանձին գործչի քաղաքականության առաջին գաստան են մոլոյնում՝ աեղեկը բրնձած երկխոսեցի ավագի նման, ապա ի սկզբանե նրանք են գատանում ուսուցիչը, իսկ անպատահ աշակերան ամեն քայլ անե-

վասնացից Հրաձանսկ ու թույլտվություն կսպասի: Այսպիսով Հերթական Հարության դեպքում՝ Դաշնակցությունն ի սկզբանե դառնում է անվրտանու ու Հալվատարիմ; Եւ կառավարող քաղաքական ուժը կարող է նրանից բարդում մանր ու մեծ ճաւայրություններ ակնկալել:

Ալւաշն լուրջ ծառայությունը, որ իշխանությունները կսպասեն Դաշնակցությունից, թերեւս կապված կրինչ այն արտաքին քաղաքական իրադարձությունների Հետ, որ այժմ՝ առավել մեծ անտրադրած է Եսթափրում՝ Հայաստանի ներքին զարգացումների վրա. կոմինիսանների ակտիվացումը Ռուսաստանում՝ եւ ԽՍՀՄ վերականգնան միաւումները: Թեեւ Համայնավարների եւ Դաշնակցության գաղափարական գաշտերը մեծ հասում ունեն, սակայն ՀՅԴ առաջնորդների որոշ երայիմեւրից արդեն խակ գդացվում է, որ Հայաստանում վերահանելու ընթացքում նրանք Համայնավարների Հետ գաշնչի մեջ չեն մննի: Վաստել գեր կիսաղա թե՛ Համայնավարների նորօրյա Հպարտությունը՝ խարախաված 11-րդ բանակի Հերթական սպասումի վրա, թե՛ վեշ կեցվածքով կրկին երկիր մուսաք գործելու ՀՅԴ ցանկությունը, թե՛ փոխադարձ պատմական ատելությունը, թե՛ քաղաքական թվաբանությունն ու մի շարք այլ գործուներ:

Հասարակական լայն շերտերում առավել միֆականացված երկու ուժերի՝ Հայ ՅԴ եւ Հայ ԿԿ սպասավոր պայքարը պարզապես ժողովովին ավելի կշահաթափեցնի երկուակից էլ: Միաժամանակ, իր 105-ամյա ավանդական ոռուսապաշտովյանք՝ ՀՅԴ կարող է նպաստել ավագ եղբար Հետ «վերահստեգրացյան» Եցիկյան տարրերակի արմատավորմանը Հայկական միջավայրում, որն իրականության չի տարբերվում զուգանովականից, եւ որին շուտով ստիպված կհանդեմն նաև Հայրենի Խշանությունները: Վերջնիներս ուրիշի ձեռքբերով կրակից այդ շագանակը Հանելոց բացի, կփակն միաժամանակ երկու նապաստակին էլ ՀՅԴ-ին եւ ՀԿԿ-ին, բարյագարկելով նրանց մյու անխմանստ պայքարում:

Բայց Դաշնակցության վերականգնումը կարող է նաև շատ ավելի կարեւոր նշանակություն ունենալ քան ներքաղաքական խնդրիքանության Ըերթական փուլն է Հիրավի շրջափելով Հայ Հասարակության մեծամասնության շահերը՝ կապված Լեռնային Ղարաբաղի Հիմնահարցի քաղաքական կարգավորման հետ։ Այս Համատեքստում՝ Դաշնակցության գործնը կարող է ծառայեցվել երկու Հասարավոր տարբերակների խաղարկմանը (ժամանակի պակասը, կամ՝ որոշ առցեկությունը պարագայում նույն գերը կարող է Հաստկացվել նաև կոմիտասիներին՝ գործնթացի մեջ զննութեալ Դաշնակցությանն ընդհանրապես)։ Կամ՝ ՀՅԴ (ՀԿԿ) Հասարակությանը կմատուցվի իբրև այն ուժը, որի Հակասեական գործողությունների, արտաքին աշխարհում՝ ինչ-ինչ մուժ

վործարքների պատճառով՝ «Հանկարծ» ձեռքից կփնս Ղարաբաղը եւ որի վրա ի վերջո կբարդի պատմական պատասխանաւոլիցյունը զարաբարյան ազատագրական պայքարի ապարդյուն ավարտի Համար, եւ կամ ընդհակառակին, **ՀՅԴ** (**ՀԿ**) իշխանության գալու սպառնալիքը ներկա իշխանությունների Համար կարող է ապեցոյիկ փաստարկ գաւառալ Լեռ-նային Ղարաբաղի Հարցում՝ արտագին ճշգնանը չցիժելու Համար:

Այս վերջինը քաղաքագիտության դասագրքային կոմիտենայիններից է, որ չնայած իր պարզությամբ՝ բավական առօրեական եւ գործոնն նշանակություն ունի, առանձնապես շրջանային Հակամարտությունների Հանգույցաբուծման շրջք բանակցությունների շվանակներում։ Որքան ավելի ուժեղ է, կայուն եւ անսպասնարանքային ավալ իշխող վարչակարգը երկրի ներսում, այնքան ավելի թոյլ են նրա գիտքերն արտաքին խնդիրների հետ կապված բանակցություններում։ Եվ Հակամար որպան ավելի մեծ է Հավանականությունը, որ արտաքին Հարաբերություններում շափականց պիծողականության կամ՝ ձախողմանն պարագայում ավալ վարչակարգը կարող է իշխանագրիկել առավել ծայրահեղական ուժերի կողմից, այնքան ավելի մեծ է խուսանապիճման նրա գաշոր եւ արտաքարցված առավելագույն անզիջողականությունը սկզբունքային Հարցերում։

Օրինակ, Հենց այս գասագրքային, պարզ մեծութաբանության անստեղությունը թե՛ նոր Հարավալիալիայի եւ թե՛ Կրայինայի ու Մրբակայի Խշանությունների կողմից էապես կանխորոշեց արտապին ուժերի ճաշճան աստիճաննը՝ ընդհանուր մինչեւ ռազմական ուժի կիրառությունը եւ նեղին անսահմանսափակ Խշանությունը ունեցող սերբ առաջնորդների անդրությունը բանակցությունների սեղմանի շարք:

Սպահնավիքը, որ նոյնը կարող է կրկնվել նաև մեր պարագայում; օրեցօր ավելի իրատեսական է դատնում: Միաժամննասկ, եթե Հռոմային Ղարաբաղը իշխանության գերկենարդնացման թույլատրելի սահմանն արդեն խափստված է, ապա Տեր-Պետրոսյանի վարչակարգը եւ անձամբ նախագահն առայժմ՝ բավարար տարածություն ունեն վասնավոր եղբակացը չխափսելու Համար: Եվ չնայած Դաշնակցության կասեցման տիպառնոշակ ու զգացմունքային քայլին, ինչպես նաև նորակազմ՝ Վզգային ժողովի աջք ծակող միասնարդությանը՝ եւ նախագահը, եւ կառավարությունն արտաքին աշխարհի Համար գեռեւս պահպանել են Հանեսողական ժողովրդավայրների Հմայքն ու գրավչությունը: Ուստիեւ սպառնավիքը որ ներկա իշխանությունների գել՛ զարաբարյան խնդրում չափազնց ճշշման գեպքում՝ Բաղրամյան պողոսապում՝ եւ Հանրապետության Հրապարակում՝ նրանց փոխարինելու կրան աջ ծայրահղականները՝ կարող է ես պաշել շահագրգիռ կողմերից շատերին Հայերի

նկատմամբ սերբական տարբերակը կիրառելու գայթակղությունից:

Բայց իրավիճակը չափազանց տփուր կդառնա այն դեպքում, եթե ինչինչ պատճառներով մոտ ժամանակներում՝ չերականգնի ՀՅԴ իր վարժեք եւ մարտունակ կարգավիճակով կամ եթե վերականգնի պարզ խամաճիկ դերում եւ կամ եթե իսկապես ՀՅԴ ու ՀԿԿ մենամարտում Հաղթած երրորդ կողմը սպիտակ նժոյգի վրա մանի ֆորում՝ կայսերը գեկուցելու, որ ժողովրդավարության վերջնական ու լիակատար Հաղթանակը Հայաստանում այցեւս անտառնալի է:

17.04.96

ԶԳՈՒԾՎԵՔ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԱԹՈՂՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Երեւանում քաղաքական միժուրություն խիստ շիկացած է: Նախագահական ընտրությունների արդյունքների հրապարակայնացումը Հանումը է Հավասարակշռությունից Հազարամիր մարդկանց, որոնք իրենց ձայնն են սպել ընդդիմության միանական մեկնածովի օգտին: Ընտրությունների երկրորդ փուն ամեն գնուվ շրջանցերու՝ նախագահամետ շրջապատի ակնաշյու փորձերը գործող նախագահի ապագա իշխանությունը ժողովությունը գործող նախագահի ապագա իշխանությունից: Վազգենական շնչով այսափ Հագեցած նախընտրական միժուրությունը չի կարողանաւ այն գաղափարի հետ, թե Լեռնը Հերթական անգամ անվերապահորեն միակն է եւ անվիճարկելին: Որոշ շրջանակների նյարդերն ակնհայտորեն տեղի են առել եւ նրանք գործ չեն անում մեղմելու «սարբվող» իրավիճակը երկրորդ փոփի անցկացման Հաշվին, եւ այս պարագայում սպասելի են ամենանկանիստեկի գործողությունները թե՛ մեկ եւ թե՛ մյուս կողմից:

Մի կողմ թունելով Հավաստի, եւ ոչ այնքան, բոլոր խոսակցությունները, քննարկենք այն պարզ տարբերակները, որոնք կարող են գործել նաևն իրավիճակում: Տարբերակ առաջն երր ընդդիմությունը ծանրութեթե անելով իր հարավորությունները բավարարվում է պաշտոնական աղյուրների կողմից Հասարակայնությանը ներկայացված տվյալներով իրեւու ձեւքերություն արձանագրելով նվաճված քվեների որոշակի տոկոսը, իսկ իշխանության խնդիրը հետաձգելով մինչեւ սպելի բարենպատ ժամանակներ: Տարբերակ երկրորդ՝ ընդդիմության առաջն դեմքերը որոշակի ձեռնատ պայմաններով գործարվի մեջ են մննում իշխանությունների հետ եւ կրկն չեն վիճարկում ընտրությունների արդյունքները, միժուրություն սակայն որոշ ժամանակ պահելով լրա-

վածության մեջ: Տարբերակ երրորդ՝ ընդդիմությունն իրեն բավականաչափ ուժեղ է գործում եւ ակտիվորեն վիճարկում է ընտրությունների արդյունքները մասնէի բոլոր միջնությունը, այդ թվում՝ սերբավելով լայն գանգվածներին:

Այս դեպքում եւս գործում է երկու տարբերակ: Նախ, ուժային նախարարներին Հաջողվում է արագ զայել կրքերը եւ այդ ընթացքում տեղի ունեցած իրավարձությունների պատասխանատվությունը բարգել ընդդիմության առաջնորդների վրա: Հաջորդք՝ կարծակովան տեղայնացված, ավելի կոպիտ տարբերակն է, երբ ակտիվ գիմնակայության պայմաններում իրավիճակն արագ եւ կարճ ժամկետում վերահսկության տակ վերցնելու անհարիսոնության պարագայում, ուժային նախարարները եւ որոշ այլ պատասխանատվ կառույցների վեկալարների կմելուրիվն շահագիտական նպատակներով ընտրությունների պայմանների կեղծնան եւ նախընտրական պայքարի երկրորդ փուլ սանցման գործընթացի խափանման մեջ: Հայաստանյան իրականության մեջ այս վերջնը լայն ճանապարհ է բացում գործող նախագահի եւ ընթիւնության առաջնորդի միջն իշխանության ծանրների վերաբախշման Համար, Հասարամիր է ոչ միայն պետական կառավարման առաջն դեմքերի, այլև ընդդիմության դաշտության որոշ մասի ակնկալիքների զոհաբերման Հաշվին:

Տարբերակներից յուրաքանչյուրի իրականացման պարագայում Հասարամության ծանրագրավորված եւ ինքնաբուխ գործողություններ՝ ողբերգական արդյունքներով Ուստիեւ Հանրապետության եւ առանձնասպես մայրաքաղաքի բնակչությունը պեսով է խիստ զգն ու զգովզ լինի ներքին այնաթողության գիտակցված կամ պատահական թիրախ շրառնալու Համար:

23.09.96

ԶԿԱՅԱՅԱԾ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎԱՅՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՋՊԵԼՎ ՎԱԽԱՀԱՆՆ

Հյաստի մեկ առանձին վերցրած երկրում անբարյականության եւ մարդկային սարքին կրքերի շահարկման Հեղևողուկ Հենքի վրա բնականոն զարգացման Հեռանկարներ երաշխավորող պետականության կայացման Հերթական փորձը վկայություն տապալեց՝ փաստակների տակն առնելով նորոյա այն կուտքը, որ Հորջորջիում էր ժողովրդավարություն: Ավատա-

կանովմբան արեւանյան ընկալման ամենաայլասերված տարբերակի եւ արեւեյան բնապետության գերադական նկրտումների խաչասերումից ծավեց հրեշը Հայաստանյան տիպի ժողովրդավարությունը, որն անսանձելի է դարձել անուանական քաղաքական այրերի Համար:

Նախկին ԽՄՀՄ Հարավի «Ժողովրդավարության կողյակի» առասպելը թղթե անսակի նման փող եկալ՝ առաջին խել լորջ փորձությանը ենթարկելով: Վուաջ անսյներով նախազգուշացնենք, որ Համանանն ճակատագիր է սպասալում նաև Համաշխարհային մասշտաբով Հաջողությունների մեջ լող տվող Հայկական գիվանագիտության «ուսկերչականության» առասպեկտն եւ, որ առավել մոնակայի է, Վագրկովասի «անպարտելիների» մասին հյուսված լեկենին: «Վապես պետականություն չի կայանում, պարոնայք», սա է եղել մեր նախազգուշացումը տարիներ շարտնակ, իսկ այսօր արդեն գատավնիուր այն Համակարգի, որ Հայ Հասարակությանն է մասուցվում իրեն կայացած պետականություն, իր եռմյամբ խիստ հիշեցնելով «Հաղթանակած սոցիալիզմի դրամուր»:

Ոչ միայն տամյակ Հազարավոր մարդկանց ձայնը, որ անկասակած տրվել է գործող նախագահի Հակառակորդին, այլև բազմահազարանոց ցուցերի մասնակիցների ոգին ու տրամադրությունը վկայում էն, որ զանգվածները, թեկուցեն ուշացումով եւ այդ խել պատճառով՝ ծայրաշեղ գործվածության վիճակում բայց ըմբռնել են ստեղծված իրավիճակի անհետանկարայնության էությունը: Ըստ որում Հատկանշական է, որ միտինսկավորների մի զգալի մասը ոչ այսքան ֆետիշացնում է բազմակուսակցական դաշինքը եւ նրա հետ կապված ապագայի ակնկալիքները, որքան մերժում է այն Համակարգը, որի Հակամարդկային մամլիչի մեջ Հետեւողականորեն ոչնչացվում էին մարդարժեւորման եւ մարդկային տարրական արժանապատվության սաղմենն իսկ:

Մարդիկ Հաստատակամ մերժում են կոմիտեական Հեղափոխական-ժողովրդավարների օտարածին, ռացիոնալ-սոցիալիստական գիտակության Հակամարդկայնությամբ շաղախաված այն ամբարտավանությունը, թե «ընտրյաների» մի խմբին տրված է սեփական Հայեցողությամբ սնորինել ոչ միայն մարդկանց ֆիզիկական, այլև Հոգեւոր ճակատագիրը: Ռւասի այս օրերի Հասարակական ընդմլումը շատ ավելի լորջ հիմքեր ունի, քան պարզ սոցիալական անբավարարությունն է: Սա բոլորի մի Հումքու ալիք է գեմ ուղղված ոչ միայն գործող նախագահի, այլև ներկա եւ ապագա բոլոր քաղաքական գործիչների Հավակնություններին իշխանության գալը կառուցել ունասակ տրված մարմինների եւ Հոգիների վրա: Իրականության գեմ ընդգաների շարքում քիչ չեն նաեւ նրանք, ովքեր Հույսով ու Հավատով իրենց ձայնն են տվել գործող

նախագահին եւ այդ պատճառով խարվածության ու ստորայմանն շատ ավելի խոր զգացողություն ունեն: Եթե ստեղծված իրավիճակը չկարգավորի առ չ Հայլթուներ, ո՞չ պարագալներ» սկզբունքով ապա Հանրապետության բնակչության լայն շերտերը կընդուրկվեն ակտիվ կամ՝ պասիվ անհագանաբուժյան շրջապատճյան մեջ, որ աերմանների էֆեկտով կոչսացնի թե պետական եւ թե էժնիկական Համակարգերի ներքին Հոգեւոր եւ ֆիզիկական էռուժունը, Հասարակական կառուցվածքները վարից վեր: Սա միտուց որոշ ժամանակով եւս երկարաձգի ներկա իշխանությունների գալակալության ժամկետը, ասկայն ո՞չ նրանց եւ ո՞չ ել ժողովրդի Համար որեւէ լավ ապագա չի խստանում: Հայաստանի ժողովրդությ սպատնում է վերածվել Խորհրդային Միության եւ բնապետական այլ երկրների բնակչությանը, որն ի դեմք իշխանությունների մասնավորելով պետականությունն ու ազգային շահերը, իր Հասարակության սահմաններում վիաս է Հայումայ սեփական երկրին ենթագիտական մակարդակում վրեժնագիր լինելով իր Համար անհանդուժելի ղեկավարներից: Կայսերն փուլ ճաշճում գեգերուղ եւ արտաքին լորջ վասնակի առջեն կանգնած երկրի Համար սա պարզաբեր է կործանարար Հետեւանդներուց:

ՈՐԲԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Մենք արդեն նշել ենք, որ Հայաստանում նախարարական արշավոյ նեխած արյան Հուս է փշում: Եւ առայժմ՝ աննշան թափված արյունը միայն նախարարականը է այն իրավարձությունների, որոնք կարուղ են Հաջորդել ապագայում: Վատիմարագոյն Հետանկարից խուսափելու թիվ մեկ նախարարայինը Հայաստանում քաղաքական զարգացումներին Լեռնային Ղարաբաղի զինուժի գործնի շահարկման խստաբարումն է: Չի կարելի թույլ տալ որ Ղարաբաղի քաղաքական ղեկավարությունն ու զինուժը ժամանական գալականի գեր սասանձնեն Հայաստանի Հանրապետության կոնկրետ գործիչների ձեռքում: Պատերազմը գեռ չի ավարտվել եւ Հանյացարձություն է բարիկադների տարբեր կուլերում գնել Հայ ժողովրդի երկու Հաստատական սեփական այլապատճյունն անհերքելի սրբություն կլինի, անկախ քաղաքական Հայացներից: Ի վերջո, Երևանը շրաբնեկա թերագ, որ բնակչությունը տոնախմբություններ եր կազմակերպում բանիայի սերի Եղացրականությամբ պերության Հաշվին ձեռք բերված խաղաղության կապակցությամբ:

Տարիներ շարունակ՝ նախագուշացներով Հանրապետությունում՝ ուժային եւ խնտրիդային մեթոդներով քաղաքական դաշտի նեղացման հետեւանքների մասին, այօր ստիպված ենք փաստել որ արդարացան ամենամեջը կանխատեսումները։ Քաղաքական դաշտի նեղացումը մինչեւ երկու խմբավորումներ բնականաբար բեւեռացրեց Հասարակության՝ յուրաքանչյուր բեւեռում Համախմերով թե՛ բացասական եւ թե՛ դրական լիցերի անկառավարելի քանակ, իսկ իշխանության բացարձակեցումը կշանկեցնի իշխող ընտրախափի եւ նրա կողմից տրամադրվող արտօնություններից մասին փոքրաթիվ խափի լիակատար մեկուսացմանը խրամատի մյուս կողմում Հայտնված ժողովուից։ Ուստի, վերջին իրադարձությունները պեսք է գորեն ոչ թե բավարարելու բոնապետությամբ ցանկացած այլնստրանքայնություն բացառելու Հագուրդը, այլ ընդհակառակն Հանրապետության քաղաքական դաշտի Հասարակորին չափ ընդարձակման բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու իմաստուն քայլին։

Հանրապետությունում ձեւավորված իրավիճակը նաև Հետեւամբ է իշխանության եւ ընդդիմության շարքերում պրոֆեսիոնալ քաղաքաբետների բացակայության։ Եթիւ կողմերում էլ կոմիտեական ծագումնված առաջնորդները, շրջապատված պահականելությունը եւ կերասուաշտից պատառ փախցնելու մարմաջով տառապոլ «Համակիրներով», գործում են 88-90 թվականների մեթոդաբանության շրջանակներում, առանց Հաշվի առնելու, որ իրավիճակը խիստ տարբերվում է խորհրդային ՊԱԿ-ի հրավի ոսկերչական աշխատանքով կազմակերպված «Հեղափոխության» պայմաններից։ Բռնությունը մաքի թուրության նշան է, եւ պատահական չէ, որ երկու կողմն էլ դիմեցին 88-ից իրենց Հայոնի միակ միջոցին։

Ի՞ՆՉ Անել

Ոչ մի պարագայում չի կարելի դիմել զուտ ուժային մեթոդների։ ՀՅԴ կասեցումից եւ դրա հետ կապված ձերբակալությունների ալիքից Հետո իրականացնել Հետամտումների մի նոր ավել, նշանակում է ավելի լայն առումով Հարցականի տակ դնել որեւէ լեգիսլմ իշխանության ապագան Հայաստանում, ճանապարհ բացել գերտերությունների պատեշության միջամտություններին, իսկ Հարաբաղյան ինդքի Հանգուցալումնան ճակատագրական պահին երկու Հայկական պետականություններն էլ միջազգային Հանրության առջև եներկայացվեն իրեւ սեփական ժողովությունների բանու - բռնապետություններ, որոնց այս կամ այն պատճառով պատժելը եթե ոչ իրավաբանորեն, ապա բարոյական տեսակետից արդարացված կլինի։

Չնայած արդեն իսկ ընդունաված որոշումներին եւ քաղաքական Հակառակորդներին բեմահարթակից Հարմար առիթով Հետայնելու շափականց մեծ գայլթակղությանը, գործող նախագահը պեսք է ներում չորսի ընդդիմության առաջնորդներին եւ վերջին իրադարձությունների բոլոր մասնակիցներին։ Նախագահը պեսք է հրամանագրով նշանակի նոր խորհրդարարանական ընտրություններ՝ ոչ ոչ քան վեց ամիսից, Հակառակորդուն ապղով ընդդիմությանը լայնորեն ներկայացված լինելու վեգային ժողովում եւ արտահայտելու Հանրապետության Հասարակայցնության այն մասի շահերը, որը չի պաշտպանում սերկա իշխանությունների քաղաքականությունը։ Նոյն կերպ սահմանել նախագահական նոր ընտրությունների ժամկետը, ոչ ոչ քան մեկ տարուց՝ եթե խորհրդարանական արտահերթ ընտրություններում իշխող կուսակցական դաշինքը կրկին բացարձակ մեծամասնություն ունենա։ Վմեն պարագայում՝ մեր երկրի իրողությունները պահանջում են ստեղծել իշխանության բաշխման Համաստրակցւած Համակարգ, եւ քաղաքական պայքարը փողոյներից բնականոն ձեռով վերադարձնել խորհրդարան։

Անկախ իրադարձությունների առաջին տպավորությունների ազգեցությամբ ծնված տրամադրություններից եւ դրանցից բխող գործողություններից, իշխանության առաջին դեմքերը պեսք է ավելի մեծ Հեռատեսություն ցուցաբերելու ուժ գոնեն եւ զգացմանքային որոշումներով չլուսավորեն ո՛չ իրենց եւ ո՛չ էլ երկրի ու ժողովուի ապագան։

26.09.96

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԼԵԳԻՏԻՄՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՀՐԱՄԱՅՅԱԿԱՆԸ

... И пусть даже через сто веков,
с вернусь в страну не дураков,
а ген, ев.

ИГОРЬ ТАЛЬКОВ

1996 թ. Հուլիսի 18-20-ը Քաղաքական եւ միջազգային Հետապնությունների Հայկական կենսարունի կողմից կազմակերպված փակ (զանգվածային լրատվության միջայնների բացակայությամբ) կըր սեղանի աշխատանքներին, որ այլ Հարցերի շարքում շոշափիլում էին «Հայաստանություն» իշխանության եւ ընտրություններից առաջ ու Հետո ներկայական կայունության ինտիմները, անգամ ներկայացուցիչների մակարդակով մասնակցություն չցուցաբերեցին ո՛չ ուժային նախարարությունները, ո՛չ զգային ժողովի ղեկավարն ու Համապատասխան Հանձնաժողովների

Նախագահները, ո՞չ ՀՀԿ-ն, ո՞չ գործող նախագահի տարաբնույթ խորհրդականները եւ ո՞չ էլ Հետապայում՝ Դաշինքը ներկայացնելու կոչված ընդունադիր կուսակցությունների ղեկավարները:

ՀԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԽԵԼՔԸ

Իրադարձությունների ավարտից Հետո, Հետին թվով, խորինսասա դաստիարակություններին Հանձնվելու՝ Հայ Հասարակական-քաղաքական մնացի սովորությունն առնվազն Հայութային է, ինչ ախտոր եւ Հաստատուն ալմանդոյթ է գարձեւ: Դարերի Համատեղ կյանքի գործով Հարատացած թուքերը բավական լավ են ըստունել այս իրողությունը եւ ազգային ասացվածքում՝ ցանկություն են Հայունում՝ ունենալու Հայի վերջին, այսինքն՝ ուշացած խեցը: Հայ իրականությունը Համատորեն մերժում՝ է կանխատեսնան եւ կանխարգելման ինասիառութ՝ վախենալով պատեհապաշտական մնածողության սիրված Համակարգի փուլումից: Դա առավել ակնայտ դրսեւորիւմ է ազգային պատմության մեջ իրադարական պատճառական հետեւողականորեն ձեռնարկվող միջոցառումներում: Արվել եւ արվում է ամեն ինչ որպեսզի մերունդների աշխարհներու սահմանափակի սոսկ ճակատագրապաշտական այն անհեթեթությամբ, թե ազգային կատարելության պարագայում պարբերական ողբերգությունների միակ պատճառը Հանգամանքների անբարենպաստ միահոտումն է:

Հենց այս հիմքի վրա էր, որ առանց Հաշվի առնելու ժողովրդի ենթափուտակյական անվաստածությունն ու անվամքամանքը նման մնածողության նկատմամբ՝ կազմակերպվեց «Հայթմանակին», «Կայունության» ու «Պլաջինթացին» այլնարանք չինարելու սպառնալիք-քարոզավր, ուր իբրև զանգվածների վրա ներգործության առանցք օգտագործում էր առանձին անհամաների եւ ուժերի «փառանակիչ» գործունեությամբ արագագրական պայքարի արդյունքներն ու պետականությունը կորցնելով՝ ժողովրդի գիտակցության մեջ վազուց արդեգրկված «Հայթմանթը»: Ուստի, երբ կոչ ենք անում՝ առաջարկվել «ո՞չ Հայթմաներ, ո՞չ պարտվոյներ» սկզբունքով՝ «ներկայացնում ենք առարկայական այն իրողությունը, որ ժողովրդի մի սովոր Հասովածն արդարացրեն մերժել է իրեն աշարեկելու սոսորացոյցից երեւոյթը՝ քվեարկելով ընտրելով գրա մարմանավորում՝ գործող նախագահի: Իսկ եթե իշխանության որոշ կառուցյաներ դժվարանում են Համակերպիլ այն մնացի Հետ, որ Հակառակորդ կողմն ավելի ընդունակ ընմելով Հանդերձ, մեծամասնության վստահությունն է շահել ապա թող ինքնապնագատության թեժացմանը Հանգարեցներ իրենց: Ի վերջո, նրանցից բայց ոչ ոք մեղավոր չէ, որ զանգվածային աշարեկշության ու շանտաժի ռուսական

քարոզության մեքենայի Հաջողված փորձի մեխանիկական պատճենահանումը՝ Հայաստանյան Հողի վրա Հակառակ արգելուքը ստեց:

Գործող նախագահն ու պետական Համակարգը տանուց են սովել միանգամբից երեք անշափ էական Հարցերում: Ալային՝ գիտակցության կամ՝ զանգվածների տրամադրության բեկումնային փոփոխության Հարցում: Երկրորդ՝ շրջանային եւ Համաշխարհային քաղաքական զարգացումների տրամաբանության թյուր ընկալմանը: Երրորդ՝ պետական ասպարատը, որն է նրա Հիմնական Հանգույցները, գիտական իրավիճակներում բնականա աշխատանքի նախագարանին գործում:

Իրադարձությունների գարգացումը ցոյց տվեց, որ առաջն երկու պարագաները Հետազոտելու եւ անհրաժեշտ եղակացությունների Հանգելու կոչված բազմաթիվ կառուցյաները, որոնք, իմիջիայր, ֆինանսավորվում են պետական, այսինքն մեր Հարկաւառների Հաշվին, եւ Սկզբութից ու միջազգային կազմակերպություններից ստացվող շրայլ ներարկումներով իսկ որոշները նաեւ զեկավարվում են ճամփառական ինդրիվական» պարտավորեցնող պաշտոնը կրող անձանց կորմից՝ վճռորոշ պաշմն ընդունակ չգտնվեցին իրենց աշխատանքների արգյունքներով կամփել կամ գոնե սավագույնի Հասցնել ներքաղաքական, իսկ այժմ՝ նաեւ՝ արտգաղաքական ճկնաժամկեր: Տվյալ գեպօրմ էականը ոչ թե գործող նախագահի եւ նրա անմիջական շրջապատի գործնն է, այլ այն, որ գլուխ իմաստով Հայաստանի Հանրապետության եւ Հայ ժողովրդի ազգային անվանագույն ապահովման կոնկրետ նպատակներին ծառայելու Համար ստեղծված կառույցները սիսավենաք անթույցը լաստիճանական աստիճանում կարույցի աստիճան ցոյցերիցին Համեմատարարական կառույցները իմաստակարգության ընկալմանն, միջազգային Հարաբերությունների ձեւավորմանն, ռազմագործական մարտավարության ու սազմավարության եւ շատ այլ ավելի բախտորոշ Հարցերում: Հավանաբար կարծիք կա, որ արտաքին աշխարհում եւս առանձին օլակների պրոֆեսիոնալ բայցթույնները փոխառուցվելու են կրականերթային զապնա մեթոդով:

Իրադարձությունների գարգացումը ցոյց տվեց նաեւ, որ տարիներով ձեւավորված պետական մեքենան՝ քարոզության Համակարգից մինչեւ կառավարման տեղական մարմիններ, իսաւ միակույննի պատրաստություն ունի, Հիմնականում՝ «մեր գել իսալ չկա» սկզբունքի սահմաններում: Տարիներ շարունակ գովերգված եւ Հովերգված Հայկական պետականության Համակարգը նմանալիք մի առագաստանավի, որի առագաստաները Հարմարեցված են, իսկ անձակավելի՝ նախագարաստված միայն մեկ, սունդարաց ուղղությամբ փշող քամու պայմաններու չել, որ զանգվածային աշարեկշության ու շանտաժի ռուսական

րում՝ նավարկելու։ Բավական էր քամու ուղղության մի փոքր փոփոխություն եւ պարզեց, որ առավաստները խուսավարելու ընդունակ չեն բոլոր բաղկացուցիչները քայլայլած են կերատաշտապին Հոգեբանությունից ֆունդ առնող կոռովիայից, իսկ անձնակազմի հիմնական մասը պատրաստ է շարժման բարենպաստ ուղղությունը կրամքելու գեպում քելու նավը։ Եւ սա ներփաղական առայժմ թեմեն ցնցման ժամանակ։ Իսկ թե ինչ կինի, եթե շատ ավելի լրոշ խնդիրների լրծման համար Համբավետության ներառում՝ ողջ կարողությամբ գործի լծվեն օտարերկրյա ծառայություններն իրենց անսահմանափակ Հասրավորություններով՝ գժվար չել կրամքել։

Այս, որ մինչեւ այսօր Բարդայան փորոցի գլխավոր նատավայրը սփինքսի անվորովությամբ լրություն է պահպանում, միաժամանակ աղաստություն տալով գալաքտություն-սարոտաժի մեծ ու փոքր գործող անձանց վերջին բատերով անվանարկելու՝ Հանդապետության բնակչության գրեթե կեսին եւ խորացնելու անդունդը Հասրավորության եւ գործող նախագահի միջեւ՝ կարող է բացատրվել երկու Հանդապահնորով։ Կամ՝ երկրի պատասխանատու զեկալարները լավ չեն պատկերացնում շարունակվող գործընթացի ողջ բարդությունը, գալաքտություն-սարոտաժի իրական մաշտաբները եւ անխուսափելի հետեւանքները ոչ միայն իրենց անձնական, այլև Համազգային ապագայի տեսանկյունից, եւ կամ՝ զինվորների ճագակոշիների տակ Հաստատված անդորրի ու տարբեր վայ - խորհրդատունների ազդեցության ներքո կրկն սկսում է գերակայել «մեր գեմի խաղը չկա» Հոգեբանական խաբեկանքը։

Ի՞նչ են ՈՒԶՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Հետաքրքրական է, որ «պետական Հեղաշրջման փորձ» արտահայտությունը շրջանառության մեջ դրվեց ոչ թե ընդդիմության, այլ իշխանությունների կողմից, թեեւ Հենց առաջններին էր, որ առավելապես ձեռնոտ էր նման ձեւակերպումը՝ իշխանության փոփոխության գասական ու գրեթե անսպասելի տարբերակը։ Անկախ այն բանից, թե իսկապես ապագային շահերի բարձր գիտակցությունը ենթելով էր, որ ընդդիմությունը չկիրառեց վերոհիշյալ ձեւակերպումը, թե այլ ավելի պարզունակ պատճառներով բայց ապագային ամալուանդության տեսանկյունից դա չափազանց խոհեմքայլ էր։ Հիմքեր չկան կարծելու, որ որեւէ դիտավորություն կար պետական այն ծառայունների մոտ, ովքեր տեղի ունեցած որակեցին իրեւ «պետական Հեղաշրջման փորձ», ավելի շուռ՝ Հերթական անգամ՝ իրեն զգացնել տվյալ ոչ պրոֆեսիոնալիզմը եւ շրնկարակն այն պարզ բանի, որ նմանորակ ձեւակերպումները շատ արագ ամրանում են արեւմնյամ լրատվության բառապաշտում՝ առանձնապես

ՀՈՎԳԻ ՏԵԼՈՎ մեղադրանքն ուղղողի եւ մեղադրանքը ստացողի ով լինելը։ Նոյն կերպ, առանց միասումի պես է գնահատել գործող նախադաշտության ուղղված համարերիկ բնույթի կամնախամն ի դեմք առանձին կազմակերպությունների Հայութարարությունների եւ քարոզական վակիսանապիյայի, ինչը սոսկ արջի ծառայություն է նոյն նախադաշտին եւ լիովին բավարարում՝ օտարերկրյա այն ուժերի սպասելիքները, որոնք միջազգային Հանդության ազքում ձեւավորում են Հայութասանյամ բանապետ-Հրեշի կերպարը։ Խնչպես ինձ տեղեկացրին Միայնալ Նահանգներից՝ նոյն գործին մեծ ծառայություն է մաստցում նուեւ պետական շահերը պաշտպանելու կոչված «Արմենապրես» գործակալությունը՝ պարտաճանաշորեն անպէքեն թարգմանությամբ աշխարհով մեկ սփուրված Ազգային ժողովում՝ «Նախագահական» պատգամավորների ամբախ-զամբախ Ընդուղություն արտահայտության Համարի երոյթները։

Եթե նախագահակալաւագանապան մեջիար շարունակվի՝ նոյն ոգով ասպա անկախ այն բանից, թե ինչ զարգացում՝ կստանան իրադարձությունները երկրի ներսում՝՝ աշխարհը կստանա Հակաամերիկյան, Հակաարեւմյան, բնասապես նախագահի եւ նրա վարչակարգի մի կերպար, որի նկատմամբ բարոյացակես արդարացված կինի ցանկայած գործությունն է։ Իսկ գործությունները, Հարգարժան տիկնայք եւ պարոնայք, նման պարագաներում՝ կիրառվում են ոչ թե կոնկրետ նախագահ անձի, այլ նրա կողմից զեկալարվող երկրի եւ ժողովուի նկատմամբ լինի սնտեսական պատժամիջոյնների, թե ինքնամիտուներից թափվող ուռմերի ձեռով։

Բազմից նախագոյացայվել է, որ Հայաստանին եւ Լեռնային Ղարաբաղին Հարվածելու Համար Աշխարհը ձգտելու է սերբերի օրինակող ստեղծել ոչ լեփիտիմ՝ Հակաժողովուալարական վարչակարգերի պատկեր, որոնց բռնապետական իշխանությունից նրանց ժողովուրեների աղաստագումը աստիվածանած գործ է գիտելու ողջ առաջադեմ մարդկության ազքում։ Իսկ որ այդ քոյի տակ ընդամենը շրջանային «կարգավորման» ինտիրին է լուծելով խեղելով եւ անսպես անելով տանցակ Հավարավոր Հայերի, գա արդեն արեւմնյամ բարեւպաշտ բորժուային քիչ է Հետաքրքրում։ Արեւմնաւթյն պես էր ոչ լեփիտիմ՝ իշխանություն Հայաստանում, եւ նա սկուտեղի վրա ստացավ այն։ Կարծում ենք չեք մոռացել որ առաջն փորձաբարը նետվեց արդեն ՀՅԴ կաեցումից անմիջապես հետո։ Բայց ազգայնական դաշնակների գործունը բավարար չեր Հակաայաստանյան շոտի կազմակերպին Համար։ Հենց այդ ժամանակ Հայաստանի իշխանություններին Հասրավորություն արվեց ինքնախաբվելու, որ ցանկայած նման ճկնաժամ կա-

րելի կյանի լուծել սնավարի, մի քանի ազդեցիկ մարդ մեջ գցելով եւ մի քանի հայրուր հազար դրամի նպատակային ծախսեր անելով: Երեւանին վարչակարգի ինքնաշանգանական ավելի կատարյալ գարձակելու համար ներկեցին անգամ՝ խորհրդանական «ընտրությունները»: Բայց այժմ, երբ արգելու տակ է գրեթե ողջ ընտրությունը, իսկ բանահայերում՝ կողք-կողքի են հայսնվել ազգայնական գաշնակները, ժողովրդավար աժմ-ականներն ու Հակատվեսականության ջահակիր ափմ-ականները՝ բռնապեսության պատկերն ամբողջացել է: Իսկ սիրուական ու բիրու հակասմերիկականությունն այդ պատկերը մնաեց՝ ուստի է կատարելության:

Նախանշված քաղաքական ծրագրի իրականացման համար Արեւմուտքն ունի երկու Հավասարավոր տարբերակ: Առաջնը պայմանականորեն անվանենք «զատինամերիկան տարբերակ». բարոյական եւ այլ բնույթի մեծ աջակցություն ցոյց տալով ընտրությամբ՝ բերել նրան իշխանության գլուխ ուժային ճանապարհով եւ Հրազել պատասխան Հաշվեարդարների ալիք նախկին վարչակարգի պաշտպանների նկատմամբ, դրանով իսկ նոյն վարկաբեկումն ապահովել նոր ոչ լեփատիմ իշխանությունների միջոցով: Երկրորդը պայմանականորեն անվանենք «փրազյան տարբերակ». ուժեղացող արտաքին ճշշման եւ ընդգինությանը որոշակի աջակցության միջոցով գործող նախագահին եւ ողջ վարչակարգին պահել լրավածության եւ իշխանության կորսում մշտական վախի մեջ՝ գրեթելով նրանց Էլ ավելի ընդլայնել Հետապնդումների շրջանակը եւ Հասայնել գրանք արտադրի աստիճանի, բայց իշխանությունը թողնել գործող նախագահի ու վարչակարգի ձեռքում: Ամենայն Համբանականությամբ, գործի կրտի Հենց Երկրորդ տարբերակը, քանոյի դա որեւէ վարչակարգ եւ երկիր վարկաբեկու ամենափորձված ու արդյունավետ միջոցն է:

Կարծում ենք՝ տեղին է տեղեկացնել մեր պետական այրերին, որ Միացյալ Նախագահական ընտրությունների ժամկետի մոտեցմանը զուգահեռ շշափելիորեն կթուանա արտաքին ճշշումը, ինչն անկանակած տպալություն կատեղի, թե մեր դիվանագիտության եւ գործարար շրջանակների ախտանիքին Հերթական անգամ՝ Հաջողվեց Հայրաբարի լուծել բոլոր Հարցերը: Բայց շշապեք եղանացություններ անել քանի որ Հիմնական զարգացումները պետք է ապահել ԱՅՆ-ում՝ նախագահական ընտրություններից եւ Ծննդան տոններից Հետո: Եւ եմե մինչ այդ մենք շապացուցենք, որ Հինգամայա զարգացումները պետք է ապահել ԱՅՆ-ում՝ նախագահական ընտրություններից նաեւ մի փոքր իմաստություն է կտակել ապա Հետեւանքների ողջ պատասխանականությունն ազգովին պետք է գնել գործող նախագահի ու նրա անմիջական շրջապատի վրա:

ԿՐԿԻՆ «Ի՞ՆՉ ԱՌԵԱԼԻ» ՄԱՍԻՆ

Ժամանակն անցնում է, իսկ գործող նախագահի մեծաՀռովթյունն իրեն չափազանց երկար է ապահել տալիս: Փոխանակ կատեցնելու բարձրագույն աճն ու տեղափոխելու Հարցի քննարկումը լուրջ եւ զուազ Հարցություն, թողովիշյուն է ապօնում բորբնիկերապներին վլեծ եւ պատահի պահանջելու Հանրապետության բնակչության գրեթե կեսին վատ մել ներկայացնող քաղաքական գործիչների նկատմամբ: Սա անհանգուրծելի է եւ գործում է ազգային անվտանգության շահերի գեմ: Գործում նախագահը պետք է ներում չորոշի իրագարձությունների բոլոր մնանակիցներին անխափի: Նախագահը, իմեծ անգամ՝ նա սիազիլ է, միայն եւ միայն ներում է շնորհում քանզի սա նախագահ է: Մինչեւ Հոկտեմբերի 15-ը պետք է վերաբացվեն բոլոր քաղաքական կուսակցությունները, Կոմանց պետք է վերագրածվի բռնագրավիած ողջ գոյքը եւ պետք չէ առանձին մարդկանց ընչափաղությունը բավարարելու գնով գործող նախագահից Ֆիլիպ Կամ Լուգովիկոս կերտել որ ուժեղացնումը ին իրենց իշխանությունը Հայրենակիցների ունեցվածքի թալանուվ: Ժամանակներն այն չեն: Առանձնահասուկ կարեւորություն ունի ՀՅԴ վերականգնման ինտիմը, իբրև Հայաստանում քաղաքական ազատությունների սահմանափակման առաջին լուրջ նախագեափի Հայդաձարում: Ըստ որում՝ խիստ կարեւոր է, որպեսզի բոլոր վերականգնած քաղաքական կուսակցությունները մամուլի օրգանների սապագրության Հարավորություն ունենան: Պետք է անհապալ գագարեցնել Հակասմերիկան կամ Հակասարեւմայան էժանագին քարոզությունը, առանձնապես պետական, պաշտոնական անձանց, կազմակերպությունների եւ սպագի օրգանների կողմից: Ամինթայի ոչինչ չկա ոչ իշխանությունների եւ ոչ Էլ ըստիմնելիյան Համար, եթե երկուստեք ընտոնավի գործողություններում թոյը արված սիսաները: Ոչ մի կարիք չկա արդարանալու արտաքին աշխարհի առջեւ: Ներազբային Երկխոսության վերականգնումը կհանի դրա անհրաժեշտությունը:

Այսօր այլեւ անխմաստ է եւ անսպահ վանագավիր նախագահական ընտրությունների արդյունքների քննարկումն ու գրանք կամակածի Էնթարկելու քաղաքականությունը: Միաժամանակ, անխմուսափիելի Հրապանական է մոտում վերընարված նախագահի կողմից խորհրդարանական նոր ընտրությունների անցկացման մասին Հրամանագրի Հրապարակումը: Ըստգիննելիյան նախկին խորհրդարանական գործունեության անարդյունավետության վրա Հրամաներն անշիմն են: Ըստգիմնելիյանը կողմից Հավասարացված վատաշություն ունենա, որ արդար ընտրություններում եւս մեկ անսպահ կարող է իր աջակցությունը Հայտնել առաջնին:

Առանց նոր խորհրդարանական ընտրությունների կրնկրես ժամկետների Հայութարարման, Երկրին սպասվող ծանր եւ կորասաբեր փորձություններից խոսափել Հայրավոր չի լինի:

Վերը շարադրվածը խաղաղաբարական ռումնատիզմ չէ, այլ Հրասապ քայլերի այն նվազագույնը, որ եթե ոչ Հարյուր տոկոսով ապա Հիմնականում ի շիր կուրաքանչ ՀակաՀայաստանյան շոուի կազմակերպման ծրագրերը: Հասկանապի է, որ մեծ տերություններն այսօր մեզանից սպասում են նշված միջոցաւումների լիվ Հակապատկերը՝ բանություններ, դատավարություններ, նոր Հետապնդումներ եւ այն, բայց իրավճակային կառավարման ճիրաններից, ուր այսպէս անմնորեն Հայոնվել է ողջ Հանրապետությունը, կարելի է դուրս գալ միայն եւ միայն իրավճակին ոչ արեկվատ պատասխան քայլերով: Ի վերջո, դուք բոլորդ ել «Հարաբաղ կոմիտե» տղաներն եք եւ մեկ անդամ եւս ապացուցեք, որ Հանրապետությունում տեղի է ունեցել ոչ թե պետական Հեղաշրջման փորձ, այլ ներքնանեկան թյուրիմացություն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԼՎՏԱԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՑՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հանրապետությունը թերեւս առաջին անգամ բախվում է աշխարհքաղաքական Համատեքսում իրեն պարտադրվող իրավիճակի Հետ, Երբ ակնհայտ վլանսի տակ է դրվել ազգային անվտանգությունը: «Ազգային անվտանգությունը վլանսված է» գիտակցությունը չպեսք է իր տեղը զիջի որեւէ այլ Հրամայականի, եւ Հայաստանում իշխանության լեգիստիմության վերականգնման խնդիրը բոլորին է իշխանություններին, ընդունված յուրաքանչյուր քաղաքացուն:

Թե ներքաղաքական եւ թե արտաքին քաղաքական խնդիրների Համակարգված Հայրածարման Համար անհրաժեշտ է ձեւավորել Ազգային անվտանգության գործող մարմն, բոլոր Համապատասխան լիազորություններով եւ ծառայություններով: Իրավիճակը պահանջում է, որպեսզի այդ մարմինը ներկայացվի եւ ղեկավարվի ոչ կուտակցական պրոֆեսիոնալների կողմից: Այլևս ժամանակը չի սպասելու, մինչեւ որ Հայ Հասարակության առանձին շրջանակներ Հայթաշահեն իրենց անսահման Հավակնությունն ու նեղ անճանական բարդությունը:

Հ.Գ. Երկու Հազար տարի առաջ Արտաշատի թատրոնում Հռոմեական տրիտոնիակի անդամ կրաստի գլուխն իրեւ ուեկիվզիտ օգտագործելոց Հետո, թուզ չունենալով որ Հայաստանյան բնեմում կրկին բնեմուրի «Բարուտաւիները»: Առիթ չունենալով նորոյքա Հռոմին իրեն Հասցլած անպատճության դիմաց Հայաստան ուզարկելու Պոմպեոսի լեգենները՝ ժողովրդավարության եւ բարեկամ երկրի կարգավիճակի վերականգնման պատրիարքով: Հռեցնենք դրույզան քրմուճների այս ատամիստական Երեւացից, որի բարձրածայն դատավարություններ

որ մեծ քաղաքականության վերաբեցյալ վասանգում են մեր երեխանների կյանքը: Ինկ եթե նրանք պյառատիճան նվիրացներ են, ապա մեկական զարաւուշյն ամփենք, եւ թուզ աշխարհով մեկ վրեժինսդիր լինեն իմակերիալովմի, գաղութատիրության եւ այլ գրգռիչ երեւացիթյունից միայն թե ոչ Հայկական ուկասության եւ Հայ ժողովրդի անտանից: Եւ կարծում ենք, որ Հանրապետությունը մեծ բան կրցրած չի լինի, եթե այդ անմերատարձ այշավին միանա նաև ամիգններից աշխարհի դեմ Հոփորսացոց պաշտոնյանների ու լրագրողների բանակը: Նրանք թող վկայացներային զեզումներում մեծ ցնցումներ փնտրեն, իսկ մենք կրավարարվենք մեծ Հայրենիքի Համեստ Հավասար:

09.10.96

ՀԻՄԱՐՆԵՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԿՐ (ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԹԵՐՑՄԱՆԴ)

ՉԱՄՎԱԾ ԽՈՍՔԻ ՀԱՄԱՐ ԵՒՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՑՈՒ ԵՄ

Ես ինքնարդարացման ոչ մի խոսք չեմ՝ գտնում՝ մեղավոր եմ: Բայց ի վերջո, Հայ Հասարակության այդ ո՞ր միավորի անդորրն է խանդարում չափած խոսք՝ միշեւ դա իր անձնական ովերգությունը չի գանձում: Ամփակության մաշակով ապաՀասարակայնացված Հայ մարդու ի՞նչ գործն է, որ «Համարների Հայկական նամի» առաջին տարեկալի Հրամագարկումը մի ողջ ժողովրդի կազմատեր այն խեղկատակությունից, որին այնեւս տեղյակ է ոչ միայն Հայ Հասարակությունը, այլեւ հորասաւելծ Հայկական պետականությունը Հորջորջլովի գերագույն դատավոր՝ միջազգային Համարությունը: Մեղավոր եմ, քանզի փոքր ու ավելի փոքր բազմաթիվ գործիչներին չկարողաց վատահեցնել որ վերեւն Աստված կա, իսկ ներքեւում միայն ժողովուրդ ու Հայրենիք (տեղերը չամարձակվեք փոխել): Համարեք ինձ գրալաբարյական գիտակցությունից զորիկ մի անձնավորություն, բայց ինպատմ եմ՝ բացասարձք զինապարտության օրենքի շորջ այս ողջ ավանդի իմաստը: Եւ ինպատմ եմ պարզաբանեք, թե ինչո՞ւ է սովոր օրենքը պաշտպանում՝ ընդունենք պաշտպանության նախարարը, նա ինչ է, այսուհետեւ փոխարինելու է գործող նախագահի՞ն, թե մենք այլեւս (թեկութեւ գործող) նախագահ չունենք: Սա ի՞նչ բարգակ է (Հազար ներսություն ընթերցաներից) մի երկրում, որ կարծես թե գետեւս իշխանություններ կան, իսկ ըստ պաշտոնական սովորական իրավագործությունը առաջերթի սովորությունը:

* Նորմի առաջն մասը, որ վեսեվել ենք «ԺՀ» գիտում (Էջ 531), այելի վազ թվագություն ունի եւ նախատեսված է եղեւ մեծ ծանալի աշխատավորան Համար, առաջն իրավագործությունները ստիպել են Հեղինակին Հրամագարկել անալիտա վիճակում՝ այս երկրու մասը սրացն նախարարն երկայացներով օրաթերթի սովոր:

Պետական Հեղաշրջման փորձին Համարժեք պեսք է գնահատել այն իրավիճակը, երբ ժողովրդի շահերի պաշտպանի դերում Հանդես է գալիս Բարեկեն Արարագյանը: «Օխնապարտության մասին» օրենքի անձեռներին նախագիծը (որն իսկդիմություն արդեն իսկ գործի է գցվել առանձին պինդումարիաների կողմից) քննադատելու ու վիճարկելու Հանձնարարականը տալով Բարեկեն Արարագյանին շատ վերեները ճշտորեն Հաշվարկել են, որ այլևս ոչ մի քիչ թե շատ կարողի մարդ այդ օրենքի գերշի արտահայտվի: Հանդապետությունում այդ ո՞ր միամիտը չփափի, թե ո՞ւ մշակում ու ի՞նչն է պաշտպանում՝ բուհական բարոնը, եւ ո՞վ կուպի թեկուզի շողբով ընդՀամբանալ նրա հետ: Որքան ավելի գրավիչ է կանգնել պաշտպանության նախարարի դիրքերում, դրանով իսկ ձեռք բերելով առենք, Հայրենիքի պաշտպանական կարիքներով մտահոգի Համբանի կամ պարզապես Սարգսյան Վազգենի Համակրանքը: Բայց եթե միայն բաց աշքերով գրովի գնացած նախարարը կարողանար նաեւ խաղաղ միջավայրում աշքերը բաց պահել կաենան, թե ինչ ստահակային կոհորտա է ձեռքերը տաքայնում՝ իր Հոգու կրակի վրա: Բայց չի տեսնում, եւ որիշի խարդավանքների զրոյ գունալով՝ փոխում է ճակատագրով նախանշշված Գողովոթայի փառաւել ճակիան անխմաստ թափառումների: Տե՛ր, ներիդ նրանց, քանզի չփառն, թե ինչ են անում:

«ԶՈՀ ԶԵՄ ՈՒԶՈՒՄ ԵԱ...»

Աված է. «ԶՈՀ չեմ ուզում ես, այլ ողորմածություն»: Բայց ինչպես երեսում է 1700 տարվա ընթացքում խոսքը Հայերին չի Հասել եւ կուսապատության խավարի մեջ խարիսխափող այս ժողովուրդը զավակների զուարերության ավանդույթը Հայոթահարել չի կարողանում: Զինված ուժերի շափերը մարդանով Հավերջնելով՝ ազգային անվտանգություն չես ապահովի, եւ ոչ ոք չի Համոզի, որ պաշտպանության նախարարը դա չի Հասկանում: «Մենք այստեղ լուծում ենք ոչ թե բանակի, այլ պեսության, պետականության, բարյականության ինսդիր», ասում է նա միայն իրեն Հաստոկ անկեղծությամբ ու քիչ Հետո անմիջապես արթեղրկում ասածք, ստորացնում բողրիս. «Ես կարծում եմ, որ եթե Հանդապետության նախագալը...»: Ոչ պարոն նախարար, սա խական բարյական ինսդիր է, քանզի մեր Դասլիթիկը Գողիքաթին Հեռվից անսպամ տեսնել չի ուզում, իսկ սիրառն քավորը, որ մահվան գնացող զինվորների թիկունքում երբեք չի թաքնվել թաքնվում է «Ես կարծում եմ, որ եթե Հանդապետության նախագալը...» վահանի տակ, եւս մեկ անսպամ Համելով բարորիս, որ զինապարտության նոր օրենքը գործող նախագալ բարդոյթից աղաստագրման փորձի ներանձնական Հարց է ընդունելու թե՛եւ դուք՝ Հեղափոխական վերնախավի, մեր՝ քաղաքացիների

Հոգեւոր, սոյցիալական ու ֆիզիկական գուարերության Հարցերում՝ երբեք խոճի խայթ չեք ունեցել այնուամենայնիվ մենք ձեր զուր չե, որ ուղում ենք: Եւ քանի որ այս ողջ աղմնակն աշխուժութեն գործող նախագալի շախմատային պարտիայի Հերթական քայլն է, ուր նախատեալած է Վազգեն Սարգսյանի ու Բարեկեն Արարագյանի զուարերությունը, ընդ որում, իրավահամարական միջավայրի գեմ՝ ենք քվեարկում նախագալական քայլին: Մասցայլ, պարոնայք, դուք ինքներդ կորոշեք, եթե իշարկե դեռ ընդունակ եք ինքնուրույն որտշումներ կայացնելու:

Կսոված պահի նախագալին:

12.06.97

ԳՈՐԾՈՂ ՆԱԽԱԳԱԼԻ ԱՆՁՆ ՎԵՐԱԿՐՈՅ ՀԵՏ ԿԱՄ ՀԱՅԵՐԻ ԻՆՉԻՆ Է ՊԵՏՔ ՀՈՎՄ

Չասապակ եր, լպիվ գորմնցումներին,
Հղալսում էին, շանցում՝ ջրժամշամ:
Բոլոր բարիթերը թագվիր եին,
Կանխարգասաններոց գուստու վշրուտու:

ՄԻՒՄ ՔԵՐՈՂ
(Քարիկ Բանդուրյանի թագվարակուր)

Ըստ է, պարոնայք եւ տիկնայք արտարացիորեն նեղվում են, երբ բնությամբ պարտագրված հեշտապի մոքերի՝ «ծով ավագ կողի, արեւայրուք»-ի փոխարեն Հանկարծ լրջության Հավակնող խոհեր են ծորում, առավելեւս, որ պաշտոնապես սահմանված լրջության փուլի ամսուային եղող սպասվել է Հովիսի 14-ի «Հայք» բացառիկով, որից Հետո իրեն Հարգող յուրաքանչյոր այր, անվախ քաղաքական Համեղմններից, պեսք է մեխեր, եթե իշարկե արդեն Հասցեր էր լուծել զրուաքանչյուր տղամարդու յուր տունը ուեքուալ... իսկ ով չի կարողացել առաջնորդեն խախտում է ապաքաղաքական անտրորը: Թողու մեխեածները ներուամուրուեն վերաբերվեն մայրաքաղաքային արեւահարության զուներիս մոնուակներին, որոնք իրենց աշխարհայացքային խայտաբղետությամբ Հանդերձ գրնե միավորական մեխեկու ընդհանուր անկարուությամբ, եւ ուստի կարող են անշտապ քննարկել աշամային զարթոնքի Հետ Հավանական զվարակություն գալուքը: Թե չե երբ կազմուրված, առողջությունն ու նյարդային բջիջերը վերականգնած զանգվածը կիբրագանա քաղաքամայր ու կրկն իր Հայրենանվեր ձայնը կիբրագանի Հանուն Հայրմայի, պետականության, ժողովրդագրական այլ ու ձակն

դավադրությունների, Հեղաշրջման փորձերի՝ մենք Հազիվ թե այլեւս ուժ կունենանք նրանց ճայնակուս անել՝ դիմացը գեռ օգոստոսը կա:

Նախ, Հոգի (Հայկական վերտառությամբ ասլելի Հաճախ՝ «պատմական Հայրենիքի տարածքների») Հարցը, պարոնայք: Այսափ շատ կուպեի սիսալված լինել բայց պատմության առաջ Հոյվն տիրապետելու քննությունը մենք Հանձնեցինք, որովհետեւ աշնանային թարմության Հովի տակ կրկնի պատպարակի վրա Համալեթիք Լեռնային Հարաբարի Հիմնաշարոցը կարող էր եւ պետք է լուծվեր միայնումիայն Հովի յուրացման «անհրաժեշտ եւ բավարար»-ի սկզբունքի ասպառվման տեսանկյունից: Գուցեեւ կատարվել է անհրաժեշտը, բայց, ինչպեսեւ նախագուշացնում՝ Ենք 91-92-ի Հեռուներից կիրառվող մեթոդաբանության շրջանակներում՝ «բավարար» հարաբար չեր ասպառվել եւ չապահովվեց: Ինչպիսի գեղեցիկ առասպելներ ել Հոյւալեն գործարգված ջանքերի, ձեւնարկված միջոցառումների, կատարված աշխատանքների վերաբերյալ, միճակագրական Հանձնարել աճապարարության կիրառմամբ անգամ՝ միւնչույն է, առկա է երկու անհերքելի փաստ, որոնք վկայում են Հովի յուրացման Հայերի անընդունակությունը: Վուաշինը, որ Հայաստանում (բնականաբար նաև Լեռնային Հարաբարում) չձեռավորվեց Արտօրբացիայի (Ներընդգրկման) ինստիտուտը, որ պետք է ասպառվեր քանդված կայսրության առավել անսապահով շրջաններից (ոչ միայն Արքքեծանից) Հարյուր Հազարավոր Հայերի ներդադիմն ու բնակեցումը պատմական Հայրենիքի վերածնկելի տարածքներում: Փոխարենը Հայաստանից ու Լեռնային Հարաբարից արտագաղթեց ավտոբանն բնակչության մի ստվար Հատվածը, Հայաստան տեղափոխված ադրբեջանահայությունը, իսկ Վրաստանի, Միջին Ասիայի, Խորհրդային կայսրության այլ Հատվածների Հայությունը Հեռավոր արտերկրներ գաղթի ճամփան բռնեց՝ շրջանցելով իսկ Մայր Հայութիքը: Զորամիավորումների առկայությունը որեւէ տարածքում երթեք չի արձանագրել տոյպա տարածքի պատկանելությունը կոնկրետ երկրին, եթե այդ տարածքը չի գերբնակեցվել տոյպա էմինիկական տարրով: Կարելի է իհարկե Հիմարի տեղ գնել ասենք՝ իհարյեցիներին եւ թուրքերին (գարասակրին Ամասողիայի, վերջին երկուառուկես տամնայմակում՝ Հյուսիսային կիպրոսի ինուրբացման Հարցում), որոնք սեփական Հորային ինուրբաների լուծման անկյունաքարը տեսել եւ տեսնում են իսաղալ բնակչության բազմապատկման Համար առավելագույն բարենպաստ պայմաններ սեղեցլու մեջ: Եւ բազմապատկել են, ի տարբերություն, ասենք, կիպրոսի Հունական Հատվածի, որը նվազել է, եւ մի գեղեցիկ օր կիպրոսը կարող է Հունական փոքրանանությամբ թուրքական կղզի դառնալ իսկ իսրայելը կարող է արանաֆորմացվել Հրեական վերնախավով ու արար Համասականերու շրջանակության վերտառությամբ ընդունակ լինելով ոչ միայն

իրեց իսրայելի, այլեւ շատ ավելի ընդարձակ տարածքներ՝ իսպարիայի եւ Հանգա միության օրինակով:

Երկրորդ, Հայաստան աշխարհը (այս պարագայում՝ արդեն ներառյալ Լեռնային Հարաբարը) Հոչակված չէ Համայն Հայության Հայրենիք, յուրաքանչյուր Հայագիտի, կամ իրեն Հայ գիտակցող մասունք (անկախ կուտակման ու ռասայական պատկանելությունից) օրեւով ամիսագրված իրավունքներով ու պարտականություններով: Իսկ կարո՞ղ եք արդյուր պատկերացնել որ Համակարծ աշխարհապահական Հրամանականի շրջանակներում ողջ պատմական Հայաստանը եւ վերաբարձի՛ 330 Հագար, թե 1 200 Հագար քառակուսի կիրուեարի շրջանակներում: Որոշեք ինքներու: Մարասիեցի՞ք: Իզուր, քանզի ասված է, որ արվածը քանզմապատկողից եղածն էլ առնելու են՝ որիշին տան: Վիստու միայն, որ առաջնոր քրիստոնյա պետություն գարձած երկրում Տեր Հիսուսի խոսքն Հավատացողներ չկան: Միշտ էլ կունավեն ժողովուրբներ, որոնք մի երկու ծախու ու տգեն՝ ակագեմիկոս, կղերական, պետական-ազգային գործիչ քիչ ունեն, բայց Հարգանք ունեն եւ պատկառանք Հովի նկատմամբ, քանզի անգամ Հեթանոսները գիտեն, որ Հովը Վստօն պարգեն է, եւ այդ Հարցում՝ գավաճանությունը չի հանդուրժում:

Եւ որեմն, շարունակեք Հոյակերտ պալասաները խոյացնել, ճոխացնել Հայկական պետականությունները՝ գերթանկարժեք մեքենաներով ու մարմարապատ «օբյեկտներով», իսկ Հետո պահանջեք ձեր Հապատակներուց իրենց զավակներին ճակատ ուղարկել՝ պաշտպանելու այդ ամենին տեր լինելու ձեր իրավունքը: Միայն թե արեք գա առանց մեծ գաղափարների ու Հավերժական արթեքների շարակման, Հանգի՛ստ արեք, իսկ ինչպէս Հարգի է նրանց, ուշ՝ «գեեմ խաղ չկա»:

Եւ Խոկապես, իսկ ինչո՞ւ է վտանգված գործող նախագահի անձը: Միանգամից մի քանի պատճեառ, առանց իհարկե որեւէ Համարակալման, քանզի ապաշխատելու անլուգունության կոմ Հակապետական տրամադրությունների մեջ: Եւ Հետո արդեն քանի օր է, ինչ Մետանա ափերին ալեկոծվում է մեկ այլ բնական տարեկոր եւն Հայրենաբաղձության բանակուլը: Ձե, անշուշտ մենք Համովլած ենք, որ անկախ տարեկարձային Համապատասխանելությունից, Մետանի ճակատամարտը թեկուցեւ թատերականացված չի վերախայացի՛, առավելեւ, որ կղզում՝ ներեցեք, թերակղզում՝ այսուամեսայինիվ, Աշու Երկաթը չէ, իսկ Հայրենաբաղձության բանակուլը՝ թե Հայովանակի, թե պարտության գեպում՝ Հայաստանը՝ «Արմինիա» նահանգի սահմաններում ճանաչել չի կարող: Պարզապես մենք առանց այդ էլ ծանր ամառ ենք անցկացնում, եւ գոնէ

ձմեւան գեղեցիկ սոների նախաշեմին կրկին բայցահյատումների, դավադրությունների եւ կրկնակասեցումների նոր արեւայրուքի չարժանանալք:

Հ.Գ. Եթե թուրքիայի իշխանաթյանները մի փայտ ավելի ինելամբար լինեն, ապա պատմական Հայաստանի տարածքներն ընդգրկող յարագանցուր վիճակիմ հայերի բանակում մի կենտրոն կառեցեն, այն էլ ծախսերի արտադրությալ պարմաններով ուր մարդկի կիարուղանային հագուրդ տալ Հայրենիքի նկատմամբ իրենց սկս կրկին եւ Հանգիտ վերացրման աշխարհով մեկ, իրենց զարգացած, եւ ոչ այնքան, երկրների քաղաքացիական իրավունքներից օգտվելու եւ նրանց առաջ պարտականությունները սրբութեան կատարելու:

04.08.97

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՀԵԹԵԹՈՒԹՅԱՆ ԷՋԵՐԻՑ ԿԱՄԱԿԻՆԱՐՀՔԱՎԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ, ԲՈՅԱԿԱՆՈՒՏԱԿԱՆ ԴԵՏԱԿԱՆԱՐՀՔԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՅԼԻ ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄՐ

Այսպես չեն ապրում,
Այսպես մենառում են մի դանդաղությամբ...

ՆԵՐԻՐ. ՊԱՐՈՒԹՅ

Ինքնառչայցման արվեստում Հայաստարը չունենք: Հին ենք, չափազանց հին Հագույն, մաշված: Զարմանապին ֆրամահացու Հերթական սեմեւթանքը չէ տեսել ենք բազմից: «Զքնաղ երկիր իմ կիրիկո»-ն նրանց խոճի վրա է Հինգաւայրուրայիա Հետեւողականությամբ՝ եւ իշարկե մեր տպատությամբ: Զարմանալին Հրամանափն է...

Երբեմն ստիպված ես, չէ, պարտավոր՝ Հպարտանալ Համազգային անհեթեթյամբ: Երբ քեզ ավարտոն կործանում են բերում, իսկ դու չնորշակալ ես, որպահ, նոյնիսկ երջանիկ... Հազար անգամ՝ կվերադառնամ՝ Համարին «Հիմարությունը վտանգավոր է նրանով, որ Հավակնում է արդարացված լինել՝ ես չփխեի, չի Հասկանում»: Չես Հասկանում, մի՛ առաջնորդի:

Որեւէ մեկը պեսք է այս ժողովովին սիրի ավելի, քան ինքն իրեն է սիրում: Այլ կերպ կարելի է Հավերժ Մովես ձեւանալ եւ առաջնորդէ՝ մինչեւ վերջին Հայր: Եթե օտարն այդքան Համոզված է, որ մենք անկարոու ենք պահանել անփամ այս ստորացուցիչ վերջնոր, որեմն կովը երդիկից է ստրվում: Մեկ միջին երեք Հայրուր Հազար քառակուսի կիլոմետր էթնոքարդակիթական տարածքին տիրապետած ժողովորդը լացկվել է այս անկունիկում (եւ իշարկե գետներում)՝ օտարի կողմից փաթաթված Հայրենապաշտության ա՛յս կերպի պատճառուով: Եթե Վրա-

յրան ու Տասնապեսայն եք տպագրում՝ եւ չեք կարգում՝ դա գեն սրբագրում չէ, առավել եւս արտաքացում չէ, եթե կարգում եք ու չեք համարում:

Ուկեկոչէք ձեր բոլոր կուռքերին՝ միեւնոյն է, չեք կարող ժխտել որ Օսմանյան կայսրության վեց Հարյուրամյակում պարբան Հայ չի զուգը ողբան նովիչերկեսյան բանափայտցերից, ուստական Օխրանկայի թերագրած գիտակցությամբ (ՀՅԴ ԵՐԿՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐԸ) ժողովորդ առաջնորդած Դաշնակցության օրոք: Եւ եթե թորային այդշափ գրագետ սիրապետ Սեր-Պետրոսյանը փակում-գրիկում՝ է թալմնագական ՀՅԴ-ն չի նշանակում, որ ազատվել եք պատասխանապետությունից:

Ուշը եկեք: Կասեյնել չեք կարող բայց եւ մի նպաստեր Յեղասպանության «Ճանաչման» շուրջ ծավալված այս ձեռնածությանը: Մեզ Հայրենիք է պեսք, այլ ոչ թե նոր ցեղասպանությանը տանտող Հերիածնիք:

Որքան էլ Հարգենք ժողովորդական ասացվածքները, այնուամենայնիվ ստիպված ենք փաստել՝ կրկնությունը միշտ չէ, որ մայրն է զիստության: Հակառակ դեպքում ստիպված ենք լինելու գիտությունների ակադեմիաները Համալրել նաև կրկնության արվեստին մնթերի սիրապետող ավարաբական թութանիւրով իսկ գրագությունը ճանաչել իրեւ մարդկային մոփի բարձրագույն թուքքը: Թեեւ ժամանակակից աշխարհում Հիմնականում Հենց այդպես էլ արվում է, ինքնապաշտպանության բնագդի ծխացող ածուխներից եւս մեկ կայծ պոկերով՝ գուշնիք, ինսդրենք, աղերսենք՝ գագարեցրեց պետականաշխարհության մանկապատանեկան զորավարժությունները եւ ոչագիր Հայացք գցեք ձեռնավորուղի աշխարհքաղաքական իրավիճակի վրա:

Հարկաստուներից գանձվող գրամի եւ շատ այլ միջոցներով պաշվող ԱՎՊՎ-ի Համապատասխան ստորագրաժանություն առաջադրանք ստիլք վերջանել ընթերցել վերլուծել եւ գնահատական առաջանական 1991-1993 թթ. (Հետագան ձեզ դուքս) Հետազոտական աշխատանքներին, ուր մանրամասներով անփամ ներկայացված է աշխարհքաղաքական զարգացումների արամաբանությունը, ուր կա եւ Երիթուանն, եւ կոստլիյ անջասումը Սերբիայից, եւ Ռուսաստանի Դաշնության փրազման անփառափելիության Հիմնավորումը, եւ Տաշիկաստանում իսլամականների իշխանության գալը, եւ վերջապես այս թշվառ երկրի գատապարավածության պատճառականակային Հենքը: Դա ձե՛ր աշխատանքն է, մեծարդ պարմանայք, եւ ոչ որ պարտավոր չէ այն կատարել ձեր փոխարեւն: Սարոյան Հայկը կասեր՝ պետություն եք կոչվում, դուզ ու զինանշան ունեք. ի՞նչ եք արեւ... Երեկ մետաղ հիք ծախում, պաօր ել Կոնյակի գործարանը, մեզ ի՞նչ: Ամբապաստարաններ կառուցե՛ք, որ

վալվ, ոչ բարով ձեր Հպատակներն իրենց երեխաներին թաքցնելու տեղ ունենան: Միենային է Համազգային միասնության այս կազմի պարագայում՝ վատթարագոյնից չենք խոսափելու:

Երբ աշխարհով մեկ Հարվածում են միենային պարամետրերին Համապատասխանող էթոսուարաձքային միավորներին՝ կոչը, խոլ կամ ազգակար պես է լինել Հասկանալու Համար, որ Համաձայն քո պարամետրերի դու եւս թիրախ ես: Կրկին եւ կրկին Հորդորում՝ եւզ քաղաքագիտական «վլկոեզ» (լուսածազայածեզրամոտոհյուս)՝ կազմակերպել ազգային անվանության Համար պատասխանառու բոլոր կառույցների վերին եւ միջն օտակների, Հայրենասիրական թեքումնիվ քաղաքական կազմակերպությունների առաջնորդների, Հայրենամալեր սիրուցյան Հեղինակությունների եւ ընդհանրապես բոլոր նրանց Համար, ովքեր վայն արդարանալու են. չենք Հասկանում, ի՞նչ անենք:

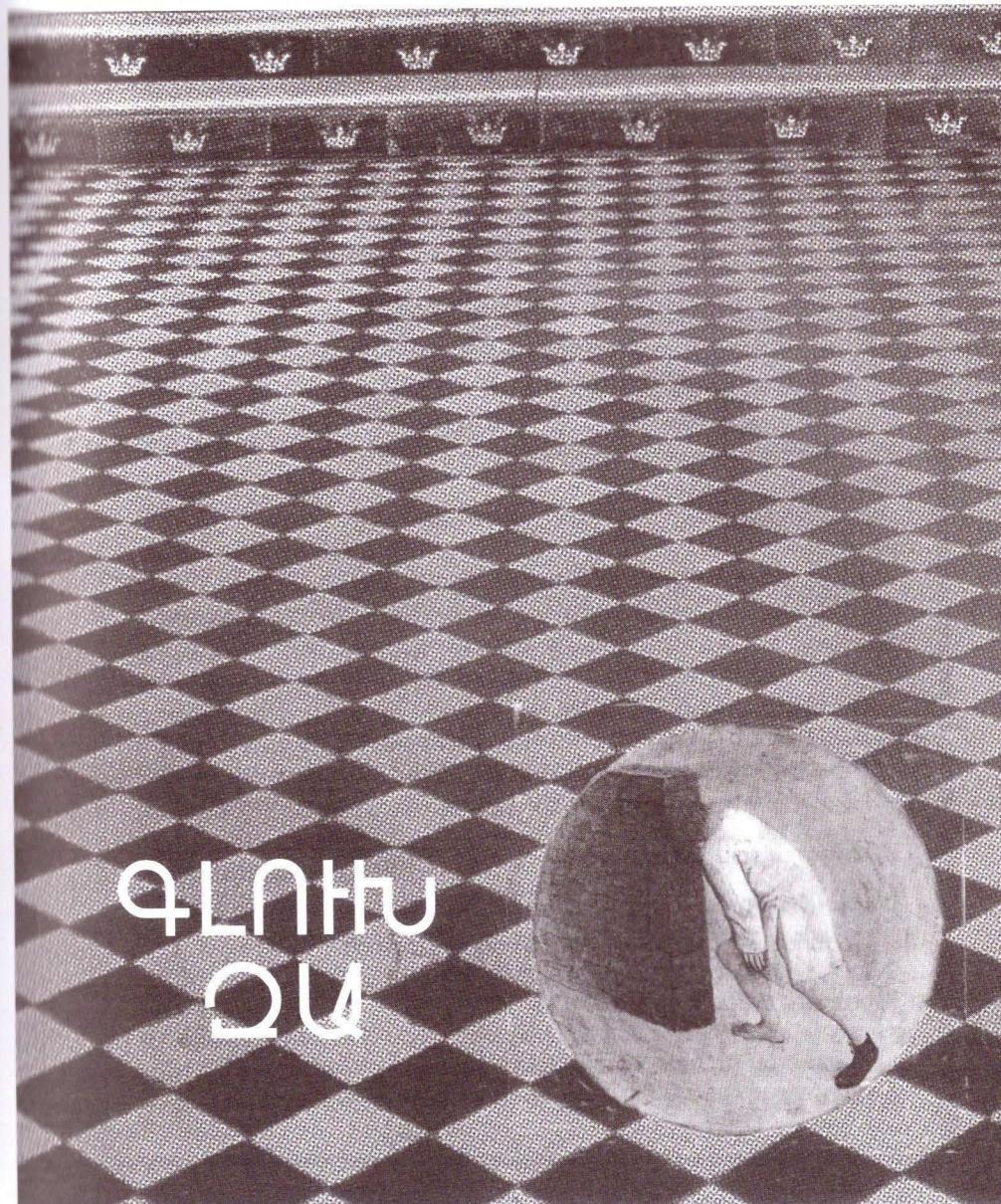
Ճակատագրի Հեգնանկն է սա, թե պիեսների արյան վճարը, որ խաղասեղմանի վրա նետված մանրադրամ՝ Երկիր Նախին ոչ մի իշխանավոր ավելի չփրեց, քան ինքն իրեն կարեր: Օրեցօր ավելի եւ Համոզվում՝ որ պիեսականության մեր կերպը գետոն է. վերենարն անվերասպահորն Հնազմնեց են դրաի Հզորներին, որոնց օգնությամբ նաեւ՝ նեղքեներին անհայտահարելի վախի մեջ են պահում արտաքին աշխարհի նկատմամբ, ինչը բացառում է սեփական կալիքի ու ինքնուրույնության ցանկացած գրաւերում: Իսկ գարերով մշակված գետոյի կոգեքն իսկապես ընդունելի է Համարում՝ նրա անդամների պարբերական զոհաբերությունը՝ Հանուն իշխող կասայի բարձրագույն շահերի, եւ կամ ընդհանրապես, ողջ գետոյի տեղահանությունը, բնականաբար, ի շահ նոյն բարձրագույն շահերի:

Գետոն եւ պետականությունն անհամատելի էն, քանոյի առաջնը պահպանվում է իր բնակիչներին մշտական փորձությունների եւ թարկելու չնորդիվ նրանց Հնազմնության ապահովման Հաշվին, իսկ պետականությունը ծառայում է իր քաղաքացիների անվտանգության ապահովմանը եւ նրանց փորձություններից առավելագույն Հեռու պահելու գործին: Ուստիեւ զարմանալի ոչինչ չկա, որ գետոյի ղեկավարությունն, անկախ կոնկրետ գեմքերից, ազգային անվտանգության Հարցերով չի զբաղվել չի զբաղվում եւ չի զբաղվելու, այլ ազգայնական Հիստերիան տժտացնելով ամրագրելու է ինքնահոս վիճակը, մինչեւ այն ժամանակ, երբ կրկին կարելի կլնի կորսված Հայրենիքի ու Հաղպահների արյան վրա Հանգիստ արդարանալ չենք Հասկանում, ի՞նչ անենք:

08.06.98

* «Ամստերդամի վերացման մասին» բոլենիկան նորաստեղծ կառավարության քաղաքական ծրագրերից մեկը:

ԵՐԲ ԱՐՔԱՆ ՄԵՐԿ Է

ԳԼՈՒ
ԾԱ

Իսկ ով է պաշտպանելու ազգային շահերը	321
Հայաստան, յո՞ւ երթաս կամ ո՞վ է բօնելու չարագործի ձեռքը	324
Ծուռ հայելիների թագավորությունում	332
Արքայական գամբիտ	337
Գորշ կարդինալի հաղթարշավը	343
Նախագահի աշունը	346
Դաշնակցության փուշը ամբողջատիրության կանաչ ճանապարհին	353
Ոլուները նորից խաբեցին կամ ինչու է գործող նախագահը նսեմացնում «Գորշ կարդինալի» ժառայությունները	357
Արքայական ցուգցվանգ	361
ՈՒԲԵՐՍ ՋՈՅԵՐ ՀԱՅԱՐԴԱՆԾ ՀԱՅԱՐԴԱՆԾ այնտիֆիկուս մաքսիմուս կամ սահմանադրական կազմի պաշտպան	373
Մոռանալ Հերոստրատին կամ վարչակազմի անկումը օրվա հրամայական	376

ՀԱՅԱ

- Կանգ առ, հասկացա: Արքան Մերկ է:
- Հետո՞ ինչ: Արքա է, կուզի Մերկ կլինի, կուզի...
- Բա երկի՞րը:
- Ի՞նչ երկի:
- Մեր պապերից ժառանգած այս մի բուռ հողը, ուր ամեն քար ողողված է նախնիների արյամբ: Այս մի բուռն էլ է տալիս...
- Լավ է անում: Երկու հազար տարի իրենից շատ ավելի զորելները տը-
վել են, ինչն էլ է տալիս: Նրանց մեծ տվածները թողած՝ սրա փոքրի
վրա ես աչքդ դրել:
- Իսկ ժողովու՞րոց...
- Երբ մեր ժողովուրոց գիր ու մշակույթ ուներ, ելուապացիները ծառերի
վրա էին ապրում: Մենք ամենահին ժողովուրողն ենք:
- Յնությունը լավ է առարկաների համար, բայց ոչ կենդանի մարմնի:
Ժողովուրողին թարմություն է պետք, շարժում ու զարգացում...
- Շարժումն ու զարգացումը բախտախնդրություն է, մեր ժողովուրոց դա
չի հանդուրժի, Արքան՝ առավել են:
- Բայց ժողովուրոց մի օր կգիտակցի «հայրենիք» հասկացության արժե-
քը եւ պատասխան կպահանջնի:
- Չի հասցնի գիտակցել: Եթե անմիջական հարեւանների հետ հարաբե-
րությունները կարգավորվեն, առատ ապրանք կհոսի, իսկ ամեն մի նոր
ապրանք առանձին հասկացություն է եւ առանձին արժեք ունի: Այդքան
ապրանքի առատության մեջ մի ինչ-որ «հայրենիք» արժեքը ո՞վ պիտի
գիտակցի:
- Ծկա երկիր, չկա եւ ժողովուրոց...
- Աևիմն հոգետնություն է: Աևգերեն իմացող այսքան մարդ կա, գումա-
րած՝ տեղական գիտության թեկնածուները, մի բան կպահեն: Կարեւոր պատերազմ չինի:
- Պատերազմն արդեն գնում է:
- Դա մեր պատերազմ է: Եթե ուզում ես իմասալ, դա օտարի պատե-
րազմն է, որը մեզ համար պարզապես տոհմաբանական գոտին դեր է
կատարում: Մենք հետեւողականորեն ազատվում ենք այն զանգվածից,
որ իսակարելու է մեզ ապրել իբրեւ «սովորական ժողովուրոց»:
Սովորական ժողովորին սովորական երկիր է պետք: Այսօրվա երկիրը
շատ է մեծ, իսկ ներքեւում տգեղ ձեւով երկարաձգված է: Եթե ներքեւից
մի քիչ խուզենք, երկիրը կոկի ու գեղեցիկ կողանա, դրան գումարած՝ մի

սահմանակից հարեւան է պակաս կունենանք, իսկ դա ազգային անվտանգության հերթական կայուն երաշխիքն է:

- Ստացվում է, որ անհանգստանալու պատճառը չկա: Մի քանի մասն խնդիր կլուծենք ու լավ կապրենք...
- Իհարկէ: Անհանգստության միակ պատճառը թերեւ սովորական ժողովորի սովորական զավակ լինել քանակողներն են, որոնց մի մասը կրկնակի դաշտանություն է գործում: Ճակատ չի գնում, որ ազատվենք, այլ քաղաքում ևստած՝ անտեղի գլխացավանք է պատճառում: Դետք է անվանական գորահավաք կազմակերպել եւ ազատվել նրանցից, իսկ թե չզնան, «սովորական մարդկանց» ջոկատներով նախարար ունենք. բող գրադի նրանցով: Բայց չէ, առայժմ չենք կարող: Ժողովորական երկիր ենք, պարտավորություններ ունենք քաղաքակիրք աշխարհի առջեւ:
- Ուրեմն քաղաքակիրք աշխարհի թվին ենք պատկանում:
- Անշուշտ: Եւսոց նրա պահանջներով ու օգտակար խորհուրդներով էլ առաջնորդվում ենք: Կասկածից վեր է, սիրում եւ հարգում են մեզ: Եւ այդ ամենը շնորհիվ նրա, որ Արքան մերկ է: Մեկ ուրիշը լիներ, բոլորին անհանգստացնելու եր ավելորդ «ություններով» թե երկիր ներսում, թե դրսում: Փառք Աստծո, դրանից ազատված ենք:

ԻՄ ՈՎ Է ՊԱՇՏՊԱՆՆԵԼՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԼԵՐԸ

Դժվար է ներկայացնել զբացմունքների այն սպեկտրը, որ վերսագրեց Հանրապետության բնակչությունն իր ժողովրդի հետ նախագահի խիստ անմիջական զրոյցի ընթացքում: Սակայն կասկածից վեր է, որ այն ցավ պատճառեց ունկնդիրների գերակշւոր մեծամասնությանը: Ետևամյանավարական երկու տարիների լնիմացքում՝ կարելի էր եւ Համակերպվել իրական քաղաքական պայքարի հետ ընդհանուր ոչնչ չունեցող «մերագրանքների», «մերկացումների», Հաճախ նաև պարզունակ Հայոց անքների կիրառման պրակտիկայի հետ, բայց երբ շարքային գրչակների մակարդակից այն Համանումը է կուսակցությունների եւ իշխանության բարձրագույն աստիճաններին, սա արդեն վասնգավոր սահմանն է: Եթե Հավասար ընծայելու նման բնույթի Հրապարակումներին եւ Հայութարարություններին, ապա պետք է փաստել որ Հայաստանի նախագահը Համաշխարհային սիոնիզմի գործակալ է, արտպործ նախարարը եւ ակյուռքից եկած այլ Հայրենակալիցները՝ կենտրոնական Հետափառական վարչության պաշտոնյաններ, իսկ ՀՅԴ առաջնորդը ծառայում է ՊԱԿ-ին: Սա նշանակում է, որ Հայկական քաղաքականության բոլոր առաջին գելքերն ընտրվել են Համաշխարհային ազգեցիկ կազմակերպություններում, եւ այդ գեպօրում ալելի քան տարօրինակ է, որ ցայսօր մենք չենք տիրացել ոչ միայն Արցախին, այլև պատմական Հայրենիքի մյուս տարածքներին: Իսկ եթե այս «փաստերը», մեղմ ասած, չափազանցված են, ապա բնական Հարց է ծագում, թե ինչո՞ւ եւ ի՞նչ նպաստակով են դրանք դրվում՝ շրջանառության մեջ: Իսկ պատասխանը տալու ժամանակ հեգնակի կամ Հումարի տեղ արդեն չի մնում:

Տարրական ծշմարտություն է, որ երբ պետությունը կամ՝ Հասարակությունը ճիշճառամ՝ է պարում, կենսական անհրաժեշտություն է ծագում՝ մեղավորներ գանել եւ նրանց վրա բարեկել բոլոր անձանդությունների մեջքը: Երբ Հասարակությունն առաղջ է եւ կենտրոնակ, նա կարողանում է քննադատական մուտքում՝ ցուցաբերել իր նկատմամբ, վերլուծել եւ գանել ճիշճառամ՝ իրական պատճառները եւ խուսափել քալիւթյան նախավճեր որոնելուց: Իրականում, եթե իշխանություններն ու ընտրվածներ սմափ գնահատեն ներկա սպառնալից իրավիճակը, ապա առանց մեծ գժվարության նրանցից յուրաքանչյուրը կդանի մեղքի իր Համապատասխան բաժինը: Բայց, եթե մինչեւ այսօր արտաքին եւ ներքին քաղաքականությունը տասպալած իշխանությունները նոյնիսկ ակնարկ չեն անում իրենց ընտրած կուրսի գործ որոշ սխալականության մասին, իսկ նորաստեղծ պետական ապարատի եւ նախագահական կուսակցության՝ ՀՀ առաջնորդներն այս կամ՝ այն քաղաքական քայլի

ճշմարտացիությունն ապացուցում էն ոչ թե մասնագիտական մռուեցմամբ, այլ արևարձանակրով եւ ամբարտավանությամբ, ապա ի՞նչ ապահանջել ընդգիտությունից, որն, ըստ Էռմանն, կատարվածի Համար անմիջական պատասխանատվություն չի կրում: Ներկա վարչակարգը նախագահի եւ իշխանությունների քաղաքականությունը ներկայացնող եւ պաշտպանող բնական, ժողովրդավարության սկզբունքների շրջանակներում կառույցներ ստեղծելու փոխարեն նախապետությունը տապիս է Հրամայական, ուժային մեծություններին: Իսկ դա Հանգեցրեց այն բանին, որ մեկ ամնվա ընթացքում երկու անգամ կոպիտ ոսնձություն կատարվեց ժողովրդավարության հիմնական մեջերի վրա: Ըստ որում, եթե պաշտպանության նախարարի բոնապետական նկրտումները ներելի են նրան ի պաշտոնե, ապա նախագահի դեպքում՝ որեւէ տրամաբանական բայցարություն գժվար է գտնել: Նախագահական վարչակարգ ունեցող ցանկացած պետության մեջ նախագահը կայունության գրավականն է: Վեկախ նրանից, թե որ կուսակցությունն է բերել նրան Հայոթանակի, նախագահ դառնալուց հետո նա պետք է վեր լինի կուսակցականությունից: Հայաստանի առաջին նախագահը բոլոր Հայրավորություններն ուներ դառնալու ոչ միայն իր ընտրունների, այլև Համայնք Հայության առաջնորդը: Բայց ի սկզբանն անջրաբեռ գնելով իր եւ կուսակցությունների միջև, բազմից շեշտելով իր անքաժմանելիությունը ՀՀՀ-ից, նախորդակեց Համազգային Համախմբվածության Հոյսերը: Քաղաքական Հարցերը լուծելու պատճիչ եղանակները ոչ մի լավ արտցոնքի չեն Հանգեցնի, ընդհակառակն, կրեն դիմումային քաղաքականությունը, կապաւակտեն Հասարակությունը եւ վերջնականապես կրարույցքն առանց այն էլ չափազնց Հուսահատված մարդկանց: Կոնկրետ՝ պարոն Մարտովյանի դեպքում, որքանո՞վ էր արդարացված ժողովրդյունից թելադրված կամային գործելակերպը: Ընդունեալ, որ նա ՊԱԿ-ի գեներալ է: Մի թե դա Հանում է պասասիանատվությունը նախագահի եւ իշխանությունների վրայից՝ ստեղծված իրավիճակի Համար: Ոչ թե Մարտովյանը, այլ նախագահն ու իշխանություններն են մշակում եւ իրագործում Հանրապետության ներքին եւ արտաքին քաղաքականությունը, եւ ոչ թե Աթենքում, այլ Երեւանում էր անդեմ՝ արտաքին քաղաքականության «Հաջողություններ»:

Ինդիրն այլ է, երբ այս բեմագրությունը ներդաշնակում է ընդհանուր քաղաքականության հետ եւ կոնկրետ նպատակներ է հետապնդում: Արդեն մի քանի ամիս է, ինչ բամբասանիք ձեւով լուրեր են տարածվում: Թե ՀՅԴ ներսում տեղի են ունենում ուժորության խմբումներ, որոնք կաշկանդում է Աթենքի բյուրոն՝ Մարտովյանի գլխա-

վորությամբ: Եթե վերջին Հայտարարությունը՝ նպատակ ուներ խթանելու իրադարձությունները ՀՅԴ ներսում՝ հօգուտ ուր ուժերի դա այլ ինտիկի է: Հավանաբար, Հայաստանում Հոյս ունեն, որ ՀՅԴ վերնախավում՝ ուր տեղաշարժերն արմատական փոփոխություններ կրերեն կուսակցության դիրքորոշման մեջ: Բայց այս դեպքում՝ Հարց է ծագում: ողբանո՞վ է արդարացված Հայաստանի թիվ մեկ քաղաքական գեմքի միջամնությունը ՀՅԴ ներկուակյական գործերին: Սա նախագահ է, որ կարող է մեծապես խարիսխ կուսակցությունների եւ ընդհանուր պետականի ոչ միայն այսօրվա, այլև Հաջորդ նախագահների համար համարված է: Խաչեկցե, առաջիկայում՝ շատ բան կպարզվի Հայաստանի նախագահի հեռուստատեսային ելույթի առնչությամբ, բայց այսօր ակնշայտ է, որ այն ոչ մի կերպ չնպասաց մեր ազգային անվտանգության ապահովմանը եւ բազմաբնույթի համբաւությունը: Իսկ շարքային քաղաքացին, անկենդորեն ասած, սպասում է այդ խնդիրների հրատապ պատասխաններին եւ ոչ թե սենսացիոն բնույթի «մերկայնուղ» Հայտարարություններին:

Եթե խոպը սպառիչ չի լինի, եթե չանդրագաւունանք նաեւ ընդդիմության մեջի բաժնին: Թեեւ ազգությամբ հրեա կանանց կորմից մասնական դավադրության «Հանճարեղ» մնաքերը չեն շշափել ընդդիմագիր մանուրում եւ մուռ են «Հպուսա» խիստ անկախ թերթի որոշ Հոգվածագիրների մենաշտրճը, այսուամենայնիվ նախագահի ելույթի Հաջորդ օրն ակ «Երկիր» օրամերիթը չփոխացալ այդ գայթակղությանը: Այսօր ընդդիմությունը միաձայն քննադատում է նախագահին եւ կառավարությանը բազմաթիվ քաղաքական սխաների Համար: Բայց, խիֆիայլոց, իշխանություններ բառի տակ Հասկացվում է նաեւ Գերագույն խորհուրդը, ուր ներկայացված են բոլոր կուսակցությունները: Եւ եթե խոսում ենք իշխանությունների թերացումների մասին, նկատի է առնվազն այդ ներկայացուցական մարմնը: Խաչո՛ ընդդիմությունը չկարողացավ անհրաժեշտ գիմագրություն կազմակերպել իրականացվող քաղաքականությանը, իսկ շատ Հաճախ Հունկայու ծափականությունը պարուղացաւ է, ընդդիմությունը վերջապես չի ենց իր խորհրդարանական կարուղությունների մասին: Սակայն նորաստեղծ «Ազգային գաշնչպը» քիչ Հոյսեր է ներշնչում թեկուզեւ այն պատճառով որ զորկ է Համակարգված քաղաքական ծափակից, թափահարում է ՀՀ անհապաղ ճանաչընան դիտքը, բայց ոչ մի Ժիմանկությունը չի ներկայացնուած: Թե ի՞նչ ենք անելու դրանից Հոյսը: Հիմքեր չկան կարծելու, որ միջազգային ասպարեզում՝ ընդդիմության կարուղությունները ինչ-որ բանով գերազանցում են կառավարությանը: Նշանակում է, շեշով նորից

դրվում է Աղբյուրեջանի, Ռուսաստանի, իսկ վաղը գուցեեւ միջազգային ուժերի գեց կովելու փրա: Ան, որ ընդդիմությունը փորձում է Համոզել ժողովրդին, թե պարբերական ուժային դիմակայությամբ կարելի է ազգային ինսդիրներ լուծել պարզապես վտանգավոր ինքնախաբեռթյուն է: Մենք արդեն բազմից նշել ենք, որ նման տարբերակը նոյնդան անհեռանկարյան է, որքան եւ նախագահի կողմից իրականացվող ԼՂՀ Հարցի լուծումը: Եթե մենք քննադատում ենք՝ նախագահին եւ կառավարությանը Հաստակ եւ Համակարգված քաղաքական ծրագրի բացակայության եւ ազգային անվտանգությունն ապահովող ուսակ կառույցներ չտակեցնու Համար, ապա նոյն Հարցադրումները պեսք է անել նաև ընդդիմությանը, եւ Հատկապես՝ ՀՅԴ-ին, ՀՌԱՎ-ին եւ ԱԺՄ-ին: Կուսակցություններից յուրաքանչյուրը նոյնդան պատասխանատվություն է կրում այս պայքարի Համար, որքան եւ ներկա վարչակարգը: Եթե վարչակարգը չի կարողանում անշրաժեցն միջցառումներն իրականացնել ապա ինչո՞ւ դա չի անում ընդդիմությունը, որն իր կարողություններով չի վիճում Հայաստանի կառավարությանը:

Հանրապետության եւ տարասպյուռ Հայ ժողովրդի վրա կուտակվել են ազգային անվտանգության սպառնալիքի մույլ ամփերը, եւ ժողովրդու սպասումը է կոնկրետ ու արդյունավետ գործողությունների: Երբաղաբական «Հայթական պայքարն» այսօր անթույլատրելի շապություն է եւ մեր Հիմնարար ինդիրների Հանգուցալուծնանը չի նպաստելու:

07.07.92

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՅՈՒ ԵՐԹԱՎ ԿԱՄ ՈՎ Է ԲՈՆԵԼՈՒ ԶԱՐԱԳՈՐԾԻ ԶԵԽ-ՔԸ

Տարին մտնեսում է ավարտին, թեև անկենծորեն ասած որեւէ ավարտված գործի զբացողություն չկա, ինչպես որ չկա նորի ձեւավրման նախանշանը: Կա միայն Համաստարած անկառավարելի անկման երեսովից, որի վերջը չի երեսում:

Հայաստանի Հանրապետության նախագահի քաղաքական Հարցերի գծով գլխավոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտյանը բազմից արտահայտել է այն կարծիքը, թե Հասրավոր չէ Հաջողված կամ տապալված Համարել վարչակարգի ներքին եւ արտաքին քաղաքական արտադրությունը քանի չկան չափանիշներ, Համաձայն որոնց կարելի կիններ անշրաժեցն գնաւառականներ տաք: Միայն առաջին Հայացքից անտրամասնական թվայուղ այս տեսակեսն իր Հիմքում Երկաթյա տրամա-

բանություն ունի: Իսկապես, չձեւավորված Հասարակություններում, ուր բացակայում են պետականության ավանդականության հիմքի վրա ժամանակի ընթացքում ձեւավրված քաղաքական, Հասարակական կամ այլ գործունեության գնաւառամբն չափանիշները, խուսանավելու լայն տարածք կա, եւ դժվար է միանշանակորեն դրական կամ՝ բացասական գնաւառական տալ այս կամ՝ այն քաղաքական իրադարձության ու երեւոյթին: Տվյալ իրավիճակում առաջնորդող ուղեցույց կարող է վիճել բարոյականությունը, սակայն անկախ պետականության կառուցման երկային ընթացքում բարոյականությունն իբրեւ կատերուիա գուրա է միմիւլ Հասարակական կյանքի բոլոր որուն միավանդ կամ՝ բարոյական բնույթի որեւէ փաստարկով անսպամ ամենամնար շինումիկին ապացուցել որ նա միալ է աշխատում, կամ՝ ընդհանրապես չի աշխատում: «Պատերազմ», «ըրջափակում», «օրյեկտիվ պատճաններ եւ գժվարություններ» եւ Համանամն այլ արտավայրությունները շատ ավելի հզր արդարացուցիչներ են բոլորի Համար՝ ԲՀԸ պեաից մինչեւ նախագահը, քան անձամբ՝ Հուսմի պապի կողմից ստորագրված ինդուկտիսցիան՝ միջնադարյան ոճրագործի Համար:

Ինչեւէ, փորձենք ես մեկ անգամ կասարել այն անշնորհակալ գործը, որ կոչվում է «ընդդիմանախտել», թեեւ դրա Համար լուրջ նյութ է պեսք, իսկ մենք անընդհատ գործ ունենք պարզունակ շառլատանության Հետ:

Հայաստանական ընտրություններում իր տարած Հայթանակի երդման առաջին տարեգարձի օրը, Երկարաւել ընդմիջումից Հետո, Հայաստանի Հանրապետության առաջին նախագահը մեծանուագար մի երկու խոսք ասաց «իր» ժողովրդին: Կարծում ենք, որ այսօրվա գյուղիմախտունների» ամենադժվար գործը ՀՀ նախագահի եւ այլ պաշտոնական անձանց ելույթներում որեւէ կոնկրետություն գտնեն է եւ դրանց անդրագառնալը, քանի նրանք այնքան վարպետորեն են կրկնում վերակառուցման մեծ ճարտարապետ Միխայիլ Գորբաչովի Երկարաւել երլոյթերում ոչինչ չկնկրետացնելու եւ ըստ էռվյան ոչինչ շատելու տակտիկան, որ անպրությունից ձեռքբեր վայր ես իջենում: Ընդ որում, այն ժամանք, որ նախագահի երկյթ-պատասխաններն ակնկալվությնարկումների չարժանացն եւ, ընդհակառակն, մասնան ու Հասարակական միավը մեծ ուժերությամբ տրվեցին պարոն ԲԵյանի չափանաց կոնկրետ գործողությունն են այն բանի, որ ոչ ոք այլեւ Հույս չի տածում՝ ուացինսալ կորիգ գունել նախագահի խորի մեջ, ուստի դրա վրա ժամանակ չի ծախսում:

իգոր: Վագամ ոչինչ չասող խոպի մեջ միշտ կարելի է Հետաքրիդի բան գտնել: Եւ ի վերջո, երբեւէ պեսք է Հաստակեցվի, թե ինչ է կաստարիւմ՝ եւ ինչպես կարող են միեւնույն ճշմարտության կամ՝ օրյեկտիվ իրականության վերաբերյալ այսպես ծայրահել գնահատականներ լինել: Երկուակից մեկը՝ կամ՝ որոշ գործակներ, ընդունակության մոլոցից կորացած, սեւացնում՝ են այդքան բնական ու Հաջող քաղաքական գարգարումները Հանրապետությունում՝ եւ նրանից գորոր, կամ... Եւ քանի որ Հանրապետությունում՝ խկացես լավի ու վասի Հաստակեցված շափանիշներ չկան, ապա մենք կփորձենք Հավասարակշռել եղած Հանդումները տեսանկյուններից բխող տրամաբանությունից:

Ականք նախագահի ելույթից: «Որդեքներ, որ մենք ունենք» բաժնում՝ թիվ մեկ արժեքը՝ «Երկայացված է սոցիալ-քաղաքական կայունությունը: Միանալից ասենք, որ նախագահի տեսանկյունից դա խկացես արժեք է, նախ եւ առաջ, իշարեկ, անձամբ իր եւ իր վարչակարգի Համար: Խակ մեր տեսանկյունը պարզելու Համար Հարց տանք. խակ ինչո՞ւ պեսք է անկայունություն լինի Հայաստանում: Հայաստանը, փառք Աստծո, զերծ է ազգային խնդրի պայմուցիկից, խակ առանձին ոչ մեծաքանակ ազգային փոքրամանությունների ներկայությունը ոչ մի կերպ սոցիալ-քաղաքական անկայունության սպառնալիք Համարել չի կարելի, եթե իշարեկ, ինքներս այն չառեղծենք: Եթե ազգամիջան խնդրը բացակայում է, ապա ի՞նչը պեսք է ապակայունացներ Հանրապետությունը: Պատասխանը մենքն է՝ ներքաղաքական պայքարն իշխանության Համար: Սակայն, ինչպես նշում է ինքը՝ «նախագահը, ժողովուրդն ու ընդդիմությունը խուեմ գտնվեցին: Խակացես, մեծ խուեմ նվազուն է, երբ ընդդիմությունը չկրկնեց ՀՀ-ի օրինակը եւ երկիրը տնտեսագեն քանուելու, Համաժողովրդական Հիստերիա բորբոքելու, ազգային անվտանգությունն ու Հավաքասվոր մարդկանց կյանքը վսանգելու միջոցներով իշխանության Համար պայքար չծավալեց: Այսինքն, մեժմեց ինքնանպատակ արհեստական փրուվնն անհապարհով իշխանության Համաներու տարբերակը: Բայց խելամի՛տ է արդյուք, երբ ժողովուրդն ու ընդդիմությունը խուսափում են նաեւ իշխանության փոփոխության բնական եւ Հաստացած պահանջից: Ոչ սա արդեն ոչ թե խուեմության, այլ ժողովության կամ՝ կամազըլության արտահայտություն է:

Նախագահն իր երոյթում՝ շխոսեց իր եւ իր վարչակարգի անհրաժշտու, արդյունավետ աշխատանքի չորհիվ ձեռք բերված քաղաքացիական Համաձայնության վրա Հիմնված կայունության մասին, այլ միայն ժողովուրդի եւ ընդդիմության խուեմության: Այսինքն, նախագահի խուսափուրով ասած կայունությունը Հայաստանում Հիմնվում է ժողովուրդի «վասի ծայրահեղ զգացողության» եւ ընդդիմության վասվածության վրա: Եւ սե-

վական ժողովուրդի վասի վրա առայժմ՝ պահպանվող կայունությունը՝ նախագահը Համարում է արժեք: Խակ որպեսզի ժողովուրդն ավելի վասի և լուսականության ավելի գլուխած պահի իրեն, նախագահը բերում է Վարդեջանի օրինակը, որ քաղաքական անկայունության պատճառով կորցրեց իշոջալուն, Մափելյան, Չուշին եւ Լաշինը: Այսինքն, եթե որեւէ մեկը կամածի տակ դնի նախագահի եւ նրա վարչակարգի իշխանությունը, ապա այն պահպանելու պայքարում ոչ ոք տարածքների կրուսափ առջեւ կանգ չի առնի: Միայն թե՝ նախագահը մոռացավ նշել որ Գետաշնորհը, Մարտոնաշնորհը, Չաշումյանը, Մարտակերան ու Արծվաշնորհը մենք կորցրել ենք նրա իշխանության օրոք, առանց նեղվին ապակայունացման պայուղի: Ուստի Հայաստանի պարագայում, երբ առատորեն տարածքներ են Հանձնվում նաեւ առանց ապակայունացման գործնի, սպառնալիքները պեսք է որ անխմաստ լինեն:

Երկորորդ կարեւրագայն արժեքը՝ նախագահը Համարում է «իրավիճակի կառավարելությունը, որն անշուշտ կապված է կայունության գործոնի հետ»: Դժվար է շամանայնել նախագահի հետ, եթե իրավիճակի կառավարելության տակ Համարենակ, որ ոչ ոք չի խանգարում վարչակարգին ինքնակառավարմբել: Եթե պեսական Համակարգում լուգարիված բոլոր օրգանների կառավարումը ներփակված է իրենց խակ ներսում, երբ առօրյա կյանքում ոչ միայն կառավարման, այլեւ պետական միջամտության նշույն խիկ չկա, եթե, ասենք, արանսպորտի կամ՝ առեւտրի վերակարգությունը մաֆիոզ կառուցների կողմից «իրավիճակի կառավարելության» առանցքն է կազմում: ապա ընդդիմախոսական թյուրիմացություններից խուսափելու Համար նախագահը պեսք է Համարենակ գա իր երլոյթում:

Ինչ խոսք, անբարյական կյանի շամանայնել Հայաստանի կառավարության աշխատանքներին՝ նախագահի տված գնահատականին, քանզի ժողովուրդի գվինն բերած բոլոր փորձանքներից Հետո այն շարունակում է մնալ իր տեղում, ուրեմն խկացես լավ է աշխատու: Ժողովուրդական ազատություններն, ինչ խոսք, Հայկական Հեղափոխության իրականացումից մնացած միակ արժեքն է, որ չնայած ունաճրության բոլոր փորձերին՝ առայժմ՝ պահպանվում է, քանի ուն ժողովուրդական զանգվածների կրավորականության պայմաններում ժողովուրդական ազատություններն անմիջական սպառնավիք չեն՝ ներկայացրել վարչակարգի իշխանությանը: Նրանց պահպանն սկսումն իշխանությունների Հավասարամությունն իրական գնահատական կասանա այն ժամանակ, երբ կաստունանա ժողովուրդական շարժման վերեբը: Համենայնգետս, Չաշումյանի եւ Մարտոնաշնորհի անկման ժամանակ այդ ապառությունների ունահարման սպառնավիքն ակնհայտ էր: Եւ Հե-

սոտ, ժողովրդավայրությունը թեշաբառում է տեղեկասիլվոթյան ապատ Հոգք, այդ ժմխտմ՝ նաեւ՝ վարչակարգի գործունեության վերաբերյալ՝ իրականում, Հայաստանի արտաքին քաղաքականության առանձին, բայց մեր ժողովրդի համար բախտորոշ քայլերի մասին հասարակությունը տեղեկանում է օսար աղբյուրների շնորհվ իսկ Համախ նաեւ ապատեղեկացվում է «Ճեղքերություն» ինքնագուազգուվ որ Հետո, մեզմ՝ ասած, սուս է դուքս գալիս: **Ժողովրդավայրական ազատությունների Համար պայքարը գեռ առջևում է, եւ այն աճելու է վարչակարգի իշխանության ճնշաժամակի խորագմանն ու ժողովրդի գժուածության աճին զուգածեու:**

Եւ վերջապես, Հայրավոր չէ անողագործման մասնել նախագահի եւ նրա վարչակարգի ծեծված Հայդամակին՝ արտաքին քաղաքականության որբառում՝ «Ճեղքերումների ու նվաճումների» Հայդարշավը, որի միջնորդ երկու տարի շարունակ թող է փշտում Հասարակ ժողովուի ազգերին՝ չարաշաւելով վերջինիս անստեղյակությունը քաղաքական խոհանոցին: Ամենքը որտեղից իմանա միամիտ ժողովուիցը, որ Հայաստանի անտամակցումը նախագահի կողմից թվարկված բոլոր միջազգային կազմակերպություններին ու բանկերին նախապես կանխորոշված էր արեւանյան տերությունների կողմից, ԽԱՀՀ փլուզումից անմիջապես Հետո: Վրեմտափի որոշմամբ էր, որ Հայաստանը նախկին խորհրդային մյուս Հանրապետությունների հետ ընդգրկվեց արեւանյան կառույցներում եւ գիտարկվում է իրեւ Եպրապյի բաղկացցոցից մաս: Մնում է միայն Եվֆարել, թե այդ ինչ առանձնահատուկ անքնական քայլեր պետք է աներ Հայաստանը, որպեսզի դուքս մնար այդ կառույցներից: Հավանաբար, նախագահի նշած «Ճեղքերումը» պեսք է Համարել այն, որ իր վարչակարգը գրնե չտապալեց կանխորոշված ծրագրերը: Եթե Հաշվի առնենք, որ բոլոր այն Հարցերում (այդ թվում՝ նաև արտաքին քաղաքականության), որ Հայաստանին ազատ ընտրության հասրագրություն էր տրված, վարչակարգը տապալվեց, ապա վերը նշվածն իսկապես Ճեղքերում պեսք է Համարել: Նախագահն, ինչ խուզ, գերադասում է լույթյան մասնել ԵԱՀԽ շրջանակներում Լեռնային Հարաբաղի Հիմնաւարցի Հայանապատ տեսակետի մերժման եւ միջազգային իրավունքի նորմերի Համապատասխան՝ Հայաստանի գեմը կիրառվող գործողությունների դաստավարումն անտեսման մասին: Հայաստանի Համարապետության նախագահը լույթյան է մասնում Ռուսաստանի կողմից թուրքիային զենքի տարատեսակների, այդ թվում՝ նաեւ՝ ծանր գրահատեինիկայի մատակարարման–վաճառքի փաստերը, թեեւ առավել քան որեւէ մեկը գիտի, որ վաճառված զենքը լցուրորեն Հայունալում է Պարթեզնում: Նա լույթյան է մասնում այն, որ փաստորեն առանց առաջարկության հայաստանի գեմը կիրառվում են արևա-

տեսական խառապույն պատժամիջնութեր, որ աշխարհի վառելվթի պաշտոների մոտ գտնվող երկրորդ տառապում՝ գրանց պակասից, որ Հանրապետությունում տնտեսական եւ տոյիաբական արեւոր ոչ թե օբյեկտիվ գժվարությունների Հետեւանքը է, այլ քարագական ամյության:

Այս թվարկումները կարելի է անվերջ շարտանակել եւ բացահայտել որ իշխանությունների կողմից Հասարակությանը՝ ներկայացվող «արդարացոցից Հանգանակների» գերակշռող մասը Հսարածին է եւ Հետեանք է լրկ մի բանի արտաքին քաղաքականության ձախորմն։ 20-րդ դարում բոլոր նորման երկրների արտաքին քաղաքականությունն ազգային անվտանգության ապահովման առաջնահերթ խնդրից բացի ուղղված է Կորա մնատեսական շահերի պաշտպանությանը։ Վեհել ճիշտ կլինի ասել որ մեր ժամանակներում՝ ազգային անվտանգության ապահովման աստիճանն ուղղակիորեն կախված է մնատեսական խնդրից և կարգավորման աստիճանից։ Նրանմասին Հայաստանի Համար ընարության Հսարապորտությունները խիստ սահմանափակ են։ Կամ ակտիվ նախաձեռնությական քաղաքականությամբ՝ Հայաստանը լիարժեք քաղաքական գործոն էր քառում՝ շրջանում՝ ապահովելով ա) միջազգային կազմակերպությունների, արեւանցան եւ շրջանային տերությունների վերաբերողությամբ՝ Հաղորդակցության ուղիների անխափան աշխատանքը, իսկ Խախտումների գեաքում՝ միջազգային իրավունքի Համապատասխան նորմերի Համաձայն, պատժամիջոցների կիրառմանը եւ ուժային միջամտությանը, բ) Գինամասական կապիտալի եւ առաջատար տեխնոլոգիաների մուտքը Հայաստան՝ գարձենելով երկիրը տարածաշրջանային քաղաքական եւ մնատեսական խամերուկ, ժամանակակից պահանջներին Համապատասխան անտեսության, բանակի, պետական ինստիտուտների եւ մշակութային Համակարգի կառուցմամբ, որնք անհնարի է ձեւավորել առանց խոչըն Գինամասական ներդրումների, գ) Հայ ժողովրդի տարածայցու Հաստվածների մնատեսական եւ քաղաքական կենսորնացված կառավարումը՝ առաջնայնությունը տարվի պետականության աջակցությանը ավյուղքին, նրանում՝ ձեւավորված ավանդական կառույցների ամրապնդմանը, նոր Համազգային կառույցների միջոցով ավանդական կառույցներից գործ գործադրության Հայկական Հաստվածների մասնակցության Հնարավորությանը պետականության եւ ազգային գործընթացներին, Հատկապես անհետանկարային եւ վտանգված տարածքներից Հայաստան եւ ԼՂՀ ավյուղագրահայերի ներդրությամբ։

Ալաջին երկուսը նախադիմյաններ կատեղծին ստրատեգիական Հարցերում՝ շրջանային քարտպահական զարգացումներից Հայաստանի կախվածության առավելագույն բացառմանն Համար, իսկ երրորդը

Հայկական պետականության Հիմնարարության, իր պատմական Հայրենիքում ասլիքը, այն զարգացնելու եւ պաշտպանելու՝ Հայ ժողովրդի կամքի ամենալարությ արտահայտությունը պետք է լիներ: Ետևդափոխական վարչակարգն անհրաժեշտից առավել ժամանակ ուներ նշված քաղաքական ուղին որդեգրելու Համար, մանավանդ որ շրջանային եւ միջազգային քաղաքական զարգացումներն այն փուլում՝ լիովին նպաստում՝ ինչն գրան, ինչի մասին բազմից գրվել էր: Նախաձեռնողական, ինքնուրոյն, Արեւմուտքի եւ Արեւելի միջև Հավասարակշուրած եւ խոստումնայից քաղաքականությունից Հրաժարումը փասակցական քայլ էր, եւ իրականացվեց իշխանության դեկին սնօրինող կրնկրեա քաղաքական գործիչների եւ ուժերի կովմից: Բոլորովին վերջերա Հրանտ Բագրատյանը կրկին Հաստատեց վարչակարգի Հավասարմությունն ամերիկան քաղաքական առանցքին, որի ճակատագրապաշտական պահպանն Համար վարչակարգը ոչնչի առջեն կանգ չի առնում: Թէեւ ակնայտ է, որ արեւմուտքեա Համար, Հակառակ դեպքում վերջին գեթ միջոցառումներ կձեւնարկեր Հայաստանի սնանեական, սոցիալական եւ Հասարակական առեսոր կանխելու եւ դրանով իսկ վարչակարգը փրկելու Համար: Սակայն ոչ միայն ոչնչ չի արփում, այլև պարզապես ինքնառջնային ազատ Հասարավորություն է ընձեռնված դրանից բխող բոլոր Հետեւանկներով Համութեա:

Հայաստանի պետական ինքնիշխանությունն ու ազգային անվտանգությունը Հետեւականորեն ոչնչացվում են՝ Հանրապետության տնտեսության նպատակային փրուզման եւ քաղաքական ինքնանկուսացման ճանապարհով: Հայ ժողովրդի ապագայի վրա կախված բազմագրյան թուրքական սպառնալիքն իր ուրոյն Հանդուցալուծումն է գոնում ի գեն Հայ ժողովրդի անվերտապաշ անձնաստրության: Մեր պատմության եւ պատմական ճակատագրի վերահիմնաստավորման՝ նոր եւ իրատեսական կոչվող քաղաքականության ողջ էությունն ընդգրկվում է այս պարզ բանաձեւի մեջ: Այս թե ինչու մերժվեցին երկրի զարգացման բոլոր այլնարանքային ճանապարհները, բացաւեցին բազմակողմանի փրուզումը կանխելու ակնհայտ Հասարավորությունները: «Հայկական Հարցի» մեկնաբարձր Համագույցալուծման, ցանկացած վաղ գոյատեսման Հասարավորությունն ձեռք բերելու վարչակարգի գաղափարական տեսությունը Հիմնված է անվերտապաշ անձնաստրության սկզբունքի վրա: Եւ այս տեսանկունից վարչակարգի եւ ներքին, եւ արտաքին քաղաքականությունն իսկապես Հաջողված պետք է Համարել: Ժողովրդին Հետեւականությունն էաստիարակում են, որ գոյատեսման այլնարանք չկա, քան փրկության միակ ուղին՝ թուրքիան, որը եւ Հայ եւ Եղեկորա-

Կամությունն, Հաղորդակցության ուղի եւ այլն: Մարտկային գեմքն ու արժմանապատվությունը պահպանած ժողովուրությ երբեք չէր Համաձայնի գոյատեսման նման նախապայմանին, իսկ նվաստացված, Հոգեստես եւ բարոյապես ծմկի բերված զանգվածին կարելի է թերագրել ցանկացած նախապայմանն:

Եւ վերջապես, անմիջական Հարեւանների Հետ Հարաբերություններում՝ պղպալի տեղաշարժերի մասին: Այսօր միայն մեծ կարստախատով կարելի է լիշել մեր պետական անկախության վերականգնմանն առաջն փուլում թուրքիայի խիստ Հավասարակշուրած, չեղոք եւ մժափ քաղաքականության, վրաստանի Հետ իսկապես բարիդրացիական Հարաբերությունների, իրանի Հետ արդյունավետ Համագործակցության Հաստատումից սպասվող շահաբաժնների մասին: Վւանձնահաստուկ չար Հանձնար ու նպատակային գործողություններ են պետք, որպեսզի մեկ տարվա ընթացքում ամեն ինչ գիլիսայր շուռ գար. թուրքիան խոստումնայից մնանեական գործընկերություն վերածվեր ողբանությունը բաժանող միջազգային սասպարեզում ակնհայտ Հականայիկական գիլքությունը դրական է և Հայաստանին իր կամքը թելագրող երկրի, որպեսզի Վրաստանը գժոխի գամասար իր տարածքը մնանող Հայաստանիների Համար, որպեսզի իրանը, Հայ ժողովրդի Հանդեպ ավանդական Հակվածությամբ Հանդերձ, Հանդուրժեր մեր վատելվային ու Էսերգետիկ սովոր ու սնանեական այլեսը եւ երկարաւետ ու ասպարյուն փորձերից Հետո Հայաստանի ընդհանուր շիման եպիեր գանհելու ուղղությամբ ԼՂՀ Հիմնահարցայում լիովին Հակվեր գեափի Վերբեջանը: Տեղաշարժերն իսկապես սպասվորիչ են:

Նախագալը Հեռուստագրույցում Հավաստեց իր Հավասարմությունը որդեգրած քաղաքական ուղղուն, ուստի Հայաստանը կանյինի պատմական եւ քաղաքական անձնաստրության սահմանագիծը: Նա Հայ ժողովրդի Համար նոր իրատեսական ապագա է կերտում եւ նախրնարած ուղղուց հրաժարվելու ոչ մի մնագրություն չունի: Նա նախանձելի Հետեւականությամբ այնպես է քայլայում ու քանդում երկիրը, ձախողում արտաքին Հարաբերությունները եւ մանաստեղով կազմակերպում ախյուռքը, որ անվամբ իշխանության Հարաբերությունից Հետո ել գրանց Հետեւանքների Հաղթահարումը կարող է անհարին լինել: Նախագալը գորբաշուրան վերակառուցման Հոսանքի արժանավոր ու տաղանդավոր ներկայացուցիչն է, ուստի իր արածները Հաջործներին շնկելու Հոյս չեն թողնելու:

ԾՈՒՌ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Վերհշելով «նորը լավ մոռացված հինն է» ասացվածք՝ Համաձայննք, որ այս ճշմարտությունը ոչ միայն առայսօր չի Հեղվել, այլ ընդհակառակին, բնագիտության, պատմագիտության, հնագիտության եւ այլ գիտությունների զարգացմանը զուգահեռ Հավաստիության նոր փաստարկներ է ձեռք բերում: «Այս-մարդկանց» իշխանությունը որեւէ երկրում եւս նորություն չէ, թեեւ «yes-man»* եղբը նոր ժամանակներում գործածության մեջ է մտել նախ ԱՄՆ-ում, իսկ Հետո նաև այլ երկրներում:

Սկզբունքորեն, ԱՄՆ 36-րդ նախագահին անշրաժեցած չեղալ «Հեծանիվ Հայունագործելը՝ պատմության մեջ անմահանալու եւ «այո-մարդ» եղոր առաջացմանը նպաստելու Համար: Պարզապես, Անգլիա Զոնսանը բոլոր ժամանակների Հազարավոր այլ դեկալարների նման սեփական որոշումների քննարկումներ, առավել եւս քննադատություններ չեր միրում: Ուստի, երբ XX դարի մեծագոյն ոճրագործություններից մեկին նախագահ Զոն Քենսելու սպանությունից Հետո նա դարձավ ԱՄՆ նախագահը, կարծ ժամանակամիջոցում՝ ձերբազասովեց ինքնուրույն կարծիք ունեցող բոլոր ծառայողներից եւ իրեն շրջապատեց մարդկանցով, որոնք ոչ այնքան զբաղված էին երկրի կառավարման հարցերով, որքան նոր նախագահի քաղաքականության արդարացման Համար անշրաժեցած Հիմնավորումներ որոնելով եւ գաղափարներ «ժմիելով»: Աշա այդ մարդիկ էին, որ ամերիկացիների կողմից որակվեցին իրեւ «ցեսմեններ»: Թէ ինչի Հասցրեց Անգլիա Զոնսանի բնավորության այդ փոքրիկ թերությունը եւ «այո-մարդկանց» կոյց ու մղեւանդ ծառայությունը՝ Հայսնի է բոլորին երկրորդ աշխարհամարտից Հետո թերեւս ամենասիմաստ եւ եռթյամբ Հանցագործ, Հազարավոր մարդկանց կյանք խլած պատերազմը Վիետնամում եւ գրանից բիսած բարդացածութեանական, քաղաքական եւ մնանական խոր ճգնաժամը բուն ԱՄՆ-ում: Այդ խելածեղ եւ տանուլ տված պատերազմն ու նրա ուղղությամբ տարգող «այո-մարդկանց» յնորացին քաղաքականությունն էր, որ անանաւացրեց Զոնսանի անունը սերունդների Համար:

ԱՄՆ նաև զոր պետությունն իր կենսունակ բնակչությամբ կարողացավ դիմակայել ջոնանյան եպուեային, թեեւ նրա արձագանքները Հասարակական եւ քաղաքական կյանքի բոլոր ոլրաներում զգացնել էին տափս ընթառապ մինչեւ վերջերս: Անցյալի գիրին անցած այս պատմության մեջ մեր օրերի Համար առավելապես կարեւորվում է «ցեսմենությունը» իրեւ երեւոյժ: ԱՄՆ պատմության մեջ իր նախագեալը չու-

* Բառացի՝ այո-մարդ, որի իմաստացին նշանակությունը «անակալեվն» է, վերագասին կամ իշխանալորին ամեն գնոլ ծառայելու եւ նրա կամքը կատարելու պատրաստ անձը:

նեցող՝ Հասարակական գիտակցության ձեւավորման այս խելաժյուրումն ու բացաձայտ խարեւությունը բոլոր մակարդակներում՝ ջննատնյան Ամերիկան նմանեցրեց «Ծուռ Հայելիների թագավորությանը»: Ես մեկ կարեւոր երանգ, վաթուունակամների ԱՄՆ ապացուցեց, որ շահմաննասափակլած եւ փաստորեն ավտորիատ իշխանության կարելի է Համելնասեւ ամենաժողովրդավայր Համարվող երկրում, ինչը Հեղվում է այն ավանդական պատկերացումը, թե միակարծության վրա Հիմնված կործանարար մենաշխանությունը բոկ բացարձակ, արյունուուշ բռնսապեսությունների մենաշնորհն է:

Այսակարծության նկատմամբ պամուպիական անհանգուրժություն ցուցաբերող եւ սեփական որոշումներն ու գործողությունները կասկածի ենթարկելու անլինունակ դեկավաներն իրականում առավել Հեշտությամբ են դեկավարվում կողմնակի ուժերի եւ առանձին բախասախնդիրների կողմից, որոնք բնազդորեն կամ սերաված նպաստակամնվածությամբ կարողանում են սեփական ծրագրերն ու գաղափարները սերկայանի իրեւ «Հանճարելը» դեկավարի մոտ ինքնուրույնաբար ծնված մնաքեր եւ օգտագործում են նրա իշխանությունը դրանց իրականացման Համար: Հենց ամենաինքնաշավան դեկավաներն են, որ անբաժան են եղել իրենց «ստվերից»՝ մեկ կամ մի քանի օգնական-խորհրդականներից, որոնք էլ իրականում դեկավարել են երկիրը: Զոնսանի մոտ իտ Ռուսաստանից արտագաղթած Հրեական ընտանիքից սերուղ ազգային անլուանգության գծով խորհրդական Ռուսու Ռուսուուն էր (Ռուսուու), որին առանց չափազանցության կարելի է անսվանել ԱՄՆ նախագահի «միաբը, պատիվը, խիղճը»: Պատմությունը գետ իր գնահատականը կտա Ռուսուուի խաղացած գերին, կտա ժամանակ նաև, որ մեզ հաստ կինի այն անմիջական կապը, որ կար 1964 թվին սանձազերծված լայնածագալիք վիետնամական պատերազմի եւ 1967, 1973 թվականների արարա-իրայելաման պատերազմների եւ նրանցում ԱՄՆ գրաված գիրքի միջեւ: Բայց աս արդեն այլ խափի է, իսկ մեզ Համար կարեւորվում է այն իրողությունը, որ անգամ գերաւերաբռնումները, որոնք որոշում են աշխարհի ժողովրդությունների բախտը, կառավարելի են ի գենն իրենց դեկավաների:

Հարց է ծագում: իսկ մեզ ի՞նչ ԱՄՆ քաղաքական խոհանոյն ու նրա ոչ Հեռավոր անցյալի պատմական դրվագները: Խոչպէս կարելի է Համեմատել անհամեմատելին Հայաստանն ու ԱՄՆ: Մենք միտունավոր ընտրեցինք այս Համեմատությունը, քանզի ԱՄՆ կերպարն առավելագույն տապալորված է աղաստագրված Հայաստանի Հասարակական գիտակցության մեջ, եւ նրա քաղաքական ազգեցրությունը մեր Հանրապետության եւ նրա իշխանությունների վրա իսկառ գրապի է: Բացի այդ,

կրիստոնյաց արդեն խակ ավանդական երեւոյթմերը Հիմնականում գրաերարկում են նույն ձեռափ ամսկախ երկրից, նրա աշխարհագրական դիրքից կամ՝ տպալ փուլում ունեցած զդորության աստիճանից:

Կոչք Համաձայնության ավանդությունները մենք ժառանգել ենք խորհրդային իշխանության ժամանակներից, եւ այսօր Հասարակական-քաղաքական աշխույժ գործունեության մեջ ընդգրկված «չափահան սեռունդները» լիարժեք ժառանգործներն են այն բարոյականության եւ ստերեոտիպների, որ խորհրդային իշխանության պայմաններում Հասարակական Հարաբերությունների հիմքն էն եւ էռջունը: Արդյունավետ կարիերիզմի հիմնական սկզբունքներն ու օրենքները եւս դարերի ընթացքում նշանակալից փոփոխություններ չեն կրել ճիշտ կրածել զեկավարի մնաքերը եւ ձգտել առաջնըն Հավանություն տալ գրանց: «Հին է, խնչես աշխարհը», կամեր սովորական քաղաքացին, բայց, այնուամենայնիվ կան իրավիճակներ, երբ այս արևոտացած երեւոյթը պեսը է Հասթաճարպի եւ գոնե առժամանակ իր տեղը զիջն որակապես այլ մոտեցումներին ու արժեքներին: Այդպիսի իրավիճակներ պեսը է Համարել տպալ ժողովրդի Համար բախսորոշ նշանակություն ունեցող անցումնային փուլերը՝ կազմավորումների (ֆորմացիա) փոփոխությունները, պատերազմները, այսինքն այն իրողությունները, երբ օրակարգի Հարց է դառնում լինել-չլինելու ինտիրը: Նման պարագայում շարունակել առաջնորդվել «Հին, բարի ավանդույթներով» նշանակում է վտանգի ենթարկել երկիրն ու նրա ժողովրդին: Դարերի խորքից եկող ոչ միայն բարոյական, այլև իրավական ինտիր էր, թե ու՞մ մեզն եր ի վերջու ավելի անընդունակ զեկավար-առաջնորդների, որ կործանարար գաղափարներ են ձեռավորում եւ Հրամաններ արձակում, թե՛ նրանց, ովքեր կաշվից գուրա են գալիս Հիմնավորելու եւ արդարացնելու այդ գաղափարներն ու Հրամանները՝ իշխող Համակարգում իրենց տաքուկ տեղն ապահովելու Համար: Եւ արդյոք զեկավար-առաջնորդի անընդունակությունը կվերածվել բարանավոր բախսախնդրության, եթե՛ նրա միջավայրում չգերակայեր անսկզբունքային ենթարկվածության միջնորդը, այլ իրեւ աշխատանքային բարձրագոյն արժեք գնահատվեր առողջ այլակարգությունը:

Կա՞ արոյր «այո-մարդկանց» երեւոյթը Հայաստանում:

Այս պարզապես երբեք էլ չի դադարել լինելոց: Եւ եթե ջոնտնյան Ամերիկայում այն վարակել էր սոսկ իրեն՝ նախագահին ու նրա անմիջական շրջապատին, խակ Հասարակության ամենալայն խալիքը եւ անդամ՝ վարչակարգին մոտ կանոնած բազմաթիվ ականավոր գործիչներ Համարձակություն ունեին ակտիվություն բոլորակերու կործանարար քաղաքականությունը կամ՝ ի նշան անհամաձայնության Հրաժարական

տալու, ասպա մեզ մոտ գա շատ ավելի ընդգրկուն երեսոյթ է, որ զարգացում է ապրում ինչպես վերեւից ներքեւ այսպես էլ Հակառակ ուղղ զոյլեամբ: Տամաճական սերով արմատավորված այն բարոյականությունը, թե կարեւորը ոչ թե մասնագիտական ունակություններն են, այլ Համապատասխան օղակում տեղակիրկելով «չորհքը»՝ երկրողմանի անարգել երթեւեկություն են բայց են բանաց Համար, ով «այո-մարդկանց» կարիքն ունի, եւ նրանց, ով պատրաստ է այդպիսին լինել: Վլատելից ել ծնվում է Հասարակության մի զգալի Հատվածի անխափառ եւ էովլյամբ այլանդակ Համերաշխատմանը, որ բնականաբար ընդհանուր ոչինչ չունի «Հասարակական Համաձայնություն» Հասկացության հետ: Ըստ որում, այն ծաղկում-փթթում է ինչպես իշխանության Համակարգում, այնպես էլ ընդդիմության ջրանակներում: «Այո-մարդկանց» կոչք ծառայությունն ընկած է մեր Հասարակական Հարաբերությունների հիմքում, սակայն քանի վարչակարգն է պատասխանատու երկրի ու ժողովրդի ապագայի Համար, նրա Համակարգի վիճակն է առաջնաձերթ ինսդիր գաւառում:

Ցուրագանչուր Հասարակության մեջ առկա է մի մեծագույնակ խավ, որ միշտ պատրաստ է Հարմարվելու «նոր իրողություններին», բարոյական կամ՝ այլ բնույթի արգելքներ չունի քամուն Համենմաց շարժվելու Համար: Չարչիվ իրենց ծառայողականության, նրանք բոլոր Հասարակարգերի եւ վարչակարգերի Հասպանդ ծառաներն են: Վլայալում ձեռք բերված զեկավար պաշտոնը, գիտական կոչումը եւ այն, ապահովում են նրանց տաքուկ տեղը նաեւ նոր, թեկուզ եւ արմատասպես տարբեր իրավիճակում: Ավելցու է ասել որ նման ճանապարհով առաջնմաց ապրած այդ խավը թշնամի է պրոֆեսիոնալիզմին եւ արդյունավետ աշխատանքներ, քանի երկումն էլ սպառնում էն նրան գալնելոց անել գատարկության վրա կառուցված բարձունքից: Խակ նվաճված գիտելու պահանձելու ամենասպեցիոն վիճամիջոցը «այո-մարդկ» լինեն է, որի գայթմակրությունը բարձրագոյն իշխանությունները գժվարությամբ են գիմարգավում, իսկ մեր պայմաններում պարզապես խրախուսում են: Վլավել ողբերգականն այն է, որ այս երեւոյթը կայուն ժառանգական բնույթ է կրում, եւ երիտասարդությունը, «Ճիշտ» կողմնորոշվելով ընադրում է նոյն ճանապարհը:

«Յեամենության» Հետեւանքները Հայաստանում ակնհայտ են: Ամենասարբեր գերատեսչությունների պաշտոնյանները մասնավոր խոսակցություններում աշակերտ են խփում՝ ափրուղ իրավիճակի, Հանրապետության ներքին եւ արտաքին քաղաքականության, նրա գործողությունների, կարգային անձեռթության եւ այնի մասին, սակայն, ինչպես եւ խորհրդապային ժամանակներում: Այդ ամենը միայն խոշանոցում եւ խփու շըշմանակներում: Խակ իրեւ վարչակարգի ծառակ՝ նրանք

պատրաստ են Հոխորտալով՝ պաշտպանել նրա յուրաքանչյուր քայլը։ Ոչ ոք Հրաժարական չի տափա, Հրապարակային եղոյթ չի ունենում՝ Հավանաբար մասնավոր խոսակցություններում՝ արտահայտած գժեռնությունը եւ անհամաձայնությունը Համարելով՝ քաղաքացիական պարտի իշարժեք կատարում։

«Ենթականությունը» ապրում է եւ Հաղթանակում՝ նորաստեղծ պետականության պատմության առաջին խակ էջերում՝ թողնելով այցունալի Հետքեր։ Եւ կրկին նոյն Հարցը. խակ ո՞վ է առավել մեղավոր։ Վսէնք՝ արտադրծ նախարարությունում՝ թերթերից վերլուծություններ «Թիտրը լեզվաբան-քաղաքաբենմէրը, կամ՝ Բազարական ու Բախտիար անունները ֆիրմաների անվանումներ Համարով երիտասարդ դիվանագետնմէրը, որոնք որոշում են մեր պետության ու ժողովրդի քաղաքական ապագան, թէ՛ նոյն գերատեսչությունում աշխատող երիտասարդ եւ տարեց իրական մասնագետները, որոնք Հանդորդում են նման իրականությունը։ Խակ չէ որ արտադրծ նախարարության եւ արտաքին Հարաբերություններին ուղղություն տվող այլ գերատեսչություններին ազգային անվտանգության խորհրդի, նախագահի ապարատի տեղեկասովականն-վերլուծական կենտրոնի, խորհրդականն-օգնականների, Հայաստանը արտերկրում եւ միջազգային կազմակերպություններում՝ սերկայացնող մարդկանց աշխատանքից է անմիջականորեն կախված իրավիճակը ԼՂՀ-ում, պատերազմի ընթացքը, զնների քանակը, Հանրապետության սնառեւսական վիճակը, ներքին սիյուռքի կանքի անվտանգությունը, մի խորով միջունավոր Հայերի ճակատագիրը։ Եւ եթե նրանք անձնական պատասխանատվություն չեն զբում՝ ԼՂՀ-ում ու Աբխազիայում՝ սահմանամերձ գոտում՝ ու Ռիազաստանում՝ զոհված կամ գաղղթական գարձած յուրաքանչյուր Հայի Համար, եւ ժողովրդին էլ Հաշիվ չի պահանջում։ Կամ այս ցեսականությանը բարգավաճումն ավելի քան բնական է։

Օրեցօր ուժինանում են անկախ գիտողների եւ ընդունակության կոչերը՝ միջոցաւումներ ձեռնարկել Հանրապետության բնակչության ոգին բարձրացնելու եւ կարգուկանոն Հաստատելու ուղղությամբ։ Վս կոչերը որքան արտարացի են, նոյնքան պարզամիտ։ Ինչպէս կարող է մի վարչակարգ, որ կառուցված է «այր-մարդկանց» ծառայության վրա, ոգի բարձրացնել կամ կարգուկանոն Հաստատել։ Չէ որ եթերից ու մամուլի էջերից Հաշող Համախմբվածության, ազգին ու պետությանը ծառայելու, Հաղթանակ ու առաջնմաց ձեռք բերելու գեղեցիկ գաղափարներին կամքն անմիջականորեն Հակադրում է «այր-մարդկանց» անձեռնաւաստությունը, կարիերիզմը, լիարժեք աշխատելու եւ կառուցելու անընդունակությունը։ Միանանություն է կարծել թե ժողովրդը բա չի տեսնում և չի զբում։ Ամէնար է, որ նոյն Հասարակության

մի ստվար Հատվածը, իր ճանապարհին ունաստակ տալով ամեն ինչ, մակար վարչակարգի աստիճանակարգով խակ մյուս Հատվածը մի կողմ՝ թողնի իր անձնապաշտությունը եւ նվիրվի ընդհանուր գործիքն։ Նման ինքնազության ընտրուսակ էն միայն խիստ սահմանափակ քանակի մարդիկ։ Ուստի, ժողովրդի ոգին Հեռուատահարդարումներով ու խրսիս կոչերով չէ, որ պեսք է բարձրացնել այլ Համակարգի արմատական փոփոխություններով։ Ժողովրդի պեսք է յուրաքանչյուր քայլին զգա, որ իրենից անձնապահությունն պահանջող իշխանությունն ինքն էլ այդպիսին է եւ ձեռնշան է որեւէ լուծում գտնելու ծառայած ինտիդներին։ Իսկ «այր-մարդկանց» Հաստատած կարգուկանոնի արդյունքներին սպասառները թողլ մի պաշ մնածեն, թե ինչ կիներ Միացյալ Նահանգների Հետ, եթե նրա ժողովրդին ու քաղաքական ուժերը չանձնեն «այր-մարդկանց» կործանարար երեւոյիլը, չփառակցեն իրենց նախագահին ուղղություն տվող «ստվերների» բոն եռյունը, այլ Հարավորություն տային Զննանի եւ Ռապտուի նման առաջնորդներին սեփական ազգակրծան քաղաքականությունը երկարածգելու Համար կարգ ու կանոն Հաստատել իրենց երկրում։

17.09.92

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԳԱՄԲԻՏ *

Հայաստանի իշխանության վերին շերտերում՝ տեղի ունեցած շշափելի փոփոխություն, որ անխուսափելիորեն վերաբասափորություն է առաջացնելու քաղաքական ողջ խաղատախտակի վրա։ Հանրապետության արտաքին քաղաքականության որոշման եւ իրականացման երեք շիմսական օգակներից մեկի արտգործ նախարարության գեկավարը պաշտոնաթուղ եղավ։ Եթե նախարարի Հրաժարականը կապված լիներ բոն նախարարության գրունտեւմ մեջ աել գտած թերությունների, կարգային քաղաքականության կամ ցանկացած այլ աշխատանքային ինտիդի Հետ, ինչպես փորձում են ապացուցել նախագահի ասպարատում, ապա Հազիլ թե այն այսամի արժանի լիներ ուշագրության։ Սակայն, քանի որ պաշտոնաթուղության գրուստատանը արտաքին քաղաքականության հիմնագններում տեղ գտած տարածայնություններն են, ապա կարծում ենք, որ Բաֆի Հովհաննիսի Հրաժարականը եւ նրա

* Գամբիտ (Գրանաերեն gambit, խալեքեն dare il gambetto արտահայտություն), որ նշանակում է ոգեւ մեկին առա գցել - շախմատային պարագայի սկզբնահայի անվանում, որը կողմերից մեկը զարգերություն է անում, առավել հաճախ ունաբերիում է զիանիրը... (Խորհրդագիր Հանրապետական բառարան, Մոսկվա 1997 թ. (Ծանոթ. Հեղինակի))

Հայրավիր Հետեւանքներն ավելի մանրակրկիտ քննարկումների կարիքն ունեն:

Ակսենտ առավել առօրեական խնդիրներից: 1990 թ. Հեղափոխության Հայմանակից Հետո, երբ իշխանությունը հիմնականում՝ կենսուրացված էր Գերագույն խորհրդում՝ իսկ գործադիր մարմինները կամխաճաւար էին իրենց նոր ճակատագրի սպասման մեջ, Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունն իրականացվում՝ եր Գևարագիր Հարաբերությունների Հանձնաժողովով կողմից, որ եւ մեջ Հաջողությամբ սկզբ գրեց վիվանագիտության մեջ սիրողականությանը, կրավորականությանն ու Հետեւողական անձնություններին: Սա Հետապայում վիարժեք ձեռով ժառանգեցին արտաքին քաղաքականությունն իրականացնող նոր գործադիր մարմինները: ՀՀՀ-ի երկիրեղումից Հետո, ԱԺ-ին Հարող Գերագույն խորհրդի նշված Հանձնաժողովի գերն արտաքին Հարաբերություններում Հավասարվեց նվազագույնի տեղը գիշերով երեք հիմնական օղակներին՝ արտագործ նախարարությանը, պետական անվտանգության եւ քաղաքական վերլուծությունների գծով նախագահի գլուխլոր խորհրդականներին, իրենց ապարաններով Հանդերձ: Ինչպես եւ ակնկալելի էր, նշված երեք օղակների միջև պայքար ծավալվեց արտաքին Հարաբերությունների ոլորտով սեփական գերի մեծացման եւ զեկալարող վիզեր գրավելու ուղղությամբ: Քանի որ, ինչպես բոլոր այլ Հարցերում, արտաքին Հարաբերությունների որդուում եւս վերջին խոպքը պատկանում էր նախագահին, ապա գերինսդիրը նրա կողմից առաջադրված ընտանուր կազմակարի շրջանակներում՝ քաղաքական գծի առաջարկումն ու հիմնավորումն էր եւ, անշուշտ, նախագահ Հետ անհատական մներմությունը: Ցանկացած տեսակետ, որ թեկուզ որոշ շափով Հակասում էր Հայաստանի քաղաքականության վերաբերյալ նախագահի պատկերացումներին, ի սկզբանե գատապարտված էր, քանի քաղաքականության մշակման եւ իրականացման գործում առաջային եղել եւ, կարծում ենք, մտում է անհատականացված մնաեցումի: Այս առումով՝ արդեն մեխագծում երկու խորհրդականների վիզերին ավելի շահավետ էին, քանզի մեկը նախագահի Հեղափոխական ժամանակակիցների վիճակից էր, յիսուն՝ սիրություն առաջնորդ նոր Հարող է նշել նա փայլուն կատարեց: Հակասության սկզբը կարելի է Համարել այն պահը, երբ երկար ժամանակ իր պատասխանառու, սակայն Համեստ գերը կատարող նախարարին այլքա դրաբարեց բավարարել նման իրողությունը, եւ նա քաղաքականության ծրագրավորման գործի մեջ իր օրինական Հասանելիք տեղը պահանջեց:

Սակայն մեթոդը, որով արտագործ նախարարը փորձեց պաշտպանել իր օրինական իրավունքները, Հուշում՝ ու, որ նրա Համար առաջայինը վրա դեցրած պաշտպանի պահպանումը չէր, ոչ էլ իրականացրի գաղաքականությանը կամսությանը ցուցադրաբար գիմակայելը, այլ շատ ավելի կարեւոր մի խնդիր: Առաջն պարզունակ խնդիրը, որ լուծեց նախարարի պաշտոնաթուղթյամբ՝ քաղաքականության մշակմանը լիարժեք մնանակյություն ցուցաբերելուն Հավակնող քաղաքական գերից Հեռացումն էր թատերաբեմից: Սա ընդգայնում՝ այն արածությունը, որ գրաւերվելու է երկու խորհրդականների ապրեցությունը՝ նրանցից յուրաքանչյուրին մտնելուն և սեփական մենաշնորհի Հաստատմանը: Բայց այն թեթևությունը, որով արտագործ նախարարը Հարաբերությունն սկից խորհրդականների տանգելին եւ ապարատին Հեռացնել իրեն ճանապարհոց, ապացուցում՝ ու, որ գա գիտակցված քայլ էր, եւ նախարարը չէր վախենալ՝ իրագարձությունների վարդապետականից:

Եթե խորհրդականների Համար նման Հանգուցալուծումը, թեեւ մեծ վերապահումներով կարելի է Հաջողություն Համարել ապա Հանդապետության նախագահի Համար սա անշուշտ շոշափելի պարտությունն է: Նախարարն, իշարկե, առանց բարիություններ ասեղծելու Հեռացավ, բայց նա Հեռացավ Հայմանակած գիտական իշարկե ապդային շահերի պաշտպանության Համար տուժած գործիչ իսկ նախագահի անձի շորջ ստեղծված ապազային քաղաքականության գլուխլոր ծառագործի լուսապատճ Հարաստացավ եւս մեկ էական երանգով: Չե որ նախարարը Հեռացավ ոչ թե խորհրդականների, ավելի ճիշտ՝ ապարատի խնդրանք - պահանջով, այլ նախագահի (Հրաժարականի նախորդ օրը մանուլին արված Հայտարարության միջոցով նախարարը կարողացավ հասկացնել որ իր պաշտոնաթուղթությունը կամավոր բնույթ չի կրելու), եւ նրա ապահովաստ քաղաքական գիտքորոշումն առերես բախվեց ոչ թե խորհրդականների եւ ապարատի շահերին, այլ նախագահի կարծի գիտքորոշմանը: Ոչ որ չի ճիշելու, որ եթե նախագահը ընտուներ նախարարի առաջադրած նոր քաղաքական կուրսը, վերջինս առաջնային գիտեր կգրավեր արտաքին Հարաբերությունների ոլորտում եւ երկրադրական աստիճանին կիմէր երկու խորհրդականներին միաժամանակ իրենց ապարատներով իշարկե, բայց Հատկապեն՝ քաղաքական վերլուծության գծով գլուխլոր խորհրդականին, քանզի վերջինս առավել բայցահայտորեն է մոտ կանգնած նախագահի ներկա քաղաքական գծին: Բնորդի Համար ապգաւելու նախարարի Հեռացումը կապված է յնեւու նախագահի անվան Հետ եւ եթե ոչ այսօր, ապա վաղը՝ ներբաղաքական ցնողումների ժամանակ, սա ապդայի գործուն կրաման Հակասութակությունների ձեռքին: Հերթական անդամ ապարատային պայքարում՝ Հասարակության առջեւ չարփի գլուխլոր

Ներկայացվեց նախագահը: Միաժամնակ, Հասարակությունը եւս մեկ անգամ Հասարակություն ստացավ Համոզվելու, որ նա անձամբ կոշտ մնանափորժողովով է ցուցաբերում իր անմիջական շրջապատռում այլախուզովյան ցանկացած դրսերումն նկատմամբ: Սա եւս լրացուցիչ ազդակի դեր է խաղաղու նախագահի անձի դեմ՝ ձեւավորվող տրամադրությունների Համատեքստում, եթե Հաշվի առնենք, որ արտգործ նախարարը մեծ Համակրանք էր վայելում՝ ժողովրդի շրջանում:

Ի վերջո, ի՞նչ էական բան էին կրում իրենց մեջ արտգործ նախարարի ելույթը Ստամբուլում եւ «Փոյթը»-ին արած Հայտարարություններն ԱՄՆ-ում: Մենք դա գնահատում՝ ենք իրեւ նոր քաղաքական կուրսի խմբաւ Հակիմ, փոքր-ինչ տարերային, բայց Հասուկ առաջադրում՝ (Հավանաբար, նախարարն իր առաջադրած գծի գաղափարական եւ քաղաքական խորովյան ամբողջական կրողը չէ): Հայաստանը պեսք է ակտիվ քաղաքական գործն գառնա տարածաշրջանում, արմատական միջոցառումներ ձեռնարկի իր տնտեսական եւ Հասարակական փլուզումը կասեցնելու Համար: Թույլ Հարեւանների, առավել ես՝ թուղթիայի առջեւ անպաշտպան եւ տնտեսապես նրանց կով գնացող Հայաստանը քաղաքական գործն չէ, եւ կովկայան-միջնարեւելյան խաղաղախտակի վրա իրեւ այլափախն Հանդես գալ չի կարող: Ամեն տեսակ զիջողականությունների գնով արտաքին սպառնալիքն իրենից վանող անարդյունավետ արեւանամետովյամբ տարված եւ ներքին փլուզումը կանվեցնելու անկարող իշխանությունն այս խնդիրները լուծել չի կարող: Հայաստանը պեսք է վերապիրի մի նոր ներքին ցնցում, որ կամանիշը բի ժողովրդին, կերպարի թմբիրի ծանրությունը, կկանգնեցնի անկումը եւ երկիրը կերածի իր չափանիշներին Համապատասխանող ռազմաքաղաքական եւ տնտեսական գործնիկ: Մեծ քաղաքականության ստրատեգներն այդ ցնցումի հիմքում Հավանաբար տեմնում են նոր ազգայնական զարթոնքը, իսկ օյցեկաի դերում, որի դեմ այն ուղղված կինի թուղթին: Ազգայնականության նոր պոումիկումը թերեւա վերջին Հասարակությունն է կասեցնելու Հայ Հասարակության անկատավարելի կազմալուծումը, իսկ Լեռնային Ղարաբաղի պատերազմի եւ պատմական անցյալի խնդիրների Համադրումը, ավտորիտար կանչին իշխանության առկայությամբ, կարող է անհրաժեշտ արույունքները տալ: Թուղթիան իր կողմից արեց Հասարակոր ամեն բան, որպեսզի Հայաստանն ընդվեր ԼՂՀ խնդրում եւ Հայ-ադրբեջանական Հակամարտության ընդհանուր Համատեքստում նրա կողմանակալ միջամտության, Հայաստան եկող մարդասիրական օգնության ճանապարհները շրջափակելու եւ այլ Հակածայ գործողությունների դեմ:

Սակայն Հայաստանի իշխանությունների խուսանավելու Հասարակու-

րություններն անսահմանն են, եւ ուսաի պետք է սախակել նրան ընդվեցը լու եթե ոչ դրախ, ապա գոյն եներքին ազգակների միջոցով: Դրա Համար կա երկու ճանապարհ: Վրացին, ներկա նախագահի իշխանությամբ էական փոփոխություններ մնայնել իշխող ընտրախափի կազմում՝ Հեռացնելով Թուղթիայի Հետ սերտացման կողմանակիցներին, երկիրը կառավարելու անընդունակու ամուսիքն առաջին պահում միելով ազգային շահերը պաշտպանող Համբականությունն ամբայինելու ընտրունակ քաղաքական գեմքերին: Երկրորդ, իրականացնել սովոր՝ ապազգային քաղաքականությամբ վարկաբեկված նախագահի փոփոխությամբ, ապարատային Հեռացրջնան միջոցով, իշխանության բերելով ազգայնական մոլուցով տարված, կոշտ ուժի գործադրմանն ընտրունակ, բայց, իհարկե, իրական ազգային շահերին անտեղյակ ուժերին: Հայաստանի շահերը պահանջնում են առաջնոր, որի դեսպառը Հանրապետությունը կիսասակի ցավագին Համալեւաներից, կպահանջնի ժողովրդավարական նվազագույնը, առավելագույնը կվերաՀակի իրադարձությունների զարգացումը: Վրտաքին ուժերին ձեռնութ է երկրորդը, քանզի այս գեաքում քաղաքական կուրսի փոփոխությունը կերի տարերային, զգացողությամբ կազմակերպությունը, որի զարգացումը չի վերահսկվելու Հայկական քաղաքական-ազգային մնաքի կողմից: Ռատաի, ոչ թե Հայաստանի արտգործ նախարարի գործողությունների էին պարզամիտ, այլ իշխանության ապարատի կողմից գրանց ընկալումը: Վրտաքործ նախարարը մի վերջին Հասարակությունը ալլեց նախագահն փրկելու իշխանությունը, դրանով իսկ Հանրապետությունը ժողովագույնություն տարածության հիմնաքնները, եւ կանխելու Հեռացրջնան ճանապարհներին երկրին սպասելիք ծանր փորձությունները: Եւ այն, որ այս իրողությունը չփափակվեց, դժբախտություն է ոչ միայն նախագահի, այլև ողջ Հանրապետության Համար:

Նշանակում է արտցուք, որ Բաֆֆի Հովհաննիսի Հայաստանի վերջակես է դրվում Հայաստանի արտավճին եւ դրանից ածանցվող ներքին քաղաքականության փոփոխության Հարցի վա: Բնականաբար ոչ: Պարզապես Հայաստանն անցնելու է դրա իրականացմանն վասիժարաւույն տարբերակի ճանապարհով: Քանի որ արագ եւ արդյունավետ փոփոխության Հասարակությունը մերժվեց կամ պարզապես չփափակվեց, այն տեղի կոնենա ավելի երկար ժամանակահատվածում եւ շատ ավելի ցավար եղանակներով: Միայն ապարատային առանձին սիրողական քաղաքականությունը կարող են վատահեցնել թե քաղաքականության փոփոխություն չի սպասվում: Որպեսզի Հայաստանը ներսից ընդվիզի, Ռատականից, Ռատաստանից եւ այլ Հանրապետություններից Հավարակոր գաղթականներով կիմքացիքի պատերազմը լեռնային Ղարաբաղը ժողովում եւ առանձնամարդությունը ժողովում:

կհասցի առավելագույն անտանելին, մի խորպիկ՝ կկիրառվեն այլ ժողովորդների վրա բազմից փորձած այն մեթոքները, որոնք ի վերջո Հանգեցնում են անհրաժեշտ արդյունքներ։ Վրոպործ նախարարի հրաժարականը միայն սկիզբն է այն ընթացքի, երբ կհետապնդվեն եւ ասպարեզից կհետապնդեն իշխանության լաւաներ ունեցող առավել սթափ, կշռագույն եւ ցանկացած պայմաններում բիրտ ավտորիստարիզմին դիմակայելու ընթունակ քաղաքական գործիչները, որոնց անցյալ եւ ասպարագույններում թերությունները նրանց առավել քան իսոցելի են դարձնելու։ Այս նպատակով կօգտագործվեն եւ մրցակցությունը իշխանության օղակների միջեւ, եւ ընդունակության ու ժողովրդի արդարացի բոլոր պահանջները, եւ որ առավել կարեւոր է նախագահի թողարկությունը ապարատին Հաշվելարդար տեսնելու իրադարձությունների վարդացման նման տրամաբանությունը խախտելու փորձեր անող ուժերի նկատմամբ, ինչն, ի վերջո, զու է գնալու նաեւ ինքը՝ նախագահը։ Բայց այս ամենը տեղի է ունենալու ժամանակի եւ տարածության մեջ, որը յուրաքանչյուր առանձին միջադիք կարժանանա նեղ առօրեական գնահատականի։

Այս իրադարձությունների մեջ մոռանովիշ է նաեւ այն փաստը, որ Հանրապետության քաղաքական ուժերը, նախ եւ առաջ կուսակցությունները եւ Հասարակությունը նվազագույն մասնակցություն, առավել եւա ազգեցություն ունեն իրադարձությունների ընթացքի վրա։ Բարձր ոլորտներում տեղի ունեցող փոփոխություններն անհրաժեշտից շատ ավելի թույլ արձագանք են գտնում Հեռուստատեսության, խորհրդարանի եւ այլ Համապատասխան օղակների շրջանում։ Հասարակության եւ ընդունակության Համար միշտ վիճարկելի ինտիր պետք է մնա, թե իրականում ով պետք է լինի իշխանության օխմանը, ով շարունակեր իր աշխատանքը։ Այլապես, երրորդ աշխարհի տասնյակ այլ երկների նման, Հայաստանում եւս բուն կրնի վերնախավային թավշա կամ բիրտ Հեղաշրջումների պրակտիկան, որ ցանկացած Հասարակության բնականոն գարուացման անհաղթահարելի խոչնորուն է։

22.10.92

ԳՈՐԾ ԿԱՐԴԻՆԱԼԻ ՀԱՂՄԱՐԾԱՎԸ

Ամերիկացիները Հաջող կանխատեսում ու ժամանակին կողմէ նորովելի մանվանում են «խաղագումարը դնել ճիշտ ձիռ վրա»։ Եթե Հավասարնք նրանց, ովքեր մոնիկից ճանաչում են (կամ՝ Համենային գեպս պյուպես են կարծում) ամենակարծ ժամկետներում՝ Հայաստանում քաղաքական իշխանությունը ամենած «գործ կարգինավին», ապա նրա պրնայացը վերելքը եւ ձեռք բերած անհամարեալ ազգեցությունը պեսք է բացարարել այն բանով որ մինչ սիյուռքը գտնուորեն հետեւում էր 1988-ի իրադարձությունների զարգացմանը Հայաստանում (իսկ գործությունը ոչ թե արաստ է, այլ իմաստովիշյան արտահայտություն), նա արդեմ ողջունամ էր Հեղափոխությունն ու նրա զեկավարներին։ Այսինքն, ժամանակին կողմնորոշվելով՝ «խաղագումարը գրեց ճիշտ ձիռ վրա»։ Մեփական գիտակցության արգունքն էր գա, թե կողքից Հուշված գործությունն, մենք չգիտենք, բայց այն, որ ակնկալիքները երկար սպասել չուվեցին փաստ է։ Հեղափոխության Հայդանակից անմիջապես Հետո նա սպանձնեց Հանրապետության արտաքին քաղաքականության ուղղվածությունը ու Հիմքերը որոշելու առանցքային գերլը։ Խնապեսեւ Հաստոկ է բոլոր ժամանակիների՝ «գործ կարգինավինավին», նա երկար ժամանակ ստվերում էր, եւ շատ քէրը գիտեին, թե ինչ վճռորոշ գեր էր նա խաղում՝ որպատեղ պեսականության ձեւափորման ընթացքում։ Երակողմից ձեւալիրված սկզբունքները Հասարակությանն էին մասուցվում Հիմնականում՝ առանձին ապարատային աշխատուների, ՀՀ-ական ակտիվաների, իսկ Հաճախ նաեւ Հանրապետության բարձրագույն իշխանության կողմից, այդ թվում՝ նախագահի։ Եւ իր գործուներության սկզբնական շրջանում՝ նրա անձը խիստ Հազվագեց էր Հայունում Հեռուստականերին կամ՝ մամուլի էջերում։ որպեսզի ժողովրդին ապրարարեր նոր պեսականության առանցքային մաքսիմները։ պեսություն կառուցել առանց գաղափարախոսության, քանի մեր օրերում գրա ժամանակին անցել են, արտաքին քաղաքականություն վարել առանց Հիմնարար սկզբունքների, չենավելով անցյալի վրա եւ ուղղվածություն չունեսարով գետի ապագան, ամեն գնոլ բարիդրացիական Հայաստություններ Հաստատել Հարեւաների Հետ, եթե անգամ՝ գա Հակառակ արդյունքների է Հանգեցնում։ Լեռնային Հարաբաղի կարգավորման ինտիրը կնել նախապես ձախողման գատապարտված ԵԱՀԽ շրջական ականականության մեջ եւ այլ։

Բայց, քանի որ արտաքին եւ ներքին քաղաքականության իր առաջադրած մոդելը Հետեւողականորեն ձախողում էր պեսականության կառուցման ընթացքը Եւ Հանրապետության ներսում, եւ արտաքին

աշխարհի Հետ կապերի ոլորտում՝ իսկ Հանրապետությունում՝ կային ուժեր, որոնք եթե չեն կարող կանխել գոյնեւ բացահայտորեն դեմ են արտահայտվում այդ մոդելին, ապա խնդիր առաջացավ չեղոքայնել բոլոր այն օրգաները, ուր կարող էր ինքնուրույն, այլնարանքային միավճակը եւ ձախողել Հայկական պետականության «կառուցման» այդ տարրերակլի: Իբրեւ Հակառակորդ են գիտարկվում ոչ միայն ընդումությունն ու պետական քաղաքականությունը չպաշտպանող եւ այլնարանքային ուղիներ առաջարկող անկախ գիտորդները, այլէւ արտգործ նախարարությունը, պետական անվտանգության ապարատը, Գերագոյն խորհրդի արտաքին Հարաբերությունների Հանձնաժողովը: Այսինքն մարմիններ, որոնք օրինական իրավունք ունեին դիմակայելու իրականացվող քաղաքականությունը: Այս ամենը Հանգեցնում էր քաղաքականության մշակման եւ որոշման մենաշնորհներն, եւ սա այսօր կարծես թե պակլում է Հաջողությամբ: «Մային արեց իր գործը, մազրը կարող է Հեռանարք»:

Մենք ի սկզբանեւ գեմ ենք եղել ամերիկահայտակ Բաֆֆի Հովհաննիսի նշանակմանը Հայաստանի արտգործ նախարարի պաշտոնում, քանի նաևն քայլը խաչ էր քաշում Միջնա Արևելքում Հայաստանի քաղաքականության արդյունավետության վրա: Մենք Հետեւողականուրեն քննադատել ենք Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունը, նրա ուղղվածությունն ու աշխատանքների կարգներու պատճեն եւ այժմ էլ մնում ենք նոյն գիրքերի վրա: Այսինքն մեզ միշտ Հայսին է եղել որ արտգործ նախարարությունը գրնված է գործադիր մնարմին նեղ եւ փաստորեն իրավագործկ կարգավիճակում, որ բարձրագույն իշխանության Համար առաջնայինը եղել եւ մնում էն «գորշ կարգինալի» եւ նրա խարկանք-կառույցի խիստ գաղտնիացված «Հետապոտություններն» ու ներկայացրած տեսակետները: Բաֆֆի Հովհաննիսինը, իր իսկ կամքից անկախ, մեծ ծառայություն մասուցեց Հայաստանի այս անտեմ, Հախուսն ամերիկահետությամբ վարակված, անսկզբունքային եւ կործանարար քաղաքականության ջատագոյներին սեփական անձով մարմնավորելով Հանրապետության քաղաքականության ուղղվածությունը: Բայց ի պատիվ նրա պեսք է փաստել որ Հայաստանի ներում ընթացող երեւությունների իրական եւլթյունից անտեղոյ մարդու Համար բավականին արագ կողմնորոշվեց եւ թույլ չուլցեց արտաքին քաղաքականության ոլորտում մնարի մենաշնորհի Հաստատումը, ինչն ձգումը էին «գորշ կարգինալ» ու նրա Հասպանդ կամնակատարները: Վերջին ամելա ընթացքում նրա ինքնուրույն քայլերն իրավիճակը շուկելու արմասական, բայց Հուսահատ գործեր էին: Մենք արգեն որակել ենք դիմանք իբրեւ մարդարեական եւ մնում ենք նոյն տեսակետին, քանի

արտգործ նախարարը մի վերջին փորձն արեց խափանելու իրականացվող կործանարար քաղաքականության ընթացքը: Պետք է կարծել որ նախարարը եւ արտգործ նախարարությունում՝ նրա Համախուժերը Հատակ պատկերացրին իրադարձությունների զարգացման կործանարար տրամադրանությունը: Սակայն իշխանության ապարատի բայցասկան արձագանքը նրա գործողությունների նկատմամբ է գրանցությամբ նախարարի հրաժարականը վկայում էն, որ գերագույն իշխանությունը Հակված է մինչեւ վերջ պաշտպանելու «գորշ կարգինալին» ու նրա քաղաքականությունը: Բաֆֆի Հովհաննիսի հրաժարականն ընդունած է իր ժամանակին Ծեւարդուաձելի հրաժարականը ԽԱՀՀ արտգործ նախարարի պաշտոնից:

Թեւել պարոն Հովհաննիսինը բավկան լրու է Հեռանում՝ չսախագուշացնելով սպասվող արհավիրքի մասին, սակայն ակնհայտ է, որ Հայաստանը եւս առաջիկայում կանգնելու է ապարատային գալարդության առջեւ: Կասկած չկա, որ նրան փոխարինում արգեն ձեռնպահ կմաս ինքնուրույնության գրանցումներից, իսկ ավելի ճիշտ, կնշանակիլի «գորշ կարգինալին» ենթակա շրջապատճից: Եթե Հաշվի առնենք, որ բոլորովովն վերջերս անհավանալի գերազանցածության պահանառով քաղաքական ակտով ասպարեզը լինեց սակայն ինքնաշեռացում է, կամ լնդհակառակին, ապատվող տարածության մեջ ավելի բարձր գիրք գրավելու միասում, որի համար գրնե պեսք ժամանակավոր փոխվիշում է պեսք «գորշ կարգինալի Հետո») նաեւ ազգային անվտանգության գծով նախագահի գվազով խորհրդականները*, ապա պարզ է գատնում, որ գորշ կարգինալի կողմից քաղաքական մնարի նկատմամբ մենաշնորհի Հաստատման ճանապարհին այլքա ոչ մի խոշնաբառ չի մնացել: Հայաստանում ճեւավորված իրություններում՝ արտգործնախարարի այս հրաժարականը (Համական ված ենք, որ առաջիկայում քաղաքական ասպարեզից կշեռացվեն մի ված ենք, այդ թվում՝ ընդունության արդարացի պաշտպան այլ գործիչներ եւս, այդ թվում՝ ընդունության արդարացի պաշտպան այլ գործիչներ եւս, այդ թվում՝ ընդունության արդարացի պաշտպան ավագության օգտագործելով) Հանրապետությունում՝ ապարատի կողմից ավտորիստար իշխանության Հաստատման շոշափելի քայլերից մեկն է: Իշխանություն, որն ընտրելու է Հայաստանին պարտագործող նար քաղաքական գերլ ասանածելու վատթարագույն ճանապարհը:

17.10.92

* Աշու Մանուշարյանը:

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՀՈՒՆԸ

Ասկախ այն բանից, թե ով որքան է գնահատում գործող նախագահի ամենակարուրության աստիճանը եւ Հակառակը, որքանով է իրատեսական Համարում՝ նրա միջակիցների Հաղթանակն առաջիկա ընտրություններում; Հասրավոր չէ նվաստել որ գործող նախագահի դեմ՝ ուզված յարօրինակ սարտած-գավագրություն կա: Իսկ միգույք սա պարզապես արամաբանական արդյունքն է այն գործընթացի, որի ընթացքում գործող նախագահին Հաջողվեց իր կերպով ու նմանությամբ Հպատակների մի Հոծ զանգված կերտել եւ գործունեության նման եղանակները պարզապես մեկն մեկն արտապատկերումն են այն դաստիարակության, որ նրանք ստուցել են:

Ինչեւցե, տարիներ շարունակ այլընտրանք չոնեցող միակ առաջնորդի Համբավը վայելող նախագահության թեկնածուին այդշափ կարծ ժամկետում՝ որքան ընտրարշափի ընթացքն էր, այսաստիճանն վարկաբեկելու եւ Հեղինակազրկելու Համար պեսք էր մեծ ջանքեր գործադրել: Այդեն իսկ նկատված գովազդային Հակաբարողչական պլակատներից, Հերոստա-մամնուզին գովերգանն մեղմ ասած անտակ-առողջունից մինչեւ երեսանցիների աջքում գործող նախագահին գահա-պլիմված բոլցեւիկան կուռքի հետ նոյնացումն ու տեղերից ստոցվող տեղեկությունները նախագահի նախրնտրական կետերում՝ այրուղ անուգության ու անբանության մասին, այս ամենը նվազագույնը զար-մանք է առաջացնում: Համանաբար, գործող նախագահի եւ նրա անմի-ջական զինակիցների շափականց ինքնավտահությունը վարակել է նաև նրա իշխանության շվաքի տակ Հարմարավետ տեղավորված մեծ ու փոքր իշխանիկներին:

Համենայնդեպս, ըստ մեր գիտարկումների, մայրագալաքում՝ ներ-կա նախագահին կողմ՝ տրմելիք ձայների մի զգայի քանակ պայմանա-փորվելու է ոչ թե նրա գործունեության արդյունքներից մարդկանց բավա-րարվածությամբ, այլ նրա Հակառակորդների նկատմամբ վասահության էլ ամելի մեծ պակասով: Թեեւ Հանրապետության Հրապարակի շուները դեռ կարող են որոշակի կեր խաղալ եւ բազմաթիվ երեսանցիների ձայ-ներն ուղղել ընտրությունների առաջնորդում՝ գործող նախագահին իշխանու-թյան պահելու միակ տարրերակն անայլնարանքայնության ներկա Համակարգի ստեղծումն էր, երբ Հակառակ բեռնուում՝ ժողովրդին մատոցվեցին այնպիսի օգիով կերպարներ, ինչպիսիք են Վազգեն Մանուկյան ու Աղոստ Մանուչարյանը:

Բայց անգամ՝ նման ինվարիանուության Համակարգում գործող

նախագահի կրկին վերընարվելու Հեռանկարը շատ ալելի մշուշու կի-ներ, եթե ազգային գաղափարախոսության եւ ազգային ինսդիրների մա-սին տարածելու միայն Աֆայ առաջնորդու ոչ թե իշխանությունների Հետ միցեր իմաստագուրկ ամբոխվարության կատարելագործման որդուստմ, այլ անցած տարիների ընթացքում՝ գեթ մի քանի հմանավոր, թեկուզեւ զուս տեսական Հրապարակումներ ներկայացներ Հասարակությանը ազգային գաղափարախոսության եւ ազգային ինսդիրների վերաբերյալ իր եւ իր Համախուների պատկերացումների մասին: Բայց այդ ամենը տեղ չոնի, իսկ փոխարենը ոգեսորված «ամեն-ական ագիտասոր-ակտիվիտանները քարոզչական աշխատանքային օրվա ավարտից Հետո, գիտուցած գլուխներով Հաշվելարդապի բարձրաձայն կոչեր են Հնչյունում՝ «պալապավոկներում» եւ ավանդականորեն Հեղափոխականությամբ չնչու քաղաքի այլ օբյեկտներուու:

Ժարովուրուն արդեն բավականաշափի փորձ ունի եւ Հասկանում է, որ Հեղափոխական Հաշվելարդապների տորը հմանականում ուղղվում է զանգվածների վրա, չշշափելով Հասարակական տուվերի շահերը եւ կրկին, ոչ թե գործող նախագահի նկատմամբ ծերո՞ գուցմունքներից, այլ ազգեցության գոտիների Համահանրապետական վերաբաժանման անիվի տուկ Հերթական անգամ ճմլելու վախից կարող է պաշտպանել ձեւա-վորված ստաստու քին:

Երեւանցիներից շատերը բավական միմափ են նայում՝ նաեւ «պա-տերազմ՝ եւ իսականություն» ինսդիրի խիստ էական գիշեմնցում՝ իրենց ընտրության անշափ սահմանափակ հասրավորություններին: Հնագ տա-րիների փորձով Համովվելով որ գործող նախագահը մարդկային գլաւե-րության առջև կանգ չի առնում՝ սեփական ժողովրդի կենցարային ցե-ղասպանությունից մինչեւ ուրիշների գալակների կյանքի գնով սեփական քարչարական անկարությունից առաջացած ձեղքերի փակումը, շատերն այնուամենայիվ գասում՝ են գործող նախագահին միայն իր իշխանու-թյան անմիջական վտանգի գեաքում զրաբերության պատրաստ քում-րի դասը: Իսկ աշա ընտրություն կողմից «ազգային»-ի Հետ ազատ ու չիսմանավագած մոտավորմանքներում՝ մարդիկ արդարացիորեն պարբե-րական արնամթողարթյան վտանգ են առնում եւ Հայոնվում՝ գրեթե անե-լանելի գրության մեջ:

ՄԱԴԱՐ ՏՅՈՒՍՈՅԻ «ԽՆԱՄԱՌՈՒՆԵՐԸ»

Երբ ուժերի եւ կարիերայի ծաղկման շրջանում՝ մահացավ ժողո-վրդավարական Հոնագարիայի նոր վարչապետը, «Ավաստության» ուստիուկային ուսուական ծառայությունն առաջն անգամ՝ անդրադար-ձավ անսառողջ, իսկ հմանականում՝ բավական լուրջ հիմանգություններով

տառապող արեւելաերոպական ժողովրդավայր առաջնորդների խնդրին: Խնչես եւ Հասովկ է պրոֆեսիոնալներին, այս քննարկման հսկարկվեց ամենասարբեր տեսանկյուններից, այդ թվում՝ նաև՝ բժշկական միջամտության ընթացքում Հիվանդների Հոգեբանական «զոմբիացման» պրոբեմի առումով՝ ինչը Հասկանավի պատճառներով առավել կարեւոր նշանակություն է ձեռք բերում օտար երկրներում ծանր վիրահասություններ տարած պետական, կառավարական ղեկավար անձանց պարագայում:

Ուստաստանի Դաշնության նախագահ Բորիս Ելցինի հիվանդություն ու դրա հետ կապված քաղաքական անցութարձը ատիպում եւ եւ մեկ անգամ՝ արծարծել այս թեման, առավել եւս, որ ինտիրն առնչվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության նախագահության հիմնական թեկնածուներին եւ Հանրապետության այլ բարձրաստիճան ղեկավարներին, որոնց առողջական վիճակն արդեն բժշկական լուրջ միջամտություն է պահանջել ինչը եւ իրականացվել է Վրեմուագում:

«Վզատություն» ռադիոկայանը բոլոր Հիմքերն ուներ իր ոնկընդիրի ուշագրավմանը Հրավիրելու սույն խնդրի վրա, քանի քաջ Հայունի է, որ թե՛ Միացյալ Նահանգների Կենսարնական Հետափուղական Վարչությունը եւ թե՛ ԽՍՀՄ ՊԱԿ-ը արուցուավետ կիրառում էին երրորդ աշխարհի եւ ընդհանրապես դաշնակից երկրների, իսկ Հաճախ նաև՝ սեփական խամաճիկ առաջնորդների «բուժման» նման մեթոդը: Ռադիոկայանն աջքաթող արեց միայն, որ բժշկական միջամտության ընթացքում Հոգեբանական «զոմբիացման» ուղղությամբ փորձարկումների ոլորտում առավել մեծ արդյունքների էին Հասել ֆաշիստական Գերմանիայի եւ նրա դաշնակից Ճապոնիայի դաշիճ-Հետազոտողները, որոնց աշխատանքների արդյունքները պատերազմից հետո բաժին Հասան ԱՄՆ-ին եւ ԽՍՀՄ-ին, թեւ Նահանգները Հատկապես մեծ ջանապիտություն ցուցաբերեցին եւ գաղտնի կերպով երկիր տեղափոխեցին այդ ողբարի լավագույն «մամնաբեսներին»:

Հյուրեմբերգյան եւ Տոկոյի գատավարությունների վավերագրերում, ինչպես նաև այլ գատավարությունների առկա են մարդկանց վրա նման փորձերի եւ դրանց հետ կապված շատ այլ մանրամասների մասին վկայությունները: Սառը պատերազմի տարիներին նշված ողբարը բնականաբար գաղտնակյության անանցանելի քող ստացավ՝ Վրեմուագում, սակայն, դաշտ թողներով պրոֆեսիոնալ Հոգեբանների տեսական բաց աշխատությունների Համար: Անգամ ազգային-ապատագրական շարժումների ընտրախավերի «ծագման» եւ «մշակման» վերաբերյալ ճշմարտությունը, այն էլ ոչ ամբողջովին, լուսաբանվեց սոսկ գորբաշովան Պետքատրոյկայի տարիներին, բայց թեման անմիջապես կասեցվեց

Խորհրդային Հանրապետություններում՝ ժողովրդավար-Հեղափոխականների սերուցքի ձեւավորմանը զուգընթաց:

Ոչ թե պարզապես ակար, այլ իրենց լինել-չլինելու հարցում՝ ամբողջովին պարբերական բժշկական միջանությունից կախված պետական-քաղաքական առաջնորդների առկայությունը, անգամ՝ առանց Հասովկ Հոգեբանական ներազգեցության, սորկայինում՝ է նրանց՝ անհաջողական արգելվ գարձելով սեփական ժողովրդավարությունների Համար եւ Հեշտությամբ կառավարելի խամաճիկ օտար երկրների Համագատաստիան ծառայությունների ձեռքին: Սովորական մաշկանացությունը սեփական Հարազանակների բուժման ընթացքում խակ հետությամբ՝ նկատում՝ են Հիվանդի կախվածության աճը բուժման դժվարից, առավել եւս, եթե խոսքը վերաբերում է ծանր հիվանդություններին:

Եթե կրկին վերաբառնակ Բորիս Ելցինին, ապա անսպատէց չէ հիշել խապանիայի երկնքում՝ ունի ունեցած ուղղաթիռի ցայտը եւ մանրամասներում շրուաբանված վլարը, որից հետո ուրացի մնաժիկի քաջ առողջությամբ օժտված Ելցինը ձեռք բերեց իր հիվանդությունները: Այժմ նշել նաև, որ նախագահության բոլոր տարիների ընթացքում՝ Բորիս Ելցինի առողջական վիճակի վատմարացմանն ժամանակակի Մուսկվա եր Հրավիրում այն նույն խապանացի բժիշկը, որ կասարել էր ապագա նախագահի վիրահասությունն ավիավթարից անմիջապես հետո: Թէ ինչո՞ւ Ռուսաստանի նախագահի բուժման այս, կարծես թե ամենավըռական փուլում խապանացի ամենակարող գարման-բժշկի մասին ոչինչ չի ասվում, կարելի է միայն ենթագրություններ անել:

Հասերին Հավանաբար Հայունի է մատամ Տյուազի մոմե կերպարների թանգարանը Փարիզում, որ ժամանակակից կուսակացության գագաթներից մեկն է, որ մատամ Տյուազն ըստ կոնյուկտուրայի կարող է ուղարկել տեղաշարժերն անել: Սակայն ֆրանսիայի տիկնոց նախաձեռնությունն անշոշշ անմեղ չարաճճություն է այն կենդանի եւ գործող առաջնորդների «մամնաբանի» Համեմատությամբ, որ իրենց որամատության տակ ունեն գերաերաւթյունների Հասովկ ծառայությունները:

Վրաիառվ Հայ Հասարակությունն ամենեւին տեղեկացված չէ, թե առողջական ի՞նչ վիճակում են նախագահության չորս թեկնածուներից յուրաքանչյուրը, եւ բնականաբար, ոչ մի վատաշություն չի կարող լինել, որ Ռուսաստանի Դաշնության օրինակով ըստություններից կարծ ժամանակ Հետո աշխույժ, կարմիրախոչ նորդանիր նախագահը Հերթական անգամ չի Հայունի մուկովան, փարիզայն կամ՝ մեկ այլ մայրաքաղաքի հիվանդանույներից մեկում եւ ամենապարզ, բայց իր պարզությամբ Հրեշտակու մեթոդով՝ բժշկական միջամտությունից կրամքի կախվածությամբ, չի դառնա օտարների քաղաքական կամքի

Կաստարածուն:

Վերը շարադրածն անշուշտ նպատակ չունի նսեմայնելու այն մասնագետների ավելի խորքային իմացությունը պրոբլեմներից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ որոնք այս կամ այն պատճառով լուսվելուն էն մասնել իրենց խողի ճիշք, այլ միայն թափանձագին ինսպրանք քաղաքացիական և պարզապես մարդկային գիրքերից իրենց աշխատանքին մնանեցող պատասխանատուներին չվերաբերել Հայաստանին իրեն անթափանց խավարի բաղկացուցիչի, կամ որ առավել անպատվաբեր է յուրաքանչյուր մարդու համար չնպաստել խավարի գերիշանության հաստատմանը քաղաքակրթության այս հնապիսց Հողի վերջն բեկորի վրա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԱՅԼՇՏՐԱՆՔԱՅՍՈՒԹՅԱՆ ՀՄ-ՔԵՐԸ

Նախընտրական մրցավազքում՝ առավել ուշագրավ միավը, որ կարդիր թելով անցնում է «շարժման ծոտնդ» թեկնածուների ելույթներում՝ «Ղարաբաղ կոմիտեի» առասպելի կենսոնակության թեման է: Իրավի, եթե Հաշվի չառնենք կայսրության նախակին ծայրամասում՝ ուստական իրականության առավելությունը Հայելային արտապատկերմանը՝ կոմինիսատական թեկնածուն, ապա ի դեմք մնացած երեքի Հայ Հասարակությունը գործ ունի արդեն իսկ խավացյած թղթախաղի կապոյի ծանոթ պատկերների Հետ:

Ինչպեսև նախագուշացայնում՝ եինք տարիներ շարունակ, Հայաստանում՝ ներքանքական զարգացումներն ընթացան երրորդ աշխարհի ստանդարտների շրջանակներում: Ուշիկտային ավանդական կուսակցությունների՝ ներքին գեղագացիան, որ Հսարավորություն տվեց Հեղությամբ՝ չեղագացնել նրանց նվազագույն ազգեցությունն իսկ, նեղացրեց քաղաքական գաղաք մինչեւ կոմիտեականների միջեւ իշխանության վերաբաժնանն ընտանեկան ինտիրը: ՀՅԴ կողմից կոմիտեական ծագումով միացյալ թեկնածուի պաշտպանությունը կապիտուլյացիայի վերջին ակտն էր, որ իշեցրեց այս կուսակցությունը լեռնական և վազենական ճամբարներում՝ խրձված բազմաթիվ գրամնի կուսակցությունների մակարդակին: Սա թերեւա Ղարաբաղ կոմիտեի կենսոնակության ամենայսուն վկայությունն է, քանզի, թեկուցել ժամանակային տարեր փուլերում, բայց անշուշտ բոլոր կոմիտեականների ջանքերի հավաքական արդյունքն է:

Քաղաքական, ստանեսական, ինտելեկտուալ գաղտերի ներլացումը, բազմանության արտաքին տեսքի պահպանան պայմաններում, ոչ միայն Ղարաբաղ կոմիտեի տարբեր թեւերի նպատակային գործունե-

թյան առաջին փուլի ավարտն է, այլեւ ապագալությալի երկրների կառավարելության ապահովման ուղղությամբ մեծ տերությունների մեծութաբնության հերթական Հաջողակամբ գաղաքական ներկասիստում՝ իշխանության վիճակում ընթանում է Համատեղ ծոսնություն գործունելության ընթացքով, ոչ այնքան մաքուր հեղափոխական պայքարի պատմությամբ սերտորեն շաղկապված երեք անհամաների միջև: Իրավիճակ, որն առավելապահ է Հեշտայնում՝ Համարական պահանձություններում անհրաժեշտ ռազմա-քաղաքական շառավիղում՝ պահելու խնդիրը, անկախ ընտրությունների իրական արդյունքներից: Այօր արդեն բոլոր շահագրգիտում մայրաքաղաքներում՝ կարող են Հանգիստ լինել, որ անկախ որեւէ չնախատելված տեղատվությունից, իշխանությունը կոմիտեական ընտանիքից գործ չի գալու:

Թերեւա անարդարացի կլինի, եթե Հանրապետությունում երրորդ աշխարհին Հատուկ արտասլոր քաղաքական-ստանեսական Համալրակի արմատավորումը՝ կապվի միայն իշխանությունների եւ կոմիտեածին ընդունության գործունելության հետ: Դրանում մեծ դեր խաղային նաեւ մեր Հանրապետության ժողովության ժողովությանը միջնորդում՝ նպաստելու կոչված միջազգային կազմակերպություններին ու «քարեկանական» երկրների գիլմանագիտական առավելությունները: Հենց նրանց նյութական եւ բարոյական շրայլ աջակցության շտորշիվ է, որ անկախության հինգերորդ տարում՝ ջրի երեսին մնացին միայն կոմիտեական եւ կոմիտեամերձ շրջանակները: Հայաստանում՝ ժողովության ազարացմանն ու ուղղված տամյակ անիմաստ ու անարդյունավետ ծրագրեր, կեղծ Հասարակական նախաձեռնություններ, կեղծ կանանց շարժումներ, կեղծ իրավապաշտպանություն, կեղծ ազատ մամուլ եւ նրանց մսուցող մեծամավալ կերատաշտը շրջանցած ոչ մի գործ կոմիտեականությունը մերժու որեւէ միավորի կայսերական Համար:

Որքան էլ գործոյ նախագահան անկեղծ է մայր Հորում այլեւա որբանոցներ շտեսնելու իր ցանկության մեջ, այնուամենայնիվ, գժվար է չհասկանալ, որ անցած գինու տարիներին արդեն պատրաստված են դրանց հիմքերը, իսկ առաջիկայում՝ կոմիտեականների ու նրանց միջազգային պատրոնների Համատեղ ջանքերով կապտրաստվեն որբանոցների կարկանդերը:

ՎԱԶԳՆԵՆ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ, ԿԻՑ ՀՅԴՆ

Աշխարհում պահպանաված միակ ժողովուրդը, որ ներկայում կրում է «Հռոմեացի» կմտնիմիլը... ուումինացիներն են: Ժամանակի մեջ այն երեւոյիթի անվան պահպանումը առավել Հաճախ չի արտահայտում՝ նրա եւթյունը: «Այսուը կա, ամանումը չկա»,՝ նման դեպքերում ասում է:

ժողովուրդը, իսկ ՀՅԴ-ի պարագայում՝ պարզապես լրէյան հեռանում է անձնական հիշողությունների անմիափանցելի շերտը, երբ անգամ՝ Համայնավարական վայրագ ռեակցիայի տարիններին հոգու խորքում՝ Հավատում՝ եր ու փայփայում՝ «Վզանն, Անկախն ու Միայալլ»:

Քանի որ այժմ՝ բոլոր իդեալների կրամքի կոչման միակ ուղիղ ճանապարհ է ընդունվել կոմիտեական գիտակցությունն ու մեթոդաբանությունը, ապա բոլոր նրանք, ում՝ Համար, ՀՅԴ-ն «աստանայի հետ անգամ՝ գործարքի պատրաստ» ֆունկյոններների կառույց չե, պեսար է կարողանան Համակերպել այն մոտի հետ, որ «Դաշնակցությունը» կոմովեց ժամանակի ու տարածության մի անդրոշ Համան կետում՝ առնվազն իր գոյության 105-րդ տարում: Եւ նորօյս կուսակցական խմաստոն շամանների գործողություններն իրեւ ամբողջովին այլ երեւոց ընդունել կազմակ ստորացման ցավից, թե՛ զին եւ թե՛ վերջին տարինների կորուսանների Համար:

Ցանկացած իդեալ անմաշ է, քանի գեռ կան նրա կրտները՝ նրանք, ով իրենց բժիշների մեջ են կրում՝ իդեալներին Հավատարմության անմար ջաճը: Զգոյությունը վախճան չե, քանի չգրյության վիճակում՝ ոչ մեկին արված չի մնելու հետևողականորեն անմիան գիտակի վերածել այն, ինչ Հավանների մթափնած ուղենքներն արթայնելու ընդունակ լրցի վերջին շոշն է: Միրով եւ Հավատով սպասենք տիտաններին, եւ նրանք անպայման Հայոց աշխարհը կրան:

ՀՕԳՈՒՏ. ԲԱՅՑ ՈՉ ԵՐԲԵՔ Ի ՀԵՃՈՒԿԸ

«Ո՞ւ՞ քվեարկել», - վերջին ամիսների ամենացավուտ Հարցը: Մարդիկ պարզաբեր Հոգնել են խարելուց: Պատմությունը ցալիք արձանագրում է պաշեր, երբ ժողովուրդները մնում են առանց արժանագրու աշխարհիկ առաջնորդների եւ Հոգեւոր Հովիվների: Քվեարկել պեսար է խաճի կանչով ոչ ձեռք բերված դյուքանի ընդլայնան կամ խոսացված ջրի ակնկալիքով: Քվեարկեք Հօգուտ Ձեր նախընտրած թեկնածուի, բայց մի քվեարկեք մեկի օգտին ի հեծուկս մյուսի: Կամ ընդՀանրապես մի քվեարկեք, եթե թեկնածուներից եւ ոչ մեկը չի շահել Ձեր վստահությունը: Եթե այսօր Ձեզ անօգնական եք գործ փոխելու իրականությունը՝ «վասի եւ շատ վասի» միջեւ ընտրության վաս գլուխ կոտրելը իրավիճակից գուրս գալու լավագույն եղը չե: Լուսությունը երբեմն ամենապարագիտական գիրքուշումն է, եւ մի Հավասարեք նրանց, ով ժամանամ՝ պարզ բարոյականությունը պահպանելու Ձեր իրավունքը:

19.09.96

ՀԱՅՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԾՆ ԱՄԲՈՂՋԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

«Այս, մենք ունենք խնդիրներ ՀՅԴ հետ, բայց ես չեմ՝ կարծում, եւ որեւ սկյուռքահայ չի ընդունի, որ Սկյուռքը գա Դաշնակցությունն է: ոչ, ամենեւն ոչ...» - այսպես խոսեց ՀՀ գործող նախագահ Լեսն Տեր-Պետրոսյանը սեպամերերի 26-ի Հայոնի մամլու ասուլիսում: Սկյուռքի հետ փոխարքերությունների վերաբերյալ Հարցի պատասխանությունը կրկին առանձականություն տեղ Հատկացնելով ՀՅԴ-ին, թեկուզեւ նրա գերի ու նշանակության միամնան Համանեքսատվ: ՀՅԴ-ն նորից առանձին արժեւորում՝ ստացավ՝ բավկան անտրամաբանական Համեմատության մեջ գրվելով ոչ միայն Հայկական այլուրքի քաղաքական, բարեգործական կառույցների, այլեւ զուտ կրոնական Հաստատությունների հետ: Գաղտնիք չե, իշարկե, որ Հայ Եկեղեցու շատ սպասարկուներ Համակրել են Դաշնակցությանը, բայց հիրավի պատառոց է, երբ Սկյուռքում ՀՅԴ ագեգցության գաշտի նաեւակագումն ապատական կառույցը եւ Հայ առաքեական, Հայ ավեստանշական ու Հայ կաթողիկե Եկեղեցիները: Ակնհայու է, որ սա արդեն բացարձակ արվիզը է թելագրված լեզվի եւ մասանության մշակույթին ոչ այսպահ քաջատեյակ զանգվածների վրա ազգեցություն գործելու միտումնիվ: Փեսար է կարծել որ ՀՅԴ գեմ՝ ուղղված յոթայիշա խաչակրաց արշավանքի քարողշական Հենքի ակնհայու ճեղքվածների է տալիս:

Դաշնակցությունը պատեւ թե անպատեւ Հարձակումների թիրախ դարձնելով՝ ՀՀ ներկա իշխանությունները ձեւալորում են ՀՅԴ կերպար նոր գարաշը անմի Համար, որ ապաշովելու է նրա Հարատեւությունը նաև Հաջորդ տասնամյակներում: Ազգային նկարագիրը պահպանած յուրաքանչյուր Հայ սահմանական մեջելու մնորել թե այդ ինչ Հզոր գաղաքարախոսական հիմք, Հոգեւոր նպատակապացություն եւ ոգու աննկուն ուժ սոյն քաղաքական հոսանքը, որ յոթ տարի շարունակ դիմակայելով ներքին ու արտաքին «բացահայտումներին», «մերկացիւով» նորասաեղծ պետականության պատմության երկու խոշորագոյն գավագրությունների կազմակերպման մեջ՝ նա ոչ միայն պահանջում է իր կենտունակությունը, այլեւ 1997թ. Հոկտեմբերի գրությամբ էլ մնում է կառավարական առանձնամների եթե ոչ միակ, ապա անկանած գիտակուր ընդդիմնիտուր: Հակագաշնակցական ծորանքն իրակ սպասում է գուրս գալ քաղաքական առօրյայից եւ վերաճել ապագայի գատաղական լաբիրինթոսի, որից առարկայի կան եղի որոնումներում անպատու վասնվերս է յուրային եւ օտար ուղենքների աշխատանքը:

Հայուննենք, սակայն, որ գործող նախագահին եւս կարելի է ու պեսք է Հասկանավը՝ Քաղաքական բացարձակապետովոյնը սոսկ Հրամանագրերով չի հաստափում՝ գործուղություններ են պեսք, իսկ պդրուղությամբ քայլերի իրականացնելու համար անշրաժեշտ երեակայության պաշարը Հավանաբար սպասվել է։ Մսում է միայն մեկը. ՀՅԴ-ն ներփաշել Համագույշին նշանակության նոր խոշրամասշտաբ փորձության մեջ եւ Հետո զանգվածային Հաշվեհարդարով ամրագրել բացարձակաբետովով «կուռքքեղ եմ» ասում, կուլա դու Հասկացիու սկզբունքով։ Սա անշուշտ նորություն չէ, այլ ամբողջատիրական Համակարգերի արմատակալման ավանդական կարգ։ Իսկ եթե Հաշվի առնենք Տեր-Պետրոսյանի Հակոբյան պատմագիտությանը, ապա Հասկանավի կրառնա, թե ինչո՞ւ նա չի կարողանում շեղվել պատմության իր ըմբռնման արդեն սովորական դարձած ուղղու։

Մնեք ես կարող Ենք Հզվել պատմությանը եւ անշրաժեշտ դասերը քայլել ուստի Հենց պատմական օրինաշափությունների օգնությամբ է, որ ցոյց կատանք, թե ինչո՞ւ է Հայկական պետականության կայացման վայրիվերումների պատճառ ներկայացվում Հենց ՀՅԴ-ն. Ֆիլիպ Գեղեցիկի Ֆրանահան (13-14-րդ դարերի սահմանագիծ), Բորիս Գոտունովի Ռուսաստանը (16-17-րդ դարերի սահմանագիծ), Լևսինի բոլեփկան վարչակարգն ու Տեր-Պետրոսյանի Հայաստանի Համբարձությունը, բոլոր անհայտ տարբերություններով Հանգեղը, նման են միմյանց մեկ առանցքային Հարցում՝ արտաքին սպառնավիքի պարագայի շահարկումով բացարձակապետությունը, արտաքին պատմական Հաստատման ձգտմամբ։ Վերոհիշյալ գեմքերից յորպաքանչուրին պատմությունը ոչ միանշանակության լուսապասակ է շնորհել (Տեր-Պետրոսյանի դեպքում՝ սա ձեւավորման փուլում է), քանի որ նրանք իրենց անձն ու իշխանությունը նույնացրել են երկրի եւ պետության Հետ, արտաքին թշնամու նկատմամբ որոշակի զիջողականություն են ցուցաբերել կարծես թե խոսափելով լայնամասշտաբ պատերազմներից, միաժամանակ, իրենց երկրների ներսում՝ ձեւավորելով Հասարակական-քաղաքական այնպիսի Համակարգեր, որոնք Հետագայում ապագային ողբերգության, այդ թվում՝ նաեւ՝ թշնամական օկուպացիայի պատճառ են դարձել Դարիս Երեմնականներին ֆաշիստական Գերմանիայում՝ տարած Հայունի արտահայտությունը, թե «Եթե Գերմանիայում Հրեաներ չինեն, կարիք կինեն նրանց ստեղծել», իրականում՝ փոխառություն է Ֆիլիպ Գեղեցիկից, որ Հարյուրամյակներ առաջ նոյն միավորը Հայունել էր Տամանգիենների միաբանության առնչությամբ։ Թուղ արդիական Հաշվությամբ սոյն փաստը ոչ մեկին տարօրինակ չմվա, բայց Ֆիլիպ Գեղեցիկն ուժեղ Ֆրանահայի կերտումն ճանապարհում իր գեւմն Տիրոջ գե-

րեզմանի ավաստագրման Համար պայքարում թրծված, պատմական անյքերում կառուցվածքային կուռ Համակարգ ձեւոք բերած, ուստիեւ մարտունակ ու քրիստոնեական աշխարհի կամքին Հավասարիմ՝ տամայլիքների եւ ցանկացած այլ ձեւավորված կառույցից։ Ամենաբարդ իրավիճակներում՝ ներանց պատականությունը սեղմաններուց ապատելուց եւ նեղվին պատականությունը սեղմաններին ու մյուսներին, իսկ Հետո մեռավ՝ երկրին ու գաճը բացարձակապետ անպաշտապան թաղմաներու թշնամուն առջեւ։

Պատմությունը մեկը-մեկին կրկնելց շորջ երկու Հարյուրակայակ Հետո Ռուսաստանում՝ երբ մուկովան իշխանների Հարաստության ժառանգությունը խորապես աստղ Բորիս Գոտունովի իր գաճին Հավասարիմ՝ նորաթուխ պաշտոնավարների ձեռքով ոչնչացրեց թաժարական լժին Հաջորդած ժամանակաշրջանում՝ Հաղիկավագ ձեւավորված ուղղմա-քետպատկան ընտրախավը, որ ուսական ապգային ինքնագիտակցության երդվալ պաշտպանն էր եւ դիմագրում էր անվամ՝ իշվան Աշեղի բոնապետական նկրսություններին։ Իսկ Հետո Գոտունովը մեռավ՝ երկիրը մատչելի թիրախ գարձած լեշական շյախտիչի Համար, որին սիրաշանելով եւ վիշտումների գնապով ցար Բորիս ռուսական երկրին թվայցալ խալաղություն էր ասպանովում։ Անձնական - կուսակցական ամբողջատիրության Հաստատման ճանապարհը նոյնին էր նաեւ Վլադիմիր Իլյիշի գեարում, որ Բրեստ - Վլատվեյան խայտառակ պայմանագիրը (Հայերը գալաւ հելշեն, քանիվ գվասավոր զներից մեկն են) ծառայեցրեց ներքաղական Հակառակորդների Հետ Հաշվեհարդար տեսնելուն՝ 1918 թ. մարտին ոչնչացնելով Հեղափոխական Ռուսաստանի բազմակուսակցականության վերջին պատվար՝ ձախ էսէւներին։ Եւ այսօր արգելու մասնագետներից ոչ մեկի Համար գաղանիք չէ, որ ոչ լիով 70 տարում վրաբերված 60 միլիոն մարդկանց, Հոկտեմբերի ֆաշիստական օկուպացիայի եւ 16-րդ դարի սահմաններում այսօր ինդղված Ռուսաստանի ողբերգության ճարտարապետը ինքը՝ «իսաղաղապաշտ» Լէվինն էր։

Դժվար չէ նկատել, որ նրանց բոլորին Հակառակորդ էր պեսք, ձեւավորված ուժ, որի նկատմամբ Հաշվեհարդարում՝ կինքսահաստասիլոր նոր ամբողջատիրական Համակարգը։ Դպրոցական դասագրերից անգամ՝ Հայունի է, որ այս երեքի «հայտադասիրական» արտաքին քաղաքականության միակ նախառակին է եղել ուժերի եւ միջոյների ինսայությունն իրենց անհամական իշխանության նեղվին Հակառակորդների նկատմամբ Հաշվեհարդար տեսնելու Համար։ Հայունի է նաեւ, որ Ֆիլիպ Գեղեցիկի Հմանդատիքն կրտերի Համար վարձահասուց եղավ ողջ երկրը, եւ միայն Ժամնաս գ' Արկի ու Կրա վինակիցների նվիրվածությանը էր, որ «քաղացրիկ Ֆրանահան» փրկվեց անգիտական սորկությունից։

Բորիս Գուգոնովի ազգագույն հետեւանքները ստիպված էին շտկել նմիմնովդույն պարզ քաղենիներ Մինինն ու Պոժարսկին կորավոր Հայրենիքին վերաբարձնելով արքայական գահն ու ազատությունը: Ուզմանով՝ Լենինի ոճաբարձության պատճանան առայսօր հետապնդում է Ռուսաստանի Դաշնության ժողովուրդներին: Իսկ այժմ՝ նորաստեղծ Հայկական պետականությունն է սպառնում՝ կրկնել այլոց պատմության տիտր փորձը՝ ՀՅԴ-ին Հայ իրականության վերջին կազմակերպված, կատուցվածքային քաղաքական միավորին Հատկանշելով Համագոյն կայացման «խոշոնքուի» գերը:

Եթե անգամ 1994 թ. գեկանեմբերի 28-ին, «Դրայի» եւ «Յ 1»-ի ինկվիզիցին բնույթի գատավարությունների ընթացքում՝ Հայաստանի եւ Սփյուռքի լայն զանգվածների Համար ըմբռնելի չեր իրականացվող քայլերի ներիմաստը, ապա գոյն այսօր, Լեռնային Ղարաբաղի ինդիրի շորջ լրացածության նոր ալիքի պայմաններում, անհրաժեշտ է գիտակցել որ արդեն 1990-ից սկիզբ առած Հակագաշակցական արշավն իր եռությամբ ուղղված է բոլորի, ողջ Հայության դեմ: Քաղաքացիական ազնիվ դիրքորոշում ցուցաբերելու Համար ամեննեկն էլ եական չել Համակրում՝ արդյուք կրնկետ անձը Դաշնակցությանը, թե ոչ: Կարեւոր է այն ժիստողական վերաբերմունքը, որ ազգովին կարտահայովի Հայկական միջավայրում վշուկառի նորոյց դրաեւորումների նկատմամբ: 21-րդ դարի նախաշեմին ապրու Հայությունն իրավունք չունի իշխելու միջնադարյան ֆրանսիացի քաղենուու մակարդակին, որ Հոգու խորքում Հավաստ շրնձայելով տամայինների դեմ՝ առաջադրված մեղադրանքներին, այսուամենայնիվ հրճնուց էր երկրով մեկ բոցկացող խարոցիներով միայն պատճառով՝ որ քաջարի ասպետներին չփրելու ինչ-ինչ պատճառներ ուներ: Հայրենիքի սահմանների մերկացումը գալիք է Հոգու մերկացումից, իսկ քաղաքական Հաշվեհարդարները եղել եւ մտում են վերջնին գիտակոր պատճառը: Եւ եթե Սփյուռքն ի վիճակի է Համախմբել Լեռնային Ղարաբաղի ինդիրների շորջ ապա պատմությունն ինքը Հուշում է, որ Հայրենիքի ազատության եւ տարածքային ամերողականության ապահովման կարեւորագոյն գործուներից մեկը բացարձակապետությունն ու նրա հետեւանքների կանխումն է, իսկ մեր կրնկետ պարագայում՝՝ ՀՅԴ դեմ՝ անհանդուրժության քաղաքականության կասեցումը: Այս, մեր ժողովուրդն էլ քաջարի զավակներ կծնի, որոնք կրան շտկելու եսակենսորն արքաների սիսաները, բայց առկա իրողություններում՝ դա կարող է ոչ թե վերածնորդի նախերդանքը լինել այլ պատմությանը հրաժեշտ Հերոսական վերջերու:

02.04.97

ՈՈՒՄՆԵՐԸ ՆՈՐԻՑ ԽԱԲԵՑԻՆ
ԿԱՄ ԻՆՉՈՐ Է ԳՈՐԾՈՂ ՆԱԽԱՎԱՀՀԱՆ ՆԵՄԱՑՆՈՒՄ «ԳՈՐԾ
ԿԱՐԴԻՆԱԼԻ» ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

«... Ասդրանիկը մանրամասն պատմում է, թե ինչպես ինքը արտասահմանում գտնված ժամանակ հեռագիր է ստացել՝ անսիջապես մեկնել կովկա: Այստեղ տեսնավել է Մեսրոպ եպիսկոպոսի Հետ, ապա՝ Յուղենիքի Հետ, որ պարզել է իրանց ռազմական ծրագիրը, Հայունել է, որ 800.000-անոց բանակ պիտի գա կովկաս... Բայց կաւագարությունը (սոսական, Տ.Հ.) մեզ (Հայերին, Տ.Հ.) խաբեց եւ խոսակները չկատարեց: Հետեւանքն եղան կոտորածները: Կախվելու արժանի են Մեսրոպ եպիսկոպոսն ու ինքը, որ Հավատացել են կատավարության խոստումներին: Ինքը չէ մեղադրում՝ ո՞չ քուրեցրին եւ ո՞չ մնուքրեցն: Ինքը մեղադրում է Հայ Հարուսաներին, որ իրանց միջոցները ինսայում են ապգի կյանքի կարեւոր բազեներին օգտության Համնելու, մանմալով Հօգուտ մեզ տրամադրելու, բարձրաստիճան քարեկամներ շահելու եւ այն: ԸստՀակառակը, գեաքեր գիտե, երբ կամակիները տապար ուղարկով Հրացան էին ծախում՝ մնուքրեցն...»: 1917 թ. Թիֆլիսի Հայոց ազգային Համախորհրդակցության փաստաթյութերից այս Հաստածն ակամայից միաւս եկավ, երբ արեւելան բռնակաների Հետ նիստուկացի սովոր՝ իրեւ անմտանգության ու Հետախուզության մարմններում՝ ղեկավար պաշտոններ զբաղեցրած մեկը, անդրկովկայացն նախագահների ուղնուծուծն իմացող Ռուսաստանի Դաշնության արագործ նախարար Եվգենի Պրիմակովն անմթաքոյց նեղացվածությամբ պաշտոնական պատասխան էր ընթերցում Վրբեքչանի նախագահ Հեյդար Ալիևի կամակոր Հայութարություններին: Եւ աեսք է լուգունել որ Պրիմակովն իր Հին ընկերություն ու ՊԱԿ-ում ծառայության վիճակցից նեղանալու ըստը հնիքեր ուներ: Ունով բայց Ալիևը պատմություն լավ գիտի, եւ ուստի ինչ կարիք կար աղմոնկ բարձրացնել ու գեռ սակագել ողջ աշխարհի առջեւ եւս մեկ մասամբ կրկնելու, որ «Հայ-ռուսական պայմանագիրը ոչ մի պարագայում Վրբեքանի դեմ՝ ուղրված լինել չի կարող եւ Ռուսաստանի Դաշնությունը միշտ պատրաստ է Համարեք պայմանագիր կարել նաեւ Վրբեքանի Հետ»: Իհաւ րկե պատրաստ է, Հեյդար Ալիևիչ, միշտ պատրաստ է, իսկ Դուք ճիշտ ել զարվում եք, որ չեք կարում: Դեռ կշասյնեք: Թե չեք այդ ե՞ր է Մուկիմն լիներ ցարական, բոլցեւիկան, թե գեմնկրասական, Հայերի Հետ Հարաբերություններում բարի նախականից այն կողմ անցել կամ Հայերի եւ մնուքրեցի միջնե ծագած խարիների ինչ պատմական փուլ գիտեք, որտեղ վերջակետը Հօգուտ

Եթե գոնե մի թեմեւ փաստարկ լիներ՝ ծերոնի Հեյքարին կարելի կլիներ Հասկանալ: Բայց այսպէս, առանց որեւէ Հիմքին Պրիմակովի Համար խսկապես դժվար էր: Հավանաբար Ալիեփի Կարգերը տեղի են տալիս՝ տարիքն այն չէ եւ կամ՝ քաղաքական Հուստությունն է սկսել դպավաճանել: Իսկ դուք պարզապես Արդեշնի նախագահին չափազանց շատ ամսություն շատ ինֆորմացիա է տրվում Հայկական Հետուաստանական ու մամուլի լաւագաքից, որ ըստ ընդունված ավանդության Լեւան Տեր-Պետրոսյանի քայլն անդամությունից է՝ ներկայացվում: Դե Տեր-Պետրոսյանն ասաց, թե իր Հայ-ռուսական պայմանագրիր շատ ալիքի բարձր է ու խոր, քան ռուս-բելոռուսականը: Նա ասաց, ժողովուրդը լսեց, Հասկացովն էլ Հասկացափ որ երկուսն էլ խսկապես իրար արժանի պայմանագրեր են: Դե գործող նախագահ է մեկ-մեկ էլ թող նա իր ժողովուրդին մի բան սար: "Տօյաւայեցանցներ", Հեյքար Ալիելիք: Մի՛թե այդպիսի մանրութիւ Համար արժեր Եվկենի Մաքսիմիչի ծանր տեղը թեթևացնել: Թողեք Հայերին Հանգիստ, սիրված ապային խաղ են խաղում՝ սեփական ձեռքերով գայլին բերում են գառների փարախ:

Իբրև պետական-քաղաքական գործին Ալիելին իշարկե ներում չկա, բայց վուս մարդկայնորեն նրան կարելի է Հասկանալ: Կյանքը Հավերժ չէ, տարիքն խսկապես նեղում է, մինչ Լեւան Հակոբիչն արդեն Հասկացել է արձանագրել, որ ինքն է պետականության, Հայվանակի, կայունության, առաջնութացի Հավերժացված խորհրդանիշը եւ իր Հակառակորդների միակ դարձն ու ցամս այն է, որ այնու չեն կարողնալը խել նրանից այդ դաշնիները: Իսկ ծերուկը ճեռանում է կորսված տարածքներով նախագահի խարանը վրան: Նա իշարկե լավ գիտե, որ գափնիներով երկակի կիրառում ունեն, Հասկապես Հայ - ռուս - թուրք - ական եւանկյունում բայց որքան գայթակիշէ տեսնել սեփական աշքեռով եւ ձները Հնչն Հենց քո պատմին: Սակայն այս Հարցում ստիպված ենք Հասմագեցնել Արդեշնի նախագահին, քանզի Հայ-թուրքական փաստանան ինչպէս միշտ կանոնակարգված է եւ ժամանակային Հաստակ բաժանումներ ունի: Ի վերջո Ալիելը, խսկապես, կարող է եւ շապասել փորձելով մեծ ու փոքր սարդանիքների միջոցով արագացնել իրագարակությունների գարգացումը, բայց անգամ այս գեպում իր ուղած ժամկետներում Հիմնարար արույնքների Համսնել չի կարող:

Բայց թողնենք ծերուկին Հանգիստ եւ անյնենք մեր ինսդիրներին: Կանիսելով ասուլիսային ավանդությամբ տրվող պարզաբանումները, որ նման գեպերում դիմանագիտական էթիկետը պահանջում է Հայտարարել թե տոյն պայմանագրիր ոչ մի երրորդ կողմի գեմ ուղղված չէ, Հստակեցնենք, որ ինտիրը ոչ Բաքի եւ ոչ էլ Մուսկայի քաղաքական պիտիաները չեն, այլ այն վտանգավոր խաղերը, որի մեջ մննում է Հայ քաղաքական վերնախավը «դիմանագիտական Հաջողությունների

փաստի» շորջ ներքին էֆեկտի վրա Հաշվարկված եւ ըստ Էության սասդիթ շոտներ կազմակերպելով: Միտումնայիր ապատելեկաստվություն տարածելու ինքնին անդամայականությունն է, ապատելեկաստվությունը Հանուն շահի տարածելը՝ սորություն, իսկ բարձրագոյն պաշտոնական սննամանց կողմից տարածվող ապատելեկաստվությունը, որ վասա է Հասցնում ապգային անվանսությանը պետական գավաճանությունն է, պահիքն Հանցագործությունն: Իսկ ավալ գեպում մենք գործ ունենք Հենց վերջինիս Հետ, երբ Հանրապետության բարձր ղեկավարությունը քաղաքագան որդառն կատարված քայլերի ոչ Համարժեք գնահատականներով ապատելեկայիր է Հայկական զինվարական վերնախավին, իսկ վերջինս էլ ոգեսորությամբ Հանգել է ռավանքաղաքական առումով անձին եղակացայնունների, ինչի մասին աելյակ է պահվել ողջ միջազգային Հանրությանը: Աշարձի բոլոր գեներալներն էլ սիրում են Հոփարտալ եւ Հակած են ծայրաշեղական տեսակենսներ արտահայտելուն: Դա նրանց կոչումն է եւ աշխատանքը: Դե իսկ քաղաքական ղեկավարությունները պարագան են վերահսկել եւ զարգել իրենց գինվորականների որամատրությունը: Բայց Հայաստանում տեղի է ունենում բեւեւորեն Հակառակը, քանի ամենաբարձր ասյան իրացիություն կատարված է Հայոց չկա:

Ավկանակած, տարիներ Հետո կգունվեն մի երկու գործիչ, որոնք կառաջարկեն կախել իրենց, քանի սիսամբել են, բայց այսօր արգեն ակնայտ է, որ ասէնք Ժիրայր Լիպարիայանը գրանց թվին պատկանել չի ուղղում: Եթե վերջին պետականության գվասվոր գաղափարախոսն իսկապես Հետանում է կապված Հայ-ռուսական շուռի խայտառակության Հետ, գա նրան անշոշու պատմվ բերում: Ֆեծ չէ ընսանեկան կարուի Հագեցման պատճառաբանությունն ուղղակի վիրավորանք է Հազարավոր Հայաստանյան ընտանիքներին, որոնց Հայրերը, ամենանիները, որոները, եղբայրներն ու քոյրերը են արգեն յոթ տարի է ընսանեկան ջերմությունը վայելել չեն կարողանում: Ըստ որում, ի տարբերություն պարտն Լիպարիայանի, նրանց ընտրության իրավունքն անշատ սահմանափակ է եղել: Եւ այս գեպում ընսական կլիներ, եթե նախագահի բաղմանականը մի փոքր բարյական պատահանություն զբար այն պետական քաղաքականության Համար, որի արդյունքում սննալիք են գարձել Հազար-Հազարավոր Հայեր: Եւ Հետո ինչո՞ւ Բոստոն,

այլ ոչ թե Երեւանն ընտանիքով, բարձապի Հայրենիքի ու Հաղթանակած պետականության քաղաքացիությամբ, իսկ դռաստին էլ ԵՊՀ ուսանության շաբթերում:

Չե, մենք ոչ մի ցանկություն չընենք բռնանալու պարոն Հիպարիայանի անձի ազատության եւ ընարության իրավունքի գեմ՝ բայց մենք չփառենք նաև անկախությունների պատության մի որեւէ նախադեպ, երբ պատերազմական վիճակում գտնվող նորանկախ պետականությունում՝ այլասափառ պատասխանառու պաշտոն վարած մեկը Հանկարծ Հավաքում է փասափուսան եւ մնացածներին մնաք բարով մաղթում: Բա Զիրություն, բա Մեւա՞զը: Եւ եթե Ժիրայր Հիպարիայանը քրում է իր իսկ գծագրով կատուցված նավը ու իր ընտանիքը Հեռու պահում այդ նաևի ճակատագրից, որին ճիշտ է ժողովրդական իմաստությունը, որ բնազդից ուժեղ որոշ էակներ առաջնն են քրում՝ խորտակությունը: Ու այս ամենից Հետո, գործող նախագահը մեծահոգաբար միսիթարում է նավում՝ մնացածներին, թե անգամ այնտեղ՝ Հետվամ, նախկին խորհրդականը զիկված չի լինելու մեր եւ ձեր ճակատագիրը սնօրինելու Հարավորությունից: Սա արդեն աբսուրդի թատրոն չէ, Հարգելիներս, այլ պարու ծյուրանք:

Բայց մի կողմ՝ թողնենք քաղաքական եւ բարոյական ասպեկտները ու խուենք ազգային անվտանգության պարզ ինտիրուների մասին: Զվախենանք կրկնվել Հվելով Հենց իր՝ Տեր-Պետրոսյանի գնահատականների վրա: Եթե որեւէ երկրում եւ այն էլ պատերազմական իրավիճակում գտնվող երկրում, որեւէ մեկը յոթ տարի շարունակ նման պատասխանառու պաշտոն է զբաղեցրել տեղեկացված է եղել ազգային անվտանգությանն առնչվող տեղեկատվությանն ու փաստաթղթերին, մասնակցել եւ անգամ վարել գաղտնի բանակցություններ, ապա նվազագույնը Հինգ տարի այդ մարդը բնակության վայրը փոխելու իրավունք չունի: Այդ պատճառով է, որ մամանվոր անձի կարգավիճակով Հասորկ Հանձնարարությունների գծով գեսապաններին կամ ընսրում են այն պաշտոնաթուղ գործիչներից, որոնց գաղտնիության ժամկետը լրացել է, որոնք տեղեկացված են միայն նեղ ինտիրի վերաբերյալ եւ ուստի կարող են մասնավոր անձի կարգավիճակով ապրել ցանկացած երկրում՝ կատարելով իրենց աշխատանքը, եւ կամ դրանք պետական ծառայուներ են ենթակա անվտանգության Համակարգի ամենօրյա Հսկողությանը:

Իսկ ինչպէս են Հայաստանի Հանդակեսության անվտանգության մարմինները վերահսկելու պարոն Հիպարիայանին, թե՝ նա ազնիվ խոսք է տվել որ ոչ մեկին ոչինչ չի ասի: Իսկ եթե ասեց, եթե աշաբեկեցին կամ՝ պարտապիեցին: Իսկ եթե նա բնավորության թուլություն ունի, եւ ինչպես որ ժամանակին Հավատարմավոր դաշնակցականից մոյի

Հակատաշնակցական դարձավ, ով կարող է երաշխավորել որ այժմ՝ ել բազմավաստակ Հայրենանվերից Հայրենադարձ չի դառնա: Եւ ո՞ւր է այն երկիրը, Հայաստանից զատ իշարկե, որտեղ ազնիվ խոսքի կամ՝ անձնական Համակրանքի թելադրանքով նման պաշտոնատար անձին Հանգիստ բայց են թողնում՝ բոստոն անձնական կյանքը վարելու: Մի՛ թե մեր անվտանգության մարմինները, որոնք Վաճան Վվազյանին ձերակալեցին երկու Համակարգչային դիմեստի Համար, այնքան անհետեղուղական կգտնվեն, որ երկրից դուքս կթողնեն Հանդապետության գաղտնիքների անսպատականին: Վերը նշվածը բնականաբար մեղադրանպահներ չեն, այլ Հարցագրումներ, այն էլ բավարար չափով Հիմնավորված: Չե որ անպրոցության միմարտառով Հավեցած այս սկզբիցին իրական վանակ է պարունակում Հավարամիր Հայ Երիտասարդների կյանքի Համար, որոնց զորակուել եք Հայրենիքը պաշտպանելու:

Գնաք բարով պարոն Հիպարիայան, Ասոված պահապան լինի մնացողներին:

18.09.97

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՑՈՒԳՑՎԱՆԴ *

«Ինտրում» եմ, ծանոնձություններ շնուն, սիրելիս, - գոչեց Ալիսը՝ մոռանալով որ Արքան չի կարող մեղ իրեն, - ոու ինձ այնպես ես ծիծաղեցամ, որ Հապիլ եմ՝ կարաղանամ՝ քեզ պաշել Ի՞նչ ես բերանդ այն բայց սկզբ սնիդիր կուլ կոսա: Դէ, զին մի քիչ մաքրվեցիր»: *

Այսիւ Քերոն,

ԵՐԵ ԱՐՔԱՆ ՈՒԾԱՅՆ Է

Լավ արքան՝ կայուն արքան է: իր պաշտպանական գծով սեփական քառակուսում՝ Հաստատում մնալու ընդունակությամբ եւ իմայությամբ, որ մնացայ բարդի ունացն վազգություն՝ ներշնչվում՝ է իր գիտակցություններում արտահայտություններով՝ Հետվում՝ ծանրակիւ խոհեմության վրա եւ ուղղված է իր պաշտպանության ամրակարմանը: Բայց անուղենի

* ՑՈՒԳՑՎԱՆԴ - (գեր. Zwang - պարտագրում), իրավիճակ շախմանային խաղանք: Երբ Հակատակորդը ստիպված է ոչ ձեւանու բայց կասարել Ցուգցվանդի պարտագրում կոմերից մեղ կամ երկուսը միաժամանակ (միխաւարձ ցաւցինակ) օգտակար քայլեր չունեն, եւ ցանկացած բայց բերում է սեփական դիմերի վատարացման (Շանթ): Ճերմակի:

** «Ալիս Հայելիների աշխարհում»: Հուբվածի բնագրում այս Հատվածը ուստիեն է: Անկանականաբանը պահանջանք այն փոխարինել Հայերեն Համարդեք թարգմանաւթյամբ՝ ըստ Գարիկի Բանդուցյանի:

ովերգություն է, երբ արքան ինքը ունայն է եւ ստիպված է ոչ արքայափայել քայլերով արահանսել դիլքերը՝ իսկական վանդակի վերածերով ոչ միայն անձնապես զբաղեցրած տեղը, այլև գործոննեռության ողջ դաշտը։ Ոլորմելի է այն ժողովուրդը, ում արքան ունայն է եւ շարունակում է արքա մնալ։ Ոլորմելի է սեփական անզորության մեջ երբ կամա թե ակամա ծառայում է պաշտպանում ու անգամ կամավոր ընտրում, ընդունում կարենոր չէ, թե ում եւ ինչը։ Եթե ժամանակին այդ վարավը չեւ չեղաքանում, ապա ունայնությունն ինքնավերաբարտագրման ընդունակություն է ձեւոք բերում։ Համակերպ միտոլորդը եւ յուրաքանչյուրին, ով թե կուզեւ անմանակից որեւէ խնդրի ապառում՝ դրանում։

Թե չեք պատկերայնում՝ Հայացք գյուք ձեր անձնական, ընտանեկան երշանկության Համար մղված պայքարի էջերին, անկախ թե ինչպես էք ինքներդ կոչել այդ աներեւոյթ թշնամնեն, որ երբեւիցեւ սպառնացել է այն ամենի գործությանը, ինչը ձեր կանքի բարձրագույն խնաման է։ Իսկ թե որեւէ պատճառով չեք կարողացել Հաղթել ունայնության Հրեշին, ապա անկանակած բախավել էք նրա առարկայացած արոյունքների հետ։ Այս, ճիշտ նոյն կերպ, ինչպես մի ունայն արքայի երկարակեցությունը խաղատախտակի վրա ծառում է ունայնացած մեծ ու փոքր ֆիգուրիներ ու նոյն Հիվանդությամբ տարված խաղը գիտող-մասնակիցների Հոծ բազնություն։ Վերջնին մի մասն իշարկե սմբափում՝ է, գոնեւ առժամանակ, երբ արքայի կերպով ու նմանությամբ կերտված ֆիգուրիկներից արքայի է սսանում՝ չբացապարտված անօրինականություններ, չբացալյանոված Հանցագործություններ, ամենօրյա նվաստացումներ, ձերբակալվածների ցուցակներ եւ վերջապես ցինկե դագաղներ։ Եւ ինքնարարական հետեւում է ունայնությամբ Հիմնարացված զմսդի ռեակցիան՝ ընդգեմ՝ ֆիգուրիկների մի մասի Համանամանների մեկ այլ մասի։

Իսկ Հետո կիրիսին նոյն խաղատագործ սցենարը՝ նոր անօրինականություններից, նոր նվաստացումներից, ձերբակալվածների նոր ցուցակներից եւ ցինկե նոր դագաղներից Հետո։ Ռաստի, երբ այսօր տեսնում ես, թե ինչպես մի ողջ ժողովուրդ բավականությունն է սսանում՝ ինքնաշխարհացման գործնկացիցից՝ ստիպված էս կարեկյել առատ զվարճալիքներին Հակվածությամբ կայսրությունը կործանման Հասցրած Հռոմեական պլեբսին։ Յափուր, պարզում է, որ երկու Հազարամյակ անց ես մարդիկ գերադասում ես ոչ թե մոտածել ու Համեսնալ թե որտեղ է թարված «շան գլուխը» գժեախտությունների արմասը, այլ բավարարվել մասուցված խրախմանքներով։ Քանի Հայուրամյակ է դեռ պեսք Հայ Հասարակությանը Հոգու ողջ խորությամբ ընկալելու պատուիչի ցալը՝ արքաներն են, որ մանուկ են եղել։

Թե գեթ մի փոքր չարություն վներ չարախնագալու նրա եւ ձեր շվախնության վրա գույց շատ ավելի Հեշտ վներ, ու տարիներ առաջ արտասանած ջննարտությունը, թե ձեր արքան մերկ է, թե արքա Հերձագանակով բացելու թարախապալաղները... բայց Նա, որի ուսմններին Հետեւելու 1700-ամյակն էք ակնկալամ՝ նշելու ուսուցանել է, որ սիրենք մերձավորներին եւ բուժենք բորսապալորներին, այլ ոչ թե արձանարձեաք առավելամաս քարկոծենք։ Ուստի ընդամենը արձանագրենք, որ ժամանակին սանհիւրական միջոյաւուսներ չեն նարկվեցին, եւ արքայի մերկ մարմինը պատվեց բորտի խոցերով՝ Համաձարակը տարածելով վերից վար, մինչեւ վերջին օսարվածը, որ կարծում էր կիսուսափի Համաձարակից միայն այն պատճառով, որ չենք էր ընտամնուր ցավի նկատմամբ։ Եւ միայն մեկ ինսպիրացիա մի խաբեք ձեզ ու արքայի գործություններում՝ մի փնտիքը ոչինչ բացի սեփական արքայության ունայնությունը եւս մի փոքր երկարածգերուն ուղղված Հաշվարկներից ու վլեժից։ Դուք երբեք չեք կարտանա ներել ձեր իսկ արասների մարմնավորում՝ արքայն, այսինքն չեք փրկի գոնեւ ձեր Հոգիները, եթե շարունակեք նրա անձնական ողբերգությամբ պայմանավորված գեաքերի ընթացքը շաղկապել երկրի, ժողովսի, արքային ինսպիրացիների Հետ։ Իսկ դուք փրկության կարիքը նոյնքան ունեք, որքանեւ նա։

ԵՐԲ ԱՐՔԱՆ ՀԻՎԱՆՆ է

Դաստարկության մեջ Հոսող Ժամանակը պատմություն չի կերպում։ Ոչ մի առողջ օրպանիվը՝ անհատական թե Հասարակական, դաստարկություն չի Հաստարժումը Հիվանդների երանությունն է, ընդ որում եսակենարոն Հիվանդների, որոնք ոչ թե ինքնասպաքնաման են ձգուում, այլ ողջ շրջապատն իրենց Հետ գերեզման իջևնելուն։ Եւ նման իրավիճակում բարյական խնդիրների շուրջ դաստությունները պարզապես անիմնաստ են, քանզի Հիվանդի նման պաշվածքը որքանեւ Հրեշալոր, նոյնքան Հողեղեն է։ Թե գույց որեւէ մեկդ գոնեւ Հետմից չի բախական եսակենարոն Հիվանդների ու նրանց շրջապատի ողբերգության Հետ, երբ մետությունից ու մոռացությունից սարսափող Հիվանդը պատրաստ է դիմել ցանկացած միջոցին շանսաժից մինչեւ աշաբեկությունն, դիմացինի գեացմանքայնությունն ու մարդաբարդությունը շահարկելուց մինչեւ նրան Հրաժեշտի գրկախառնության մեջ խեղբելու մըրսմ։ Եթե որեւէ Հիվանդ չի Հալաստում՝ Աստծոն ու Հոգու Հավերժությանը, ապա իր երկայն յուրաքանչյուր վայրկանի Համար կողմաբերի ամենանվիրականը։ Իսկ տվալ գեաքում, ցալով, մենք գործ ունենք Հենց նման Հիվանդի Հետ։

Հայաստանի Հանրապետության ներքարակական ինսփիրները

քաղաքական բնոյթ չեն կրում եւ ուստի քաղաքական մեթոդներով Հանգուցարձնան ենթակա չեն: Ի տարեբություն այլ երկրների, որոնք եւս ժամանակին բախվել են Համանանան ինդրի Հետ, Հայաստանում բայց կայսում է զինվորական, ֆինանսա-անհանական, մոռավորական ձեւավորված վերնախամբը, որ կկարողանար միավորվել «Հայրենիքը վտանգված է» գիտակցության առանցքի շուրջ եւ արժանի գիմադություն կազմակերպեր ներքին սպառնալիքին: Մենք անշափի նման ենք Բոկասայի Հայաստանիներին, որոնք սահմարված են Համակերպվել նրա գյուղայն Հետ այնքան ժամանակ, մինչեւ Քրանահայրները մեկուսացրին մարդակեր կայսրին: Եւ Հետո, մեր երկրում մարդակերությունը բավական պրովված է, որպեսզի որեւէ մեկի ուշադրությունը գրավի եւ որպեսզի որեւէ մեկի օգնության ձեռք մեկնի կամազրկված Հայ Հասարակությանը: Գրեթե անհար է բացատրել աշխարհն, թե ինչ հրեշտավոր Համակարգ է թաքնված արտաքին վայելշության տակ, իսկ ունայնությունը քրեորեն Հետապնդելի չէ, եւ մարդու իրավունքների ունահաւումը վնահասովով գործողությունների շարքում ունայնության մեջ ապրելու գաստապարտված մարդկանց պաշտպանության կետ չկա: Կոյն վիճակն է նաեւ եսակենարության Հարցում, եւ ստացվում է, որ մենք ունենք Հազարավոր զույթ, առանց սակայն արձանագրման ենթակա Հանցանքի փաստի:

Հավերժ այսպես շարունակվել իշարկե չի կարող եւ արդեն ակնհայտ է, որ թե արքան եւ թե նրա կերտած Համակարգը սպառել են քիչ թե շատ տրամադրանական, օգտակար քայլերի պաշարը ու Հայտնվել ցուցվածներին իրավիճակում, ուր ցանկացած գործողություն, միենայն է, ընդունել է, ընդունել արդեն ոչ միայն եւ ոչ այնքան աղքայի կամ՝ Համակարգի, ինչը որեւէ կերպ տանելի կլիներ, այլ երկրի ու ողջ Հասարակության: Դաստապարտվածի ազքերով այս ժողովրդին չի մնացել ոչինչ բացի Հրաշքին ապավինելուց: Բայց դարասկզբին Հրաշք չկատարվեց, եւ միայն անսպառ լավատեսությունից կարելի է Հոյս ճնել որ կարկուտը ծեծած աեղու չի ծեծի:

ԵՐԲ ԱՐՔԱՆ ՀԱՐՎԱԾՈՒՄ Է ԲՈԼԻՐԻՆ

Խորհրդային ակադեմիական կառուցյաներն իստրիվանության չփերազանցված դարբնոյներ են: Նայեք Հայկական քաղաքական խալատափակի վրա առավել երկար ու ամուր մնացած ֆիկուրներին եւ Հարց սովոր, թե ով էր նրանցից յուրաքանչյուրը Հեղափոխությունից առաջ: Վերջիշեք նոյն տախտակի վրա արդեն զուարեկրած եւ այսօր նրբորեն զուարեղանին մոտեցվող ֆիկուրներին կտեսներ, որ նրանք Հեղափոխության «ախորոյային» թեւն են Հաշվարկելուց թույլ խարդավանքներում Համարժ ուսանող խորացում շափականց բաց ու անմիջական, բայց

վել Հաստկանշական գիծը փողոցի տղող անսասան Հավատարմությունն է գրակետ արքային, չայած ազքերի առջև ունեն իրենց երբեմնի ընկերոջ ողբերգական օրինակը: Եթե միայն արքան արարող լիներ ու նրա Հավատարիմերի էներգիան ուղղվեր արարշությանը՝ չորհակալ էնաք լինելու Աստծոն, որ նորանկախ Հայաստանում ենք ծավել:

Հիմնադիր եսակենարությունը կարող է պայծառատես լինել դա ձեզ կվկայի սկզբան Հոգեբոյցն անգամ: Այդ հիմքի վրա ձեզ պայտագործ սերիալներն են ստեղծվում: Յավալին սերիալներով ձեր տարիածությունը չէ, այլ սեփական կանոքը Հերթական սերիալ դիտարկելով: Եթե միայն տարդ մարդ գտնվեր, որ ոչ թե ճայնագրեին, այլ այրեին, կուրեին, ջնշեին պետականության կառուցման սերիալի Հերթական գրիվագով պատգամանվորներն ու ողջ Հասարակությունը կիսուսափեին սեփական պաշտպանության նախարարի ճկույթի Հետ Համեմատությունից*, նախարարը՝ ապագա պատասխանատվությունից, արքան՝ ծանրագույն մերժի Հերթական բաժնից: Բայց դուք սիրում եք սերիալներն ու նրանց Հերուներին, եւ գայթակղում եք արքային կուռքեր մասուցել ձեզ: Ամենեւին պատահական չէ, որ Հայ Հասարակությունն ընդհանուր եղբեր գտավ արքայի կերտած երկրպատվյան երկու անձնավորմաների առաջին արտագրություն եւ վերջն վարչապետի միջեւ: Դաստարկության երկու Հերուների, որոնց շուրջ վարպետորեն հյուսված լրասապակը ձեզ ունայն երազների աշխարհն է տանում: Եթե անգամ չգտնալի սերիալի այն ազիկ մարդը, որ Հարց կտա «իսկ բարոյական մարդ էր արդյուք Հանդույցալի», ապա պատմությունը կտա գնահատականը մարդկանց, որոնք սեփական եսակենարության Հագործը ստացան ու վայելեցին աղքայի բորոտավոր գրկում: «Իսկ Զիբուլը մարդ է, իսկ Աւելանը», թե՛ դուք բնականաբար Հայ գրականությանը, Հայոց պատմությանն ու առավելեւս աղքային ցավին բավականաշափ ծանոթ չէք: Եւ սերիալի յուրաքանչյուր սիրահար ինքն իրեն թող Հարցնի ո՞վ է ի վերջո պատասխանատու զննվածային մնցրության Համար: Մի՛ թե չփափեր մեծարդու պարոն գիտնականը, որ իր կերպարը շահարկելով սոսկ փորձում են սվայել ներսից արդեն անվերականանելի ճեղքագծներ տված Հայկական պետականության կառույցը: Գիտեր ու Համեմատայնվեց, որովհետեւ վաղուց արդեն Հայրենիքը անձնական նպատակներով օգտագործման միջոց է, միջոցիկ:

Այսօր Հայ Հասարակության բարձր ու կիսաբարձր շերտերում «բռնստոն» է արքայի կողմից չորհակ ցանկացած Հասարակություն ի շահ սեփական անձի օգտագործում: Հայոց արգանդը մեկ Փիլարես անգամ չի ճնել որն իր շուրջերում «ոչ»-ը կրեր: Քաղաքական ու քաղաքականամերձ մեծ ու փոքր կերպարներից մինչեւ առաքելական Հոսի վերջն առաջնորդը որդեգրել են բարձրաշարժիկ կուրսիզանու-

* Համեմատությունը նախագահ Հետն Տեր-Պետրոսյանին է:

Հիների վարքագիծը. «Ինքս անմասպես անշուշտ բարոյական եմ, բայց արքայի առաջարկությունը մերժել չեմ կարող»: Եւ ինչպես արձանագրված է Հովհաննի Հայանության մեջ՝ նման կենակցությանից Համատարած դրոշմակիրներ են ծափում՝ լրված խոր ասերությամբ ու անհանդուրծող թյամբ իրենց չնմանվածների նկատմամբ: Հակասավածությունը պողովարչով չի լինում, այլ ճենց այսպես պարզ ու գիտակցության Համար մատչելի:

Ինչո՞ւ ամեն անգամ Հայրենիքը ծափելիս մեզ թվում է, թե ինքներս խարեցինք աշխարհն: Եւ ինչո՞ւ չենք կարողանում՝ արքա սիրել իր բոլոր թուլախյուններով Համակերծ անկեղծ ու անձավեր սիրով: Բայց ոչ, օգնում ենք նրան անդառնալիորեն կրցնել մարդուն ի վերուստ տրված անմաշ Հոգին: Մի՛թե կատեմ, եթե ատեմ, որ Երեւանի ամենաքաղաքը ու ամենակոշտ պնդումներին անգամ՝ Մտեհանակերտից պեսք է գար միայն մեկ պատասխան. «Այսկախ պետության ազգինսիր նախագահը որեւէ այլ երկրի պաշտոնյա գառնալ չի կարող եթե անգամ տվյալ երկիրը ճգնաժամային վիճակում է»: Փոխարքն ինքնախաքեռության խորիսնաստ բայցարտություններ էք փնտում, ընդհուպ մինչեւ այնպիսի անձեխեթյունն, թե իրը Լեռնային Հարաբերոյ Հայաստանի Հետ միավորման գալաքարն է իրավործված: Փարիսեցնե՞ր, ո՞ր մեկու է պատասխան տալու այս Հանճարեղ գալաքության Համար, եւ կամ՝ ո՞ւ մ' են պեսք լինելու ձեր բացարությունները Հերթական ցեղասպանությունից Հետո: Երբ նախանձն իրեւ Հավատամբ ընդունած յուրացնում՝ էլք գաշնակցական առավակերանության լուսավոր էջերը, ոսնաշարելով ազգային անվտանգության տարրական պահանջներն իսկ ձեզ կարելի էր Համաշնալ բայց ի՞նչ բացարություն տալ նրանց անցյալի արնածոր ու անփառունակ խոմերում եւս մինչեւ կոկորդն ընկրմնելու ու պատմության գիրկն անցած սարսափները վերաբենադրելու՝ ձեր մողուցին: Թեեւ, քրեագիտության մեջ սա կոչվում է «զոհի Հետ ինքնանուշտացման Հանցագործի բարդույթ»:

Պեսք է Ենթադրել որ զարաքայան առաջնորդին Երեւանում չներեցին թիմային Հանցագործությանը անմեղակցության Համար, եւ այժմ՝ բոլոր Հարավոր միջոցներով նրան կարստադրեն արմոնները ներկել արդեն անմենների արյամբ ու արյունքով: Հետո իշարկե Հարավոր կլինի Հայաստանում կիսաձայն, իսկ միջազգային ամբիոններից՝ գուռալով Հավասարել զարաքայան վայրագ էության մասին, որին Հավասարապես զոհ են թե Հայաստանցին, թե ադրբեջանցին, եւ ուստի արդարացված կլինի այն զսպելու ուղղությամբ ցանկացած արտաքին միջամտություն: Տե՛ր, պահպանիր արքային եւ առավելապես վարչականին՝ նրա ազգեցությունից:

ՀԵՂԱԾՐՁՈՒՄԱՅԻՆ ՑՈՒԴՑԱՎԱՐ

Օրեաների շիմացությունը չի ազատում պատասխանաւությունից: Նոյնկերու, առարկայական իրողություններից փախուստը գեղագիտակարեւության անդունողի խորքերը չի ազատում անխուսափելի Հետեւանքները կրելու պարտավորությունից: Երբ այբբենական Հետափարձմանի Հայոց ժողովրդին ներկայացած կաթողիկոսը, որ մինչ այդ Հայունի էր ինտեկելու ծանրաբարու վարդով եւ բազմաթիվ այլ արժանիքներով սկսեց աջուձախ ինքնավարկաբեկման վայրություններ ցուցաբերել Հասարակությունը բավարարեց նրա եւ լուսաշուրջի վազգեն Ա-ի Համեմատության մեջ Համականքն անհանգործ վերջնիս վերապահելով: Ամենեկին չալակնելով թե իրազեկ որեւէ ալյուր առաջիկայում կհաստատի արտահայտվելիք տեսակետով, եւ քաջ գիտակցելով թե քաղաքական պոտության ինչպիսի նվիզալ կետեր ենք շոշափում, այնուամենայնիվ կանոնակիր պորդնած կաթողիկոսն իրեն մատչելի բոլոր միջոյներով սեփական Հոտի առավել գիտակից Հատվածին Հոշում է Հոգեւոր ողբառում՝ նախապատրաստով Հեղաշրջման մասին գոհանելմանին գնելով անմասնական Հեղինակությունն ու բարի Համբարիք: Հովհաննես-Պողոս Բ Հետ Հայունի Համագամմանը Հայ քաղաքական-մասակրական, լրագրողական շրջանակների խիստ մակերեսային անգուստագրձերը կարող են թեւաթափ անել անգամ՝ նրա նման կոփոված գործչն, բայց Սուրբ Զատիկի վասիկանյան ցերեկում՝ Հւումի պատի Հետեւն ընկած Հայոց կաթողիկոսի խնարձ հաւելությունը վկայությունն է այն բանի, որ նա գետ չի կորցրել իր Հետեւորդներին ճշմարտությունը Հասանելի գարձելու Հույսը:

Մի շտապեք պարզունակ Հարցագրումներ անել թե ինչո՞ւ չի կարող ինքը Համայն Հայոց կաթողիկոսը, պարզ ու շիտակ կիսվել Հավատացյաների բազմության Հետ խորհրդանշիների օգնությունը գիմելու փոխարեն: Չատ ավելի ճիշտ կլինի, եթե ինքնաւարդյան մատուցման մասին Հոտի մեկուցել ինտեկելուուա Հատվածը իրեն մատուցված ճշմարտությունը, երբ իր Հիմնական մասով բացարձակագետ է, թե ի՞նչ է նշանակել ու առավելեւս նշանակում՝ Պատասխան աթոռը, ի՞նչ գեր ունի Հոգեւոր գիմակայությունը ժամանակականության աշխաղաղականության մեջ, ո՞րն է երբենից ունիտականության ճանապարհին կանգնած ցանկացած ժողովրդի անուղելի ողբերգության պատճառաշետեւանքային Հենքը, երբ ի վերջո քաղաքագիտությունն ընկալվում է իրեւ ուսմոնաք նավթի արյունահանումով պայմանական քաղաքական շահերի ու տանկերի քանակական Հավասարակցության մասին: Միաժամանակ, կարո՞ղ ենք բայց առավել արդյունք, որ Հայոց կաթողիկոսն ինքն էլ նվազագործյանը երկակի խաղի մեջ է. ո՞ւ քամնի իրավակես Հույսանոց ենք այն իմաստությանը, որ անիմանալի են

Ճանապարհներն Աստծո:

Բայց կարող ենք Հարց դնել թե ո՞ւ մը եւ ինչո՞ւ է պես պահպանումը Հոգեւոր ոլորտում: Մեզ շարպային քաղաքացիներին, որ առանց այդ էլ Հոգեւուաշ ենք եղել տարաբնույթի կրոնական ավանդների Հոգեւոր-տոմիունից, նման Հեղաշրջումը բնականաբար պես չէ: Մեզ որ Հարազատ եկեղեցու ինքնօտարակնն նման աստիճանում անփամ պահպանում ենք Հավատարմնայթունը Մայր Տաճարին, կրավարեկն բարեփոխումները Հենց նրա ներսում՝ վերաբարձր առ Հոտ, մեր Հոգիներն ու մարմինները դարմանելու անշահախնդիր պատրաստակամությունը, Տեր Հիսուսի ավանդած Ճշնարտության ու Իմաստության ջաւակությունը եւ արմատավորումը Հավատացյալների շրջանում: Գոյց Հեղաշրջումը պես է Հայ Ալուագելական Եկեղեցու Հոգեւորակննությանը, որի գոնե ղեկավար Հաստվածը, քաջատեղյակ Վատիկանի լուծի գեմ աշխարհով մեկ ծավալած ազատագրական պայքարին, որոշել է Հավատակային կապի մեջ մննել եւ ունեցած-չոնեցածը ամբրաբերել Հոռմեական գանձատանը՝ մասլով Պապի ողորմածության Հոյսին: Թե կամ կա՞ գեթ մեկ Հոգեւորական, որ իր ավանդապատշ Հոտի անեծքին է ուզում արժանանալ եւ 21-րդ դարի նախաշեմին ուրացողի նոր կերպար մատուցել ազգային գրականությանը, եւ կամ իշխաննի ու Աթոռիլասի Հոգեւոր այլերը որոշել են իրենց գիրքերը զիջել կաթոլիկ Հայերի Համապատասխան կառուցյներում արգել Հաստատուն տեղեր զբաղեցնություներին: Խմկապես անձեթեթ է ու անսորամաբանական:

Իսկ գուցե դա պեսաք է մեր ուժայիններին, կամ՝ նրանց խամեր Համար կրակելու պատրաստ տղելքին, որն ուժ այլքան նախանձախվնդիր էն արքայի իշխանության Հարատեմանը: Բայց ո՛չ պարզնայք, նրանց գրական լավ կամ՝ վատ ժառանգությունից մինչեւ ամենալրազիտ արտահայտություններն ու ամենաբիրտ գործողությունները կա մեկ նվիրում՝ գերություն ազգային ավանդապաշտովյանը, այդ մկուտ նաև՝ ֆիդայյականության ու մասութիսատական ավանդություններին, ինքնաշատաստում՝ թեկուցել կաղապարված, բայց Հայրէնի արժէքային Համակարգում: Եւ Հետո, ի՞նչ տրամաբանությամբ պեսաք է առաջնորդվեն տղերը, որպեսզի Հող նախապատրաստեն Հոգեւոր Հիմքի վրա ազգային երկարակության Համար, որ շատ ամեն լրիջ ու ծանր լրացելի ինդիր է, քան նախապահական ընտրությունների արվյունքներում ընդգիրմանը երկրորդ պլան քշելը, եւ ուր դիմակայությունը կամա թե ակամա ներթափանցելու է Հարազատ գերիքաստան, ընտանիք, ամուսնական կամ սիրային առափաստ: Եթե ձեր սիրած տեսահողովակում՝ պատկերված սեղանակիցներին որեւէ մեկը առաջարկեր ծնրագրության վնալ Հուռմաներին, Հազիվ թե ողջ առողջ գուրս գար այդ սրամից: Նրանք Հայոց պատմու-

թյամբ ու ավանդապաշտովթյամբ են ովասար ձեւափրել ու «ազգային եպոսից են կաթ կերել» եւ ուսափ նեղպին խաչը ուրանալ չեն կարող:

Կամ՝ գուցե ժողովրդակարության ծակուծուկերում՝ իրեն կրցրած ազգային մոռավորականությունն է Հաղորդության կարտոսախաւ ասրում, եւ արեւմնյան Հարազատ գարձած ափերին էլ ավելի ներդաշնակելու ձգումն մեջ պատրաստ է այս մեկ սահմանը եւս անցնել Հնարավոր է, բայց անշուշտ նեղ շրջանակի Համար, որ արքայի պարուեած կերատաշափոյ օգտովելու աշխատյի մեջ սասանայի Հետևից էլ կինա: Մշացածներին սակայն ոռուածպատակության խորացած բարդուցմերը թույլ չեն տա, եթե անգամ Հանկարծ ավանդապաշտության ու առավելեւս ինքնագույնության թմբիրից արթնացած լինեն: Եւ ճեսոյ, խակապես ինչո՞ւ Հռոմ; այլ ոչ Մոսկվա, ինչը գոնէ զանգվածային գիտակցության Համար ավելի ընկալելի կիներ: Ռուսների Համար մաշմերդական որեւէ ուղղությունն երթեւից այնքան օտար չի եղել որքան Վատիկանը, որի գալաճանությունը Կոստանդնուպոլիսի նկատմամբ, բազմաթիվ խաչակրաց արշավանքները Երրորդ Հռոմի գեմ երթեք չեն մարավելու Ռուսաստանի ու ուրուգիւու ու այլ գալաճանանքների պատկանող Հոծ բնակչության կովկայ:

Որքան էլ ցավալի կշնչի, բայց այս գեպօրում մենք գործ ունենք անձնական պամջորդիայի վրա Հիմնաված գործողությունների հետ, որ բնականաբար քաղաքական աստու է ստանում՝ եւ Հաճոյութվ շահարկվում՝ արտաքին ուժերի կողմից: Դաստեք ինքներու: Ոմն մեկը Ենթագիտակցության խոր շերտերում մանկուց աստում՝ Հայկական բոլոր կուսակցությունները, բացառությամբ գաղութեների ծունդ Հայ Համայնավարների: Ըստ որում, կյանքի ու բնակավայրի փոփոխությունից հետո, աստում՝ նաեւ խորհրդային Համայնավարներին, որոնք անմիջական շփման ժամանակ չեն արդարացնում հեռուում ձեռավում պատկերացումները: Եսակենարդն ունայինը ինքնաբավարարման մի մեծ բաժին է ըմբռչւմնել քանզի քարուքանդ են արված բոլոր կուսակցությունները Հայաստանից մինչեւ Միյուռոք: Իսչ որ մեկը, թեեւ դաստիարակված ամեթստական միջավայրում, սակայն հիշում է, որ Հայ Ալուաբեղական Եկեղեցու հետ ոչ մի ընդհանուր բան չոնփ, արմաններով այլ Հավատ է գավանում՝ եւ ուստի բավարարում՝ եսակենարդն Հագուրդի երկրորդ բաժինը: Ըստ որում, երկրորդն առանց առաջնին Հարավայր չէր լինելու: Իսկ մինչ այդ, երբ Մովսեսի գաժանությամբ ձեզ մինչեւ քառասուն տարի գեպերում էր խոստանում ու պատիժ, մի՛ թե չէիք ըմբռնում՝ վրեժնագրության բնակումը, քանզի գու՛ք եք մեղավոր նրա մնալվերության մեջ գուք, որ ձեր թիֆլուններից, պետերբուրգներից ու մոսկվաններից բորբքեցիք այն Հրդեզը, ուր այսլեցին նրա եւ նրա նման Հայութ Հազարավորների կյանքն ու ճակատագիրը: Իսկ Հայրենագարձությունից հետո, արլոյոք

դու՞ք չեք, որ մասնացուց էք անում, խարսկանություն գնում, ու այդքանից հետո ուզում եք, որ նա ձեզ ների գեգերե՞ք ու պատժե՞ք: Եւ երբ խառում էնք քաղաքական խաղաղափառակում Հաստատում ու Հարաստելով Գիտությունների մասին, մի փոքր եւս ոշադիր եղեք գտ խկապես Հոգեհարազատ մարդկանց կաստա է, որ կոլ կոս ձեզ՝ ձեր Ղարաբաղը, Արևելյան կոչվող Հայրենիքով, զվարիմասեր ուժայիններով եւ ողջ մայզալով Հանգերձ: Դե գնացեք ու մոտածեք, թե այդ ում Համար է ցուգվանդային իրավիճակ ձեւալորդել: Իսկ եթե դուք նորից բազմավեցու, վայելչակազմ՝ ազգամերներ եք ուզում, նա այդպիսիններին սուփերով կմնասուցի, որ հետո չասեք, թե ընդհանրապես ամեն ինչից զորկ եք մայցել:

Մնացած Հեղաշրջումներն անհամենաս պարզունակ են, թեեւ խաս ողբերգական, քանզի սեպումներին մեր տողերն էին կրակում՝ մեզ վրա, որովհետեւ ոչ ոք չանսաց խոպին, թե ժողովրդին առաջնորդողները մերնիքական չեն: Վյո օրերին մի վերջին Հոյս կար վերապանելու մեր ընդհանրությունը, փոխադարձ մեղայական ասելու, Հասկանալու, որ մեր անցողիկ կյանքից զատ նաև Հավերժական արժեքներ կան Երկիր կա, սարասիցու կորսման մասնված մի ժողովուրդ, պապերի ուխու ու հիշատակ: Եւ Հենց այդ օրն էր, որ արքային քաղաքակիրթ վայելչությամբ պիտի Հանգստի ուղարկելինք եւ այլեւս բայցառենիք արքայանապատասխանից այս զայտելի նախարեալը, բայց... Բայց ժողովրդի շարքերում այդքան հնարեն պրովիվաստրներ բացահայտող Պարույրը «աշքախող արեց», թե ինչպէս էին բարձրախոսով նախապատրաստում՝ կրակաՀերթերը, մերթ անվանարկելով պաշտպանության նախարարին, մերթ նոր իշխանության Հաստատման ժամանակ սրտից եկածը անելու ծրագրերը կազմելով: Երբ մատչելի ձեւով բոլորին մատուցվում էր ունեգաստության ինտիրն* ու դրա վտանգները՝ լուսվյան զրնություն ականջ էր ծակում, իսկ այսօր Հուուեական զինվորների ու ժողովրդի օրինակով դաստապարուված էնք միշանց արյուն Հեղեղ Հավասարապէս օտարածին առաջնորդների Համար: Ուստի պատրաստվեք «բեղդրապյան գարուն» Հայկական սարբերակին, բայց Համոզված մի եղեք, որ սուվիչների փոխարեն Հրազդն չեն բաժանելու:

Սեաւեմբերին պարտվեց ոչ թե ընդդիմությունը, այլ ժողովուրդը: Սեաւեմբերին Հաղթեցին ոչ թե Հավասարմության մեջ անդրդվելի մասցած ուժայինները, այլ եսակեստոն Հագուրդները կիսաս թողնելու:

* Տես «Քաղաքակիրտությունն աշխարհներամբն ընդհանոր Համատեքստում ծավալը Հունեգատաթյունն իրեն քաղաքարախասական Համակարգ» գլուխը («Դրոշակ», թիվ 17, 1-14 գետեմբեր 1994: արտասարկությունը՝ «Կենտրոն» ներդիր, թիվ 6 (Լրագիր Օր, 15.05.96), որտեղ Հեղինակը եղագանական-իմաստային նոր սրբերանգ է ներարկել «ունենաւու» Հասկացությանը՝ պապիսով քաղաքակիսական բառապաշտ ներմուծելով «քաղաքական ունենաւու» եղու:

վոանդի մեջ Հայոնված արքան ու նրա անբաժան կասան: Քաղաքական ձեւակերպումն վա անշոշու Հեղաշրջում էր, բայց Հայ իրականության պարագայում գայ յուրայինների երկու Հասվածների ժողովրդի ու տղերի Հավասարապոր գավաճանությունն էր միմյանց: Դասական Հեղաշրջումներն իրար Հետեւեցին ավելի ուշ, երբ արքայական քախումին ուշքի եկավ ու Հասկացավ որ ոչ Հարազատ ուժայինների ձեռքից ստացյլած իշխանությունը պեսար է պահանձել մնիսեսականին ու վասիկանին Հաստով կրախատիտությամբ: Ուշադրություն բարձրէր, որ առայսօր արքայական կաստայից եւ ոչ մեկ Հասիկ պաշտոնամիտություն չի եղէլ: Փոխարէնը, ներգործ նախարարը փառաւնդութեան սամանձեց Հանդապետական նշանակությամ «ժեկ»-ի պեսի պաշտոնը ներդրություն մաքագործության Համար*), իսկ Բագրատյանը վերջապէս ավատովց ուրիշների քաղաքականության Համար միանուրին, թեեւ փառափառությամբ սամանձան պատասխանասալությունից: Բազմակեզու ու վայելչակազմ՝ Արմեն Սարգսյանի մնաւքը Հանդապետական քաղաքական իսականական բարձրագույն բարձրագույն արքայական իշխանական նշանակության վիճակարգությամ գերն ու փիրքը: Բայց Հեղաշրջումն ավարտին չեր Համար, եթե իր արժանին շատանար նաև ոչ Հարազատ երկրորդ ուժայինը՝ պաշտոնասության նախարարը, որին արագ եւ ոչ առանց Հեգնանքի հիշեցրին իրեն Հասկացված տեղի ու գերի սահմանների մասին: Եւ մինչ առօյցա մնցուգարձի մեջ սերիալի սիրահարները կհասցնեին գմնյութել իրենց նոր Հերոսով անգամ՝ նոր Հետապու պատասխանական կապել ապագայից Հույսերը՝ Հաշեց Հեղաշրջման ավարտական ակրորդը՝ վարչապէտի արտադրություն ու Հրաժարականը:

Եթե այժմ՝ եւ որեւէ մեկի Համար պարու շբարձավ աելի ունեցածի իմաստով՝ Հասակեցնեսը: Մինչեւ սեպումների 25-ը առկա էր երեք բեմը՝ ժողովրդությը, ուժայինները եւ արքան: Ուժայինները, որ ինչպէս բազմից նշեց՝ իմաստ Հավատարիմ էին արքային, այնուամենամիվ՝ ժողովրդի ծոցից էին սերում, որոշակի եւ Հաստատուն իտեաններ էին կրում ու սեպումներյան ողջ անցուգարձից Հետո էլ վայելում էին զանգվածների Համականակը, ինչն այդպէս բուռն դրսեւություն Հունավարի 13-ի ստնախամբության ժամանակ** (բավական է միայն Համեմատել նախադարձական ընտրությունների նախընտրական շոտի գատարկ Հրաժարակի Հետ): Անհատականնացման Հետ կարլած զբայցներյանությունից ձերբագույն պարագայում Հարապար չէ շնորհնել որ ուժայինների այս զույգը մի տեսակ բուռքը էր արքայական կաստայի ու ժողովրդի միջեւ,

* Վանա Սիրակելյանը երեանի քաղաքակիրթ պաշտոնը սամանձելիս կասանէլ է, թե Հաջորդ անգամ՝ Ժեկ-ի պես է նշանակվելու:

** Նկատի ոնի քաղաքակիրթը վանա Սիրակելյանի կազմակերպած սամանույս տանախարկությունը Աղապար չէ շնորհնել որ ուժայինների այս զույգը մի տեսակ բուռքը էր արքայական կաստայի ու ժողովրդի միջեւ,

թեւ Հենց նրանք էին կրում զանգվածային ցասումի ծանրությունը՝ այլոց քաղաքական որոշումներն ի կատար ածելու համար: Այսօր, սակայն, առկա է վարչեառութեն կազմակերպված տեսահղողվակային շուռին եւ ընդանապես սեփական լեզվին, վարդուբարբին զիշ պաշտպանության նախարար, որին արքան առիթով թե անսովոթ արժեզրկում է Հայ Հասարակության աջքին (վկա է գուտ Հայկական կողմի մոսկովյան տեսագրությունների Հեռարձակումը՝ Հանրապետական Հեռուստատեսությամբ) եւ այսու վերջնականապես փաստագրում է նրա կախվածությունն իրենից եւ միայն իրենից: Վոկա է նախակին նախարար՝ և ներկա քաղաքագլուխը, որի քաղաքական իրական ազդեցությունը Հայում է ժամանժամ; եւ ամենամոտ ապագայում՝ կշավասարվի զրոյի, եթե իշարկե նա որեւէ նոր «Համցավոր» քաղաքական ուժի մերկացման կամ՝ պարզապես զանգվածային սարսափի տարածման Հաշվարկներում՝ զրչի գեր չատանա: Վոկա է ներդրծ եւ ազգային անվտանգության Համատեղ կառույցի ղեկավարը, որ լայ էության Հանրապետության օտար է եւ բնականաբար տեղական որեւէ Հենարան չունի բացի արքայից:

Մեպսէմիերյան իրադարձությունների միակ Հաղթողն արքան է ու նրա կաստան: Ընդամենը վեց ամսում զանգվածային արքաստացման, սոցիալական անապահովության գերաճի, վաղվա օրվա նկատմամբ Հավասի կորսափի ամենաշեական պատճառն ուժային բուֆերի վերացումն էր ժողովրդի ու արքայական կաստայի միջեւ: Հայաստանի ժողովրդին այլքս մեն-մենակ է որեւէ իրեաներից զորկ, միայն շահանը վրեժիրնդրությամբ լի, Հայաստանյան ու Հայկական ամեն ինչն ատող, ունենելատ արքայական շքախմբին Համսդիման: Ակզբոնքորեն Հենց սա՛ է արքայական ցուցցվանդի էությունը, քանզի ժողովրդի Հետ միջնորդավորված Հարաբերություններին վերջ է պալիս, ու քաղցրահամ ստերը, թե Վանոն կամ՝ Վազգենն են գժախտությունների արմառ, վարչապեսներն են ապաշտուր, նախարարները՝ անցնունակ, առարկայական պատճառները՝ անհաղթահարելի, միջազգային իրադրությունը՝ աննպաստ, Հօտս են ցնորում: Բայց զգուշացեք, Հիւմանփի եսակենստրումությունը պայծառատես է: Եւ պատաճական չէ, որ դաստապարտվածի վերջին քայլով՝ նա ցուցցվանդ է առեղծել բոլորի Համար՝ վարչապես դարձնելով Հեռային Ղարաբաղի Հանրապետության ազգնոտիր նախագահն: Միամիտ մի եղեք, թե Հաշվարկված չէին արտապին աշխարհի բացասական արձագանքը, կամ՝ ապագա ծանր Հետեւանքները թե Արցախի եւ թե Հայաստանի Համար: Բայց սա անձնական խաղ է, եւ եսակենստրուն ինքնապատճառության տեսանկյունից Հանճարեղ քայլ է արված: Այսուշեւու յուրաքանչյուր խոսք կամ՝ շարժում արքայի գեմ՝ ուղղված է վարչապետին, որ այլքս իր ժողովրդի նախագահը չէ, իսկ այս երկրում որեւէ շոշափելի Հենք չունի... բացի արքան: Եւ մի կարծեք, թե շքախումըն ու իր

տերը կխորշեն միջազգային Հանրության առջեւ Հայաստանի ներքաղական ցանկացած իրադրության մեղավոր ներկայացնել նոր վարչապետին: Ամեն ինչ չափած-ձեւված է, ու նրանք Համոզված են, թե վարչապետը ներքին կարգով դարձարացների մաշակը աջ ու ձախ թափահարելով կարգարացնի իրենց Հոգաբարը: Այս թե ինչու նոր վարչապետի նշանակումը պետք է գնահատել իրեւեւ Հերթական Հեղաշրջման փորձ: Տե՛ր, պահապահիր չարից եւ մի տար մեզ փորձության:

Զ.Գ. «Ինչ ձեւ ասում եմ խավարի մեջ, գուք ասացեք բայսի մեջ, եւ ինչ լուսու եք ականջի մեջ փափառքով քարոզեցեք տանիքների վրայից: Եւ մի վահեցեց նրանցից, որ մարմինն են սպանում, բայց Հոգին սպանել չեն կարող այլ գուք տուալել վախեցեք նրանցից, ով կարող է գեւճնի մեջ կորսույան մասնել Հոգին եւ մարմինը»:

ՀԻՍՈՒ-ՔՐԻՍՏՈՍ ՀՐԵԱԼԵՐԻ ԹԱԴՎԱՐ

24.10.97

ՈՈԲԵՐՏ ՔՈՂԱՐՑԱՆԸ ՀՀ ԲԱԶԻԿԵՈՍ ԲԱԶԻԿԵՈՒՄ ՊՈՆՏԻՖԻԿՈՒՄ ՄԱՔՍԻՄՈՒՄ ԵՎ ԿԱՄ ՍԱՀՄԱՆԱՌԻԴԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՊԱՀՏՊԱՆ *

Եթե բանից անտեղակ կողմանի որեւէ մեկը լի, տեսնի, Հասկանայն ամենը, ինչ այսօր խոսվում գրվում, թխվում, Հորինվում, բարբածվում է Հայաստանում՝ միանշանակ տպալորություն կատանա, որ Հայոննել է միջնադարյան վանքապատկան տարածքում, ուր Սրբազն կայրության տատանայապաշտ Ֆրիդրիխի Խիսանությունից ձերբազատված Համայնքը Համակեցության ասաուձանշային նորմերին վերադառնալու Հուսահատ եւ ապարդյուն ճիգեր է գործադրում: Փորձում են Հասրավոր ու անհարին բոլոր միջնութերով՝ բայց ոչինչ չի ստացվում: Քանզի պարզվում է, որ «Հրեշն» Հաղմել է ոչ թե մեծահոգի ու անկաշառ ասպետը (ականջդ կամչի Եվկենի Հվարց), այլ գայիսնապաշտ ու գայիսնաստենչ մեծամեծերը, որնք չեն ել պատրաստվում վերականգնել Օրենքը, այլ ընդամենը վերակերտել այն իրենց կերպով ու նմանությամբ: Ուստիեւ աղաստագրությունը ոչ մի կերպ չի ստացվում, այլ ստրկության մի ձեւից «Ժմավշա» անցում է կատարվում մյուսին:

Ասպամանավության մեջ կարելի է առավելագույնս ազնիվ գրտություններ եւ Երկաթյա Ռոբերտին Հրամանագրով Հոչակել Հայաստանի

* Հոգվածի իրական վերնագիրն է «Ռոբերտ Քողարյանը ՀՀ Բազիկես բայլիկուս, թեսու մանկուս եւ կամ սահմանադարպական կարգի պաշտպան», որ մենք Համարձակվում ենք իմբագրել՝ Հաշվի առնելով Հեղինակի մատագած պատմական ինստատային գուտաճուռ Արեւելառութեական կայրմերի տիտղաբան Հետ, որ Հաստատում էր բացարձակ իշխանական միավորը աշխարհիկ եւ Հոգեւոր ստացության միաժամանակ կարգավորը:

Հանդապեսության Բազիկոս Բազլիեռս, Պոնտիֆիկուս Մաքսիմու՝ Հանգիստ թողնելով Օրենքն ու Իրավունքը, որոնց այսպահի ազատ մեկնությունն արշամարձանք է ազատության Հոգուն Համակալած Հասարակության եւ վիրավորանք՝ Երկարի նկատմամբ։ Ի վերջո, եթե Հայոց Երկու պետականությունների շրջիկ նախագահը այդշափ վստահ է իր ընտրությունների եւ Հարավորությունների փառ, ապա գերագասելի է ալեքսանդրյան ոճով վերջ դնել այս անհեթեթությունը եւ կորել գործուն Հանգույցը։ Թռ՛ զ վերջին, եւ գոնե այս անգամ արդեն իսկ գործադրության մեջը չսարածի ո՛չ «Համաժայռվորական կամքի արտահայտության», ո՛չ «ազատ ընտրությունների» եւ ո՛չ էլ «իրավա-օրինական իմաստների գաշտի վրա»։ Որքան էլ ծանր ու անտղը լինեն նման քայլի Հետեւակքները, գրանք Հետու են լինելու անգամնայի ողբերգությունից, երբ Հայաստանի բնակչության է վերագրվելու իշխանության Հերթական ուղղութափիցի «օրինականացման» պատասխանատվությունը։

Կընդունենք թե ոչ կատարվածը, կշամակերագվենք ճակատագրի խաշին, թե խաչ կրարձրանանք՝ կլինի յուրաքանչյուրի անհատական ընտրությունը, բայց Հաստատապես Իրաք կամ Վրիտ չենք գտանա եւ քրիստոնեության ընտրունան 1700-ամյակի նախաշեմին կուսաքաշու ժողովուի կարգավիճակին չենք ինչի։ Միջազգային Հանդությունն ու Համամարտկային արժեքները ներկայացնող ոչ մի քաղաքակիրթ ստահակ չի Համարձակի նոյնացնել մեղ արքայագալ Սագրամի կամ Քաղգաքիի անվեցու Հոտերի Հետ եւ ուստի չի Համարձակի սմբակությունների Հրամաններ տալ կամ բաժանել Երկիրը միջօրեականներով։ Եւ մեր, եւ արտաքին աշխարհի Համար պարզ կլինի, որ Հայաստանում ինչինչ պատճառերություն է պատճառ աշխարհի Համար պարզ կլինի, որ Հայաստանում ինչինչ պատճառերություն է պատճառ աշխարհի Համար պարզ կլինի, որ Հայաստանում ինչինչ պատճառ աշխարհի Համար պարզ կլինի, որ ժողովուրդն ընտրության Հարավորություն չի ունեցել եւ ուստի ինքնառշակ իշխանությունների գործողությունների Համար որեւէ պատասխանատվություն կրել չի կարող։

Իսկ եթե ոչ, ապա մեծարդու պարոն վարչապետը, որ նաև նախագահի պարագանանությունները կատարողն է, պարտավոր է Հավատարիմ մասը Սահմանադրությանը եւ ի լուր բոլորի միարժեքորեն Հայսարարել որ Օրենքի որեւէ խախտում չի արձանագրվելու իր անձի կողմից եւ թույլ չի տրվելու որեւէ այլ մեկին։ Եւ իրեւէ իր Հաստատակամության վլայությունն նախագահական ընտրություններում կմերժի իր թեկնածության առաջարկումը՝ իրեւէ Հակասահմանագրական քայլ։ Ցանկացած միջանկյալ որոշում, այդ թվում՝ նաև՝ Քոչարյան-Սարգսյաններ գրածոյի առաջարկումն ու պաշտպանությունը սպառնալիք է ազգային անվտանգության Բազիկոս Բազլի գործուն Հայաստանի եւ Արշակունյաց Արքայի ապահովագույն անվտանգության պահպանության մեջ։

Եթե մեծարդու Ռոբերտ Քոչարյանը քաղաքայիական էւ զուտ մարդկային Համարձակություն ունենա գնալ Երկրորդ ճանապարհով, ապա անկախ նախագահական ընտրությունների արդյունքներից՝ Հայաստանը կվերահասաւատի իրեւէ ժողովութավարության Էտապն, իսկ ինքը՝ Քոչարյանը, կշամբերժանա Հայոց պատմության մեջ իրեւէ անձաւզու Հայրենասերի բարձր կերպար։ Երկարից Ռոբերտի նման քայլը նաև կատարուի տարիներու ձեւագործած արատավոր Համակարգի պաշտպանական քողով, որի տակ թաքնվել ու թաքնվում են ցանկացած իշխանության պարագայում։ Կերաստաշին մնա մնալու մնաւությամբ տառապող տանյակ քաղաքական գործիչներ ու կազմակերպություններ։ Հայաստանի քաղաքական գաշտը կմաքրի այն պոնկաբարու ֆրաւկերներից, որոնք իրենցից ոչինչ չներկայացնելով, զանգվածային ամբարտավանության գիշեր են գառնում՝ Հաղթանակուղ այս կամ այն ուժի պաշտպանության տակ անցնելու իրենց ընտրութակությամբ։

Ի վերջո, ի՞նչ է նշանակում՝ «ՀՅԱԿ-ը պաշտպանում՝ Ե..., Մտավորականները պաշտպանում՝ Են..., Երիտասարդական միությունները պաշտպանում՝ Են...»։ Եթե դուք գեն բարոյական իրավունք ունեք այս Երկրում որեւէ բան պաշտպաններու, ապա կանգնեք Հասակով մեկ, բոլոր մյուս թեկնածուների կողքին եւ պաշտպանեք ձեր Համազգունքներու ու գաղափարները, եթե իշարկե Երեւանից գրանք ունեցել եք կամ կրել։ Կամ ի՞նչ զավեցն է ու ճակատագրի Հետմանք, որ տարիներով Համկաբետության քաղաքական գաշտ ՀՅԴ վերագրածի սպասումն ու պայքարը պասկիում է «ՀՅԴ-ն պաշտպանում՝ Ե...» ոչինչ չասող եւ ըստ Էռիջան Հասարակության լայն շրջանակներում։ Դաշնակցությանը Համակրոններին գուղանանուղ ձեւակերպմանը։ Ո՞ւմ է ձեռնուու խաբերայության այս Հերթական ցերերից։ Կոսակցությունների եւ փուչիկ-կազմակերպությունների մնար ու մեծ բռներին իշարկե, բայց ոչ Երբեք Հայ Հասարակությանը։

Միջանկյալ որոշում Խակապես շկա, պարոն վարչապետ-նախագահական կամ կասեցներք Սահմանադրության գործունեությունը եւ սուլամարդավալութ տեր կանգնեք իշխանությանը եւ կամ Հրաժարվեք Հանդապետությունում Հերթական տրագիկութիան բեմագրելու՝ ձեզ ընձեւալիք Հսարավությունից։ Սկիզբ առած գործինթայն ազգային Համաձայնության Հետ ընդհանուր ոչինչ չոնի, այլ ընդհանընը շարունակությունն է ուժ տարվա տեղողությամբ քաղաքական սելիմեւեթանքի, որ նորասաեղծ պետականությանը Հաստակ քաղաքական բնավորություն է դառնուու, խայած։ Մի թե Հայրուրայականների դառը ու գաֆան փորձով չենք Համովել որ պատմությունը չի ներում նաև իմերժամանություն, իսկ Պատմությանը Հաղթեցը չի մնանում ոչ ձեր եւ ո՛չ էլ ձեզ «պաշտպանությունից» լիազորությունների մեջ։

«ՄՈՌԱՆԱԼ ՀԵՐՈՍՏՐԱՏԻՆ»* ԿԱՄ ՎԱՐՉԱԿԱՐԴԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ՕՐՎԱ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

ՀԵՐՈՍՏՐԱՏ - պատմովյան մեջ անմիջանալու մոլոցքով տառապար մարդ, որն այրեց Հեփեսոսի Արաելիս աստվածունու տաճարը՝ աշխարհի յոթ հրաշավիքներից մեկը:

ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍՅԱԼ ՄԵՂԱԿՈՐ Է

Հետև Տեր-Պետրոսյանը մեղավոր է: Եւ Հայաստանի Հանրապետության առաջին նախագահի վերաբերյալ ամենախիստ դատավճիռը կայացնելու համար իրավաբանական նրբությունների Հետ Հաշվի նստելու ոչ մի կարիք չկա: Դա Քոչարյան Ռոբերտին է, որ քրիստոնեաբար կարելի է ներել սաս մահացու մեղքերից նվազագույնը ինչնը. քանզի նա չի գիտակցում, թե ինչ է անում: Իսկ Հումանիտար ոլորտի բարոր Հայսնի պատվավոր տիտղոսները (միայն Նորեցանի չձգեց) կրող եւ Աստվածաշնչի թարգմանությանը (ըստ մեզ անշափ անհաջող) մասնակյած Տեր-Պետրոսյանը չէր կարող չասկանալ եւ ուստի մեղավոր է, քանզի գիտակցելով էր անում: Եւ ամենասուածին գիտակցված Հանցագործությունը, որ գործեց արեւելագիտության անհաս գագաթ-հասխագաճը՝ նորանկախ Հայաստանի Հանրապետության ժառանգական ընդհանուր ճանաչումն էր այսպես կոչված Առաջին Հանրապետության Հետ, որի վառ արտաշայտությունը գուստ գաշնակցական մեթոդներով ՀՅԴ կասեցումն էր, չաշված Համազգային պարտադիր գրկանքների, սովոր ու թշվառության Համակարգը, որն այդպես Հարազատեյնում էր Տեր-Պետրոսյանի Հայաստանը՝ գաշնակցական Հայաստանի Հետ:

Նոյն Համատեքստում կամ գուցե իբրեւ առանձին մեղադրանք պեսք է դիտարկել պետականության խորհրդանիշների անմիտ ասլիկացիան կրկնին այսպես կոչված Առաջին Հանրապետության ավանդականությունից: Ազգի Հանճարն իր ժողովություն տարածություն, լույս, Հոյս եւ վստահություն ներշնչող գիտանշան էր պարգեւել վրձնի ոգեղեցն ուժով Հարավորություն տարով մեզ Հաղթաշարել Հազարամյակներով ձեւավորված կործանարար բարդությունները՝ սահմանափակվածությունը, Հայրենի լեռնաշխարհի շրջակող ստիլը, աշխարհագրական դատապարտվածությունը եւ ճամկորության տրամադրությունները: Եւ Հանկարծ սարյանական Հեռատեսության ու լավասեսության փոխարեն՝ «գաղանանոց»-վինանշանի գալառական խալարն ու Հուսագրությունը:

Տեր-Պետրոսյանը մեղավոր է, քանզի չէր կարող չիմանալ որ ՀՅԴ-ն իբրեւ մասնական տիպի կազմակերպություն, Հաճուքով «գաղանանոց»-վինանշանի վանդակներում էր տեղավորում Հիմնականում:

Հրեական ծագումով թագուաստուների եւ Արծրունիների խորհրդանիշները, որոնց աւաստությունը ոչ այնքան Հայաստան աշխարհին մասուցած ծառայություններով է պայմանավորված, որքան սեւմիթներին Հասուկ խորհրդանշապաշտությամբ: Կարծ ասած ձեւանիղությունն ավելի էր, քան գործըք: Իսկ ամենակարեւորը, Տեր-Պետրոսյանն ու նրան շրջապատող գրողա-ֆիզիկա-մաթեմատիկական միջավայրը չէր կարող չփառակցել որ խորհրդանշային Համակարգն անմիջական ազգեցությունն է գործում մարդկային փափմիկայի վրա, առանձնապես թույլ ինտելեկտուալ գաշտի պարագայում: Եւ աշա արտյունքը՝ ներկա «ազգային միամնության» վարչակարգը մեկը-մեկին կրկնում է «գաղանանոց»-վինանշանը եւ միւնայն Հարթության վրա, բայց տարբեր վանդակներում Հարթեցված են լրաբաղյան անկուսակցական կամն ու ԱԺՄ հնացրից թուած ունեգատար, ԱՄՄ-ն ու Սոցիալ Դեմոկրատները, ՀՅԴ-ն ու «Երկրագաղը»: Սա արդեն ավելին է, քան պաշտոնի շարաշառումը կամ պետական գավաճանանությունը: Սա Հանցագործությունն է մարդկության նկատմամբ, քանզի Համաձայն միջազգային կոնվենցիային փախտուուն գենքի զանգվածային գործածությունը Հանցագործությունն է ընդգետմարդկություն: Իսկ ավայլ գեպառում մենք գործ ունենք Հենց նման երեսուցի Հետ եւ կարծում ենք, որ Հասագի միջազգային գատարանը պարտադիր է պատասխանատվության կանչել ինչպես Տեր-Պետրոսյանին, այնպես էլ գործողության էտիմունը չհակացած լինելու ոչ մի հմիք չունեցող վազգեցն Մանուկյանին, Վանտ Սիրագեղյանին, Դավիթ Չանազարյանին, Վազգեցն Սարգսյանին: Ծնու որում, պաշտամության նախարարի փորձերը՝ ներկա վարչակարգի մեջ ինտեգրացվելով քավել իր մեղքերը անցյալի առջեւ՝ իրավական տեսանկորունից ապարագուն են, քանզի մենք ծանոթ ենք նրա գրական ժառանգությունը, որ վկայում է, որ Հանցագործությունը գործելու պահին նա ընդունակ էր իրեն Հաշիկ տալ կատարուուի էտիմյան վերաբերյալ:

Ի վերջո, Հենց նոյն Տեր-Պետրոսյանն է մեղավոր, որ նորանկախ Հայաստանում՝ նոր ուժով վերածունդ ապրեց Հին ախտը՝ Հերոստատիկմիք, երբ Հայրենիքի ու նրա բնակիչների զուաբերության հնով պատմության մեջ Հավերժանալու կայուն երաշխիքներ են ձեռք բերվում: Բնականարար, սա եւս այսպես կոչված Առաջին Հանրապետության Հետ ժառանգականության Հաստատունն Համատեքստի շրջանակներում է: Տեր-Պետրոսյանը ոչ միայն փորձ շարեց արմատախիլ անել Հայրենիքակործանմանը՝ անմահանար ազգային-Հայրենասիրական Հորբին, այլև Հայրենակիցների առջեւ երգմանազն լինելով Հրաժարական տվեց եւ իշխանությունը զիջեց նրանց, ում Համար Հայոց պատմության ալֆան ու օմեգան կենտրոնացած է իրենց իսկ անձերի ու ճակատագրերի սահ-

* «Մոռանալ Հերոստատին» փոխառությունն է Ժան Ժիրոտուի պիեսի վերնագրից:

մաներում: Հաշվի առնելով վերջին երկու Հայուրամյակների տևանելի փորձը, կարելի է արձանագրել Հերոսարատիզմի Հայակական կերպը պետականության անկախության եւ ազգառջնացման Հաստատուն գրավական է:

ԱՐԾՈՂ ԸՆԴԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸՆ ՄԵՂՎՈՐ Է

1996-ի նախագահական ընտրություններում՝ Հաղթեց (?) Վազգեն Մանուկյանը, նախագահ դարձավ Լեռն Տեր-Պետրոսյանը: 1998-ի ընտրություններում՝ Հաղթեց (?) Կարեն Դեմիրջյանը, նախագահ դարձավ Ռոբերտ Քոչարյանը: Ոչ լեկիտիմ իշխանության նկատմամբ ենթափակցական Հակվածություն է առ, թե՛ առանձին քաղաքական գործիչների կրկնանքնահաստատման միջոց, եւ կամ Միքայելի որդի Վազգենն ու Մերոբի որդի Կարենը ձեռք են առնում իրենց Համախուներին: Իսկ գուցե՛ Հայ ժողովուի Համար տուտեմական պաշտամունքի նոր ձեւ է մշակվում, երբ ընտրություններում՝ Հաղթում՝ մի անոն, նախագահ է դառնում մեկ այլ անոն, Հերթական Հեղաշրջումն անում՝ է երրորդը: Նոյն Հերոսարատիզմին իր ողջ փայտը՝ ընտրությունները մեկն են, բայց անմահանումը են միանգամից երեքը, չհաշված գործինթայն ուղեկցող մանր-մոնր անմահացումները:

Ինչ վերաբերում՝ իսորգութանական ընդդիմությանը, ապա նա ոչ միայն մեղավոր է, այլև Հանյաղալոր, գոնե ընտրուների իր մասի առջեւ: Հասկանափի է, որ մեծ գայթակղություն կա Հաստրակության առջեւ սուր Հարցագրումներ անել Հակապային սեփականաշնորհմանն, վարկերի «գոյցիացման», ժողովուին արնագար՝ անտղ արշեստավարժ ռեկենի եւ այլի շուրջ բայց մեջն ինչ ճռուել գվիտ է Հոտած: Այդ ո՞ւմ Համար գեռեւս պարզ չէ, որ 1998 թ. իրադարձությունների Հետեւանդուլ Հայաստանի Հանրապետությունը դրկվել է ինքնիշխանությունից, իշխանությունը անօրինականորեն բռնազարդված է, Հանրապետությունում՝ գործում է օկուպացիոն Համակարգ, որն իր կոչմանը Համաձայն գաղութացված տարածքն ու նրա բնակչությանը ենթարկում է ալմա-թալանի: Որքան էլ ցավալի է, սակայն ինչպես ցանկայած օկուպացիայի պարագայում, Հանրապետության ներսում գործել եւ գործում է Հնագերորդ շարադրությունը, բնականաբար առաջնորդված լավագոյն մերումներով: Սարսափելի ոչնչ չկա. Ֆրանսիան միշտականներ է տվել որոնց շարքերում՝ է եղել ինքը՝ Ֆրանսուա Միտերանը, իսպանիան՝ մարտկույական լեկեններներ: Պարզապես պետք չէ ձեւացնել թե օկուպացիոն վարչակարգի կողմից նշանակված կառավարությանը կարելի է Հարցեր տալ առավել եւ սրանից տրամադրանական պատասխաններ ստանալ:

Օկուպացիոն Համակարգի աղեստաբեր ողջ ներքին քաղաքականությունը ու մաստեսական Հարկահանական արշավն ընդդիմ Հայաստանի

բնակչության, ազգային անլուսանդության տեսանկունից, պյառ ոչինչ չարժեն Համեմատած արտաքին աշխարհում՝ առջի ոնեցով իրադարձություններին Համարդեք քաղաքականություն մշակելու եւ իրականացնելու իշխող վարչակարգի չկանոնիցան Հետո: Ի վերջո, վարչակարգի ինչպես որ անպատճանաստու եկել է, այնպես էլ անպատճանաստու կհետանա, հինգերորդ շարացյան լեկեններին կարելի կինի գատապարտել խակ Հետո ներում՝ շնորհել Հայունիքի առջեւ երբեմնի ծառայությանները Հաշվի առնելով բայց ո՞վ եւ ինչպե՞ս է լինելու այն ճեղվածքները, որ տախի է այս վարչակարգը աշխարհագալական զարգացումների Համատեքսությունը: Ներում՝ քանում են, Հասկացմանք, գոնե պարտավոր են արտաքին անլուսանդությունն ապահովել: Լենկ թեմուրն էլ իշխուզմը՝ նենակաբար գրավեց, նա էլ էր Հարկահանություն անում՝ (ոչ այս շաբերի իշարկե), բայց իսրեպվշահերի ժամանակած տարածքների արտաքին անվտանգությունն անբասիր էր պահում: Լեկիտիմացված ոչ լեկիտիմը Հենց նրանով էլ վտանգավոր է, որ արտաքին աշխարհում իր գործունեության պատասխանատվությունը բարդում՝ է երկրի ու նրա ժողովուի վրա: Ուստի, խորհրդարանական ընդդիմությանը խորհրդութ կույցինք ներփին ավարտության Համար բացարձություններ պահանջնելու անպատճ փորձերի փոխարեն գեռեւս առկա ազատ ամբոխն օգտագործել վարչակարգից ազգային անլուսանդության ապահովմանն վերաբերյալ բայցարտություններ պահանջնելու գործին: Իսկ քանի որ ներկա վարչակարգում չկամ ողակ իսկ, որ գոնե Հեռավոր պատկերացում՝ ունենա ներկա աշխարհագալական զարգացումների պարագայում՝ Հայաստանի Հանրապետության ներսում կա Հարաբայի Հանրապետության անլուսանդության ապահովման Հաստրակությունների մասին, ապա իշխանությունների Հետ երկխառնության միակ առանցքը կարող է լինել «պարմայք, գոյք անլուսանդ եք ապահովմել եմք Հայունիքի անլուսանդությունը եւ ուսափի պետք է անձագաղ Հեռանագործ Հրամանացականը: Հազարամյակներով գործուղության բայցարձակ օրենք է կարող ես Հարստահարել սեփական բնակչության որքան ուժի պատում է եւ ողքան որ Հանդուրժում է բնակչությունի, բայց եմե ընդունակ չես ապահովել նրա անլուսանդությունը արտաքին սպառնապիտից՝ պարտավոր ես Հեռանալ կամ կերպացվել:

Եթե ինչինչ պատճառներով գործող ընդդիմությունն այնքան էլ քաջատեյալ չէ, թե կոնկրետ որ պաշտոնական անձանց է պետք Հրամիրել Ազգային ժողով, ապա թվարկենք՝ ՀՀ Ազգային անլուսանդության խորհրդի քարտուղար Ալեքսանդր Հարությունյան, ՀՀ նախագահի խորհրդական, գաշտակցական Վաշան Հովհաննիսյան, ՀՀ նախագահին կից Արտաքին Հարաբերությունների Հանձնաժողովի նախագահ աղեստաբեր առամարտական Արամ Մարգարյան, ՀՀ ԱԳՆ նախարար, սիյակալ-գեմոկրատ Արամ Մարգարյան, ՀՀ ԱԳՆ նախարար, սիյակա-

քաշայ Վարդան Օսկանյան, ՀՀ ՆԳ եւ ԱԱ նախարար Մերժ Սարգսյան։ Իսկ վերջում՝ իշարկե, պեսար է հրավիրել ՀՀ Պաշտպանության նախարարին, որպեսզի վերջին ի լուր ամենքի Հայուարարի, թե ի՞նչ Հփմքի վրա է նա վատաշում՝ իր Հայրենիքի քաղաքական ապագան եւ իր գինվորների կյանքը վերը նշված անսանց, առանձին-առանձին վերցրած նրանցից յորպահնչութիւն եւ նրանց Հավաքական քաղաքագիտական Համագործ, աշխատանքային տաղանդի այդ ո՞ր, մեզ ցայսօր անշայտ փայլատակմանն է դրսքան անում՝ իր պաշտպանությանը վատաշված Երկիր Նախին։ Սա այեւս դարասկիքը չէ, եւ ազգային ջոջերի քաղաքական անդրադասությանը մաստալ արված Հայրենիքն ու Հայուոր-Հազարավորների կյանքը չի ըրովելու ազգասիրական երաժշտական ֆոլկորով։

ՔՈՉԱՐՅԱԼ ՄԵՂԱԿՈՐ ԶԷ. ԲԱՅՑ ՊԵՏՔ Է ՀԵՌԱԱԱ

Մորեւս Քոչարյանը մեղակոր չէ։ Ավելին, նա անմեղ է եւ ինչոր առողջով, նոյնիսկ, ակամա զու։ «Մեր դեմ՝ խաղ չկա» գոտող կարգախոսին խարված, իրականությունից կորված, երեւանյան քաղաքական վերնախամբի եակուփային խարդավանքների արվյունքում էր, որ ՊՊԿ-ի նախագահության տարիներին բոլոր մաշացու մեղքերով անցած Քոչարյանը կատարեց վերջինը երգմեազանց եղավ ԼՂՀ իր ընտրուների առջեւ եւ Ստեփանակերտի նախագահական ամոռող փոխարինեց ՀՀ վարչապետությամբ։ Կոստանդնոսուպիսը, Բաղրամն ու Կաշիրեն պատմության տարերի փուլերում վերապետել են նոյն պրոցեսը, երբ խաղացելու համար մայրաքաղաք բերվող միավորը ուժ է գտանում եւ ինքնուրույն խաղ մկում՝ թատերաբեմից Հեռայիներով մեծամիտ բեմադրիչներին։ Լեռն Տեր-Փերատուսանը պատմություն լավ գիտի, Հատկապես միջնադարյան պատմությունը, եւ Քոչարյանին նախագահ գարձնելու գործնաթացն իրականացվեց բոլոր դասական կանոնների համաձայն։ «Պատերազմ՝ թե՛ խաղաղություն», «Արցախ թե՛ պետականություն» անհեթեթ բանավեճը նոյնն էին, ինչ «պատկերամարտություն-պատկերապաշտության» շուրջ կործանարար բանավեճը Կոստանդնոսուպուսը; Մուշամեդի ժառանգական ցյուղերի Հատակեցման ինտիրը Բաղրամուս; Կամ ֆաթիմական կրոնամաքրության Հատակեցումը Կաշիրեում։ Արցախում Հայունուում է մեկը, որ առավելագույնս Հեռու վներով Հուետրական Հարցագրուսներից, Հայուարարում է, որ ինքը ունի բոլոր Հարցերի պատասխանները եւ վերցնում է իշխանությունը՝ ունենալով գինվորականության անվերապահ աջակցությունը, քանզի վինվորականությունը ամենաշատը չի Հանդուրժում գերազագույնական կողմանկից է։

Իսկ ա՛յ, Հեղաշրջում՝ իսկապես պեսար չէր անել առավել եւա ըստությունների ճանապարհով Հաստատագրել այս։ Իշխանության իրական

լճակներին ամբանալու նվազագույնը Հայուուր ազնիվ ձեւ կա, բայց Քոչարյանը ճկուն մտածողությամբ ապարատ չի ունեցել եւ չունի։ Իսկ թե որչափ զուրկ է ճկունությունից ինքը՝ Քոչարյանը, վկայում են նրա փորձերը Հին տարիների ավանդությունը Հետեւել Հեյքար Ավելիի կենսափորձին եւ իրեւ Հեղաշրջնն արտունակություն անմիջական ազգականներին բաժանել առժամանակամատ իրավում Հայունոված երկրի առաջականությունը ապահովությունը առաջարկությունը չէ, պարոն Քոչարյան, եւ Հագերուսացի Հայի ու իսաշարած արքաթջանցու աշխարհը նկալումը իսկամատ տարբեր է։ Այսեր գա խորհրդային տարիներին, թե այժմ՝ միջին ստատիստիկ Հայը չառաւության նմանուրակ դրսեւուսները չի Հարցում եւ չի ընդունում։ Պարզ նրբանկաստություն էր պեսար, գոնե առժամանակ ազգային առաջնորդի գերի մեջ աեղավորվելու համար։ Այդ նրբանկաստությունը չկա եւ չի վնելու, ուստի Քոչարյանը պեսար է Հեռանա, որպեսզի Հայ Հասարակության Հոգեբարոյական ապականությունը չհասի անդառնալի եղագափիծը։

Միայն «իմ՝ կոսակցությունը ժողովուրդն է» ամբոխարական կարգախոսով իշխանության եկած նախագահն է, որ կարող է Հանձնել այդ իսկ ժողովրդին օտարածին գիտակցությամբ Հարկածան կառավարության կամայականություններին, որը յոթ կաշի է քերթում Հազարավոր մարդկանցից, որնք իրենց կամքից անկախ հանկարծ հայունության նախագահական կուսակցության շարքերում։ Հայաստանի բնակչությունը Հոգեբանական ստորացում է ապրում եւ սոցիալական աղետ։ Մի թե այդպես չէ, պարոնայց գահականներ, սոցիալ-գենոկրասներ, ազգովին ինքնուրովածներ, եւ չստեք, թե ներփառ չեք կրկնում նոյն բառերը՝ Քոչարյանը պեսար է Հեռանա։

Հսարավոր չէ շարձանագրել նաեւ, որ Ռոբերտ Քոչարյանի նախագահությունը ներթափակական դաշտի պառակտումն Հիմք է Հանդիսանությունը։ Մի կողմից, Քոչարյանի բիոտ կարգային քաղաքականությունը, երբ երկրի ճակասագիրը որոշող գրեթե բոլոր Հատկաներում (առաջին բացառությամբ՝ ՊՆ-ի) առաջն գեմքի կարգավիճակով Հանդիսան գալիս Հայաստանյան ծագում չոնքեցող այս երկրին ու ժողովրդին օտար, եթևովհակություն ունենալու գործիքները, որոնց նկատմամբ բնական անվատահությունն եւ քամահրանք կա բնակչության գերակոռղ մեծամատության շրջանում։ Իսկ մյուս կողմից, Քոչարյանի Հայաստանը գարձել է Սաեփանակերտի օրինական իշխանությունների Հետ այս կամ այն պատճառով չհամակերպվող գործիքների փախուստավայրը, եւ Երեւանում փաստորեն ձեւավորվում է Հակաստիփանակերտային ուղղվածությամբ զարաբացիների քաղաքական կամը, ինչի Հետեւանքները այնքան էլ գժվար չէ պատկերացնել։ Հայաստանը մանաւուամ է գարձել ներլարաբարյան «ուազորիկաներում», ինչը ազգային

Հիմասհարցերի Հանդուցավոծմանը ոչ մի կերպ նպաստել չի կարող:

Ավելուր է խակ ասել, որ Ռոբերտ Քոչարյանի նախագահությունն աշխարհքաղաքական զարգացումների ներկա պայմաններում վտանգում՝ է Հայաստանի Հանրապետության եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը: Այժմ, երբ տարածաշրջանային եւ գլոբալ արմատական տեղաշարժերից առաջացող ճեղքվածքների արանքում աննկատ չճզմվելու Համար անհրաժեշտ է առավելագույն ճկուն լինել Քոչարյանի վարչակարգն ուղարձիր սեմեւեթմանցի ուղին է ընտրել: Չմերգաբենք նրանց, քանզի ավելին պահանջելլ պարզաբեն ինքնախաբեություն է: Այս վարչակարգն, իր կամքից անկախ, բավական արագ առավավատական միավոր դարձավ ողջ արտօքին աշխարհի Համար: Մեկ այլ պարագայում, եթե շուրջ բոլողն իրադարձությունները նման տեմպեր չունենային, կարելի կիմներ մի երկու-երեք տարի պարզունակ, բայց Հոփորտապի, դրամով խակ տպավորիչ Հայրենասիրությունն խալալ ազգ «գասանիարակելը սեփական կերպով ու նաևնությամբ, Միյուսոք պարացնել եւ ստիպել որ Նախրին էլ պար մննի, ավտոմանների ու ավտոմատավորների առատությանը դուրբան... Սակայն ո՞չ այսօր, եւ անկասկած բարին էլ դա է:

Այո՛, Ռոբերտ Քոչարյանը մեղավոր չէ: Նա պատրաստ չէր ստանձնելու Հայաստանի Հանրապետության նախագահի պաշտոնը եւ իր կամքից անկախ դարձավ երեւանցն իմաստունիկների խարդավանքների գուճը: Եւ Քոչարյանը պեսաք է Հեռանա, որպեսզի փուզվի աղքամն միամստությունը նենագափոխած այս բազմագույն գաղանի իշխանական ինստիտուտը: Քոչարյանը պեսաք է Հեռանա, որովհետեւ Հայ ժողովորդին իրական առաջնորդ է պեսաք, Հայաստանին իմաստուն իշխանությունը: Քոչարյանը պեսաք է Հեռանա եւ իր Հետ անվերադարձ անցյալի գիրիկը տանի Հերտարակահմբն իրեն Հայրենասիրության մեջ ինքնարտահայտման ինստիտուտը: Քոչարյանը պեսաք է Հեռանա, եւ այդ դեպքում Տափուխ ու Այսիքը ամբողջ չեն դառնա, խակ Մյուսեաստր-Քուր սահմանագիծը Ալբերէջնի Հետ կշատատի առանց Հայկական կողմի ցավալի զոհաբերությունների: Քոչարյանը պեսաք է Հեռանա, բայց նման վճռական որոշում՝ կայացնելու Համար նա օգնության կարիք ունի: Ազգովի՛ն օգնենք նրան, քանզի նա մեղավոր չէ:

Հ.Գ. «Յորդն ընդունակ չեն այդ բանին, այլ՝ նրանք, որոնց արտած է որովհետեւ կան ներքինիներ, որոնք իրենց մօր որովայնից այդպէս են ծնուել կան ներքինիներ էլ որոնք մարդկանց կողմից են ներքինի դարձած. ներքինիներ էլ կան, որոնք երկնչի արքայութեան Համար իրենց իրենց ներքինիներ են դարձել ով կարող է տանել թող տանի»:

ՀԻՄՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆ